

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Diplomová práce

Bc. Jakub Boráň

Stranická muzea a pražské jaro 1968

One-party museums in Czechoslovakia and Prague Spring 1968

Praha 2024

Vedoucí práce: PhDr. Klára Woitschová, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Liboru Jůnovi, Ph.D. a PhDr. Kláře Woitschové, Ph.D., kteří poskytli vedení mé práci. Děkuji za jejich odbornou pomoc, cenné rady, připomínky, trpělivost a vstřícnost.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 12. srpna 2024

Bc. Jakub Boráň

Abstrakt (česky)

Tato diplomová práce se zaměřuje na interpretaci vývoje stranických muzeí, konkrétně Muzea K. Gottwalda a Muzea V. I. Lenina, v kontextu pražského jara. Studie využívá metodologii založenou na analýze archivních zdrojů a zaměřuje se na zodpovězení výzkumné otázky: „Jaká byla úloha stranických muzeí v průběhu pražského jara a jak se v nich odrážela následná normalizace?“. Teoretická část práce poskytuje přehled historie stranických muzeí v Československu a zkoumá předcházející vývoj, který kulminoval v období před pražským jarem. Praktická část se soustředí na analýzu změn, kterými muzea prošla během tohoto historického období, a hodnotí jejich vliv na politické a kulturní prostředí. Zvláštní pozornost je věnována vztahu mezi komunistickým režimem a rolí muzeí v jeho propagandistickém aparátu. Výzkum využívá širokou škálu zdrojů, včetně primárních pramenů, jako jsou archivní materiály a periodika, a sekundárních zdrojů, například odborné literatury. Cílem této práce je poskytnout širší analýzu role stranických muzeí v období pražského jara, s důrazem na pochopení jejich vývoje, proměn a vlivu na dobovou společnost v Československu.

Klíčová slova (česky)

Normalizace, stranické muzeum, komunismus, pražské jaro, moderní dějiny, archivnictví, studená válka, Československo

Abstract (in English)

This thesis focuses on the interpretation of the development of the One-party museums in Czechoslovakia, specifically the K. Gottwald Museum and the V. I. Lenin Museum, in the context of the Prague Spring. The study uses a methodology based on the analysis of archival sources and aspires to answer the research question: "What was the role of the One-party museums in Czechoslovakia during the Prague Spring and how was the coming normalization reflected in them?" The theoretical part of the thesis provides an overview of the history of the One-party museums in Czechoslovakia and studies the previous developments that culminated in the period before the Prague Spring. The practical part focuses on the analysis of the changes these museums underwent during this historical period and evaluates their impact on the political and cultural environment. Special attention is given to the relationship between the communist regime and the role of museums in its propaganda apparatus. The research utilizes a wide range of sources, including primary sources such as archival materials and periodicals, and secondary sources such as academic literature. The aim of this thesis is to provide a broader analysis of the role of the One-party museums in Czechoslovakia during the Prague Spring, with an emphasis on understanding their development, transformations, and influence on the contemporary Czechoslovak society.

Keywords (in English)

Normalization, One-party museum in Czechoslovakia, communism, Prague Spring, modern history, archival science, Cold War, Czechoslovakia

Obsah

Úvod.....	8
1 Opodstatnění výzkumu a pojednání o zdrojích	10
1.1 Pojednání o zdrojích.....	10
1.2 Současná diskuze na téma stranických muzeí	14
2 Historický kontext.....	18
2.1 Historie muzejnictví do roku 1945	18
2.2 Historie muzejnictví po roku 1945	22
2.3 Pražské jaro a normalizace: Cesta stranických muzeí a ústavu dějin KSČ k politické stagnaci.....	24
3 Vedení stranických muzeí během pražského jara a normalizace	28
3.1 Ředitelé stranických muzeí	28
3.1.1 Oldřich Nouza – Ředitel ředitelství stranických muzeí	29
3.1.2 Výměna ředitelů v Muzeu Klementa Gottwalda.....	31
3.1.3 Výměna ředitelů v Muzeu V.I.Lenina	35
3.2 Shrnutí	38
4 Výstavy a expozice v kritických letech.....	40
4.1 Výstavy během politického uvolnění	40
4.2 Původní „problematická“ reinstalace hlavní expozice v MVIL	42
4.3 Normalizační tendence v nových výstavách stranických muzeí	45
4.4 Normalizační reinstalace hlavních expozic v MKG a MVIL.....	49
4.4.1 Revize a přestavba hlavní expozice v MVIL během normalizačního období	49
4.4.2 Reinstalace hlavní expozice v MKG.....	52
4.5 Neuskutečněné výstavy	55
4.6 Shrnutí	56
5 Stranická muzea jako instituce.....	58
5.1 Ředitelství stranických muzeí a stranická muzea v letech pražského jara	58
5.2 Nová organizace stranických muzeí a vliv normalizace	62
5.3 Shrnutí	65
Závěr	68
Seznam použité literatury.....	70
Obrazové přílohy:.....	75

Seznam zkratek

ABS	Archiv bezpečnostních složek
ANM	Archiv národního muzea
APS	Archiv poslanecké sněmovny
ČKD	Českomoravská Kolben Daněk
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ČSSR	Československá socialistická republika
KSC	Komunistická strana Československa
KV KSC	Krajský výbor Komunistické strany Československa
MKG	Muzeum Klementa Gottwalda
MVIL	Muzeum V. I. Lenina
NA	Národní archiv
OV KSC	Okresní výbor Komunistické strany Československa
ŘSM	Ředitelství stranických muzeí
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
STB	Státní bezpečnost
ÚD KSC	Ústav dějin Komunistické strany Československa
ÚSTR	Ústav pro studium totalitních režimů
ÚV KSC	Ústřední výbor Komunistické strany Československa

Úvod

Diplomová práce se zabývá tématem úlohy tzv. stranických muzeí v průběhu pražského jara a následným působením normalizačního režimu v těchto muzeích. Výzkum a následná interpretace se zaměřují na rozbor fondů Muzea dělnického hnutí, přičemž si klade za cíl osvětlit, jakým způsobem stranická muzea reflektovala a ovlivňovala politické a kulturní změny během zkoumaného období. Navzdory významu, který stranická muzea hrála v období komunismu, dosud nebyl dostatečně zpracován výzkum na toto téma a současný stav bádání je relativně omezený.

V návaznosti na předání fondů Muzea dělnického hnutí ze soukromého vlastnictví do Národního muzea a jejich zpřístupnění v letech 2014-2017 se objevilo několik dílčích studií, které se pokoušejí zvážit a zhodnotit jejich historickou roli. Studie, které budou ve výzkumu uvedeny, systematicky analyzují fondy a zkoumají jejich potenciál pro současný výzkum a vzdělávání. To vytváří prostor pro novou výzkumnou činnost této studie, která může obohatit současnou akademickou diskusi novými poznatky. Kromě odborného přínosu může tento výzkum také poskytnout cenné podklady pro další vzdělávání. Zkoumání materiálů ze stranických muzeí může napomoci k vytvoření alternativních vzdělávacích přístupů, které by odrážely složitost a kontroverznost nedávné minulosti.

Hlavní výzkumnou metodou bude analýza archivních fondů ze sbírek Muzea dělnického hnutí a dalších archivních pramenů, například z Národního archivu či Archivu bezpečnostních složek, věnujících se těmto tématům. Výzkum se bude zaměřovat na písemnosti úřední povahy, korespondenci, scénáře výstav a další prameny, které dokumentují činnost stranických muzeí v období pražského jara a normalizace. Předmětné písemnosti byly vždy institucionální povahy a analýza předložených zjištění bude vždy provedena z pohledu jednotlivých institucí. Výzkum bude porovnávat situace, výstavy a expozice či písemnosti ze stranických muzeí před, během a po pražském jaru, což umožní lépe pochopit změny, ke kterým došlo v důsledku politických událostí.

První polovina studie se bude věnovat opodstatnění výzkumu, analýze zdrojů a historickému kontextu, což bude tvořit základ pro další bádání. Druhá polovina práce se bude soustředit na vedení stranických muzeí prostřednictvím jejich ředitelů v tomto období, analýzu výstav a expozic, které odrážely politické a ideologické změny, a následně výzkum bude zkoumat fungování stranických muzeí jako institucí v širším politickém a kulturním kontextu. Diplomová práce bude strukturována do několika kapitol, které

postupně povedou od teoretického ukotvení a historického kontextu až po detailní analýzu konkrétních aspektů fungování stranických muzeí během období pražského jara a následné normalizace.

Diplomová práce tak zobrazí výše uvedená tzv. stranická muzea v kontextu politického a společenského dění v období přibližně mezi lety 1967 až 1972. Zároveň s tím jako významné instituce plně podřízené politice a ideologickému vedení ze strany vedoucí orgánů KSČ, resp. ÚV KSČ, kdy se při řízení těchto muzeí protínaly představy jak stranické, tak i státní kulturní politiky. V obou případech ovšem plně uskutečňované právě monopolně vládnoucí KSČ.

1 Opodstatnění výzkumu a pojednání o zdrojích

Tato kapitola se ve své první části zaměřuje na teoretické ukotvení a vysvětlení výběru jednotlivých archiválií, fondů, klíčových publikací a ostatních zdrojů. Druhá část se věnuje současné diskuzi na téma stranických muzeí, zejména v kontextu sbírek Muzea dělnického hnutí (dřívější MKG a MVIL). Analyzuje, jak odborná a laická veřejnost hodnotí obsah a charakter výzkumu těchto sbírek, jejich historický význam, využití, včetně např. potenciálu edukačního, a to přednostně ve vztahu k výzkumu českých a československých dějin po roce 1918.

1.1 Pojednání o zdrojích

Ve studii je výzkum rozdělen na dvě části. První část se zaměřuje na teoretická východiska, která poskytují nezbytný kontext pro úvodní vstup do dané problematiky. V této části je mj. interpretován historický vývoj a klíčové historické souvislosti, které tvoří základ pro druhou část výzkumu.

V části studie historie muzejnictví do roku 1945 je pracováno se zdroji, které poskytují pohled na celkový vývoj a historii muzejních paměťových institucí s cílem seznámit čtenáře s českým muzejnictvím do roku 1945. Dílo *Muzeum a proměny společnosti: VIII. celorepublikové kolokvium na aktuální téma českého muzejnictví*¹ poskytlo základní informace o historickém vývoji muzejnictví v českých zemích. Pro obecný úvod do tematiky muzejnictví byla zvolena publikace významného představitele muzejnictví Jiřího Špěta *Přehled vývoje českého muzejnictví I.: (do roku 1945)*², která zároveň poskytuje náhled na stranické vnímání historiografie a samotného muzejnictví. Detailnější směr vývoje vnímání muzeí, jejich směřování a funkce byly popsány v knize *Edukační potenciál muzea*³ a *Dějiny Náprstkova muzea*⁴, podrobné informace o Národním muzeu, které se v textu

¹ *Muzeum a proměny společnosti: VIII. celorepublikové kolokvium na aktuální téma českého muzejnictví: Brno, 4. - 5. listopadu 2014: sborník příspěvků*. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky. ISBN 978-80-86611-71-6.

² ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I.: (do roku 1945)*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3206-5.

³ ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Edukační potenciál muzea*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. Monografie. ISBN 978-80-244-3034-8.

⁴ WOITSCHOVÁ, Klára, (ed.). *Dějiny Náprstkova muzea*. Praha: Národní muzeum, 2023. ISBN 978-80-7036-775-9.

nacházejí, jsou čerpány z knih *Společnost Národního muzea v dějinách i v současnosti*⁵ a *Národní muzeum v éře Československa*⁶.

Další kapitola se soustředí na vývoj po roce 1945, zejména na nástup státního socialismu a mocenského monopolu vládnoucí KSČ do muzejnictví. Detailní studie *České muzejnictví pod vlivem politických změn po roce 1945*⁷ představuje příčiny a následky změn v muzejní činnosti v rámci únorového převratu KSČ. Práce *Vědní koncepce KSČ a její institucionalizace po roce 1948*⁸ se věnuje ideologizaci vědy a stranickému dějepisectví a publikace *Česká paměť*⁹ rovněž popisuje ideologizaci, ale v rámci muzeí a muzejnictví během komunistické diktatury. Publikace *Sbírka Muzea dělnického hnutí*¹⁰ poskytla rozsáhlý soubor předmětů, archiválií a knih a tím přinesla specifický pohled na dělnické hnutí a jeho prezentaci v muzeích. Kapitola věnující se obecnému vysvětlení pražského jara, historii ÚD KSČ a vývoji stranických muzeí ve zkoumaném období pracuje s důležitou studií pro pochopení fungování muzejnictví v socialismu *Angažované dějepisectví: stranická historiografie mezi stalinismem a reformním komunismem (1950-1970)*¹¹.

V druhé části studie pracuje se Sbírkou Muzea dělnického hnutí, která byla darována Národnímu muzeu v roce 2014. Převzetí rozsáhlého souboru sbírek probíhalo v letech 2014–2017. Archivní část fondu obsahuje velké množství položek, včetně komplexního souboru písemných materiálů a archivů původních stranických muzeí¹² MKG a MVIL, které zahrnují dokumentaci, korespondenci s jinými institucemi a scénáře výstav.¹³ Mimo to se v archivech obou muzeí dochovaly i doklady vlastní sbírkové činnosti, např. v podobě osobních písemných pozůstalostí, sbírek dobových periodik, letáků apod. Sbírka z Archivu Národního muzea je v současnosti v I. stupni archivního zpracování ve formě soupisu jednotlivých

⁵ SKLENÁŘ, Karel. *Společnost Národního muzea v dějinách i v současnosti*. Praha: Společnost Národního muzea, 2007. ISBN 978-80-86078-74-8

⁶ WOITSCHOVÁ, Klára a JŮN, Libor. *Národní muzeum v éře Československa*. Praha: Národní muzeum, 2019, ISBN 978-80-7036-595-3.

⁷ JIRÁSEK, Zdeněk, KORBELÁŘOVÁ, Irena a ŽÁČEK, Rudolf. *České muzejnictví pod vlivem politických změn po roce 1945. Muzea v procesu transformace*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004.

⁸ DEVÁTÁ, Markéta, (ed.). *Vědní koncepce KSČ a její institucionalizace po roce 1948. Práce z dějin vědy*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2010. ISBN 978-80-7285-123-2.

⁹ ŠUSTROVÁ, Radka, HĚDLOVÁ, Luba, (ed.). *Česká paměť: národ, dějiny a místa paměti*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2411-4.

¹⁰ TOTHOVÁ, Jolana. *Sbírka Muzea dělnického hnutí – rozsáhlý soubor předmětů, archiválií a knih*. Muzejní a vlastivědná práce, 2017. 55/2.

¹¹ SOMMER, Vítězslav. *Angažované dějepisectví: stranická historiografie mezi stalinismem a reformním komunismem (1950-1970)*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, ISBN 978-80-7308-378-6.

¹² Sbírka v současné době obsahuje 148 ks kartonů z MKG a 135 ks kartonů z MVIL.

¹³ TOTHOVÁ, ref. 10.

celků.¹⁴ Studie pracuje se sbírkou dle tematické a chronologické klasifikace, zejména z let 1965-1975. Výzkum se zabývá interpretací důležitého období pražského jara prostřednictvím dosud málo využitých archivních dokumentů ze sbírek MKG a MVIL a pokouší se je vřadit do celkového historického rámce tehdejších událostí z pohledu dotčených muzeí. Druhově jsou v příslušných archivních fondech přítomny materiály dokumentující styl úřadování stranických muzeí.¹⁵ Archiválie jsou dochované s ohledem na stáří v různém fyzickém stavu. Většina dokumentů je opatřena datem, na jehož základě byla možná další evidence. Při bližší práci s archiváliemi studie našla několik směrů¹⁶, které v následujících kapitolách představí.

Důležitým znakem veškerých historických záznamů z předmětných archivů je, že jsou institucionální povahy. Prakticky veškeré zkoumané dokumenty pochází z činnosti jednotlivých institucí. Řídí se pevnými pravidly, předpisy a normami, které určují, jak mají být různé činnosti vykonávány. Obsahují hierarchickou strukturu, kde jsou rozhodovací pravomoci a odpovědnosti rozděleny mezi různé úrovně vedoucích pracovníků a zaměstnanců. Vykazují kontinuitu v čase, což znamená, že fungují na základě dlouhodobě stanovených úkolů a odkazují se na předchozí jednání. Vyznačují se uspořádáním pro oficiální dokumentaci, která má své náležitosti ve formě úpravy, specifického úředního jazyka, případně dalších nutných formalit. V takových dokumentech není místo pro osobní interpretace, či pro svobodnější formu vyjadřování názorů autorů dokumentů.

V druhé části studii pomohly tituly, které sumarizují současnou znalost témat spojených se stranickými muzei. Publikace *Sbírky a politika*¹⁷ shrnuje nejdůležitější dosavadní poznatky týkající se problematiky stranických muzeí. Dílo *Schematismus k dějinám Komunistické strany Československa*¹⁸ pomáhá s chronologií umístění níže

¹⁴ Soupisy byly vytvořeny v rámci projektu „Muzeum dělnického hnutí v 21. století. Prezentace práce s muzejní sbírkou doby státního socialismu a způsoby užití jejího materiálu k potřebám odborné a široké veřejnosti“ (číslo projektu DG18P02OVV045). Oba dva soupisy jsou k dispozici na „VADEMECUM NÁRODNÍHO MUZEA. [online]. 2024. Dostupné z: <https://vademezum.nm.cz/nm/permalink?xid=4963104de478978b9617fe5f9eabe0ac>.“ [cit. 2024-07-20].

¹⁵ Korespondence, zápisy z porad a schůzí, účty, faktury, zaměstnanecké listy a další důležité provozní informace.

¹⁶ Srovnání muzejní práce v rámci let, personální politika, výstavy a expozice během doby pražského jara a následné normalizace.

¹⁷ KAVKA, Tomáš, VOGELOVÁ, Pavlína a TOTHOVÁ, Jolana, (ed.). *Sbírky & politika: Collections & politics*. Praha: Národní muzeum, 2022. ISBN 978-80-7036-717-9.

¹⁸ ŠTVERÁK, František. *Schematismus k dějinám Komunistické strany Československa (1921-1992): základní informace o ústředních orgánech a biografické údaje o vedoucích představitelích strany*. Praha: Národní archiv, 2018. ISBN 978-80-7469-060-0.

zmiňovaných ředitelů do časového rámce stranických muzeí, případně jejich zařazením do dalších stranických funkcí. Příručka *Aparát ÚV KSČ v letech 1948-1968*¹⁹ pomohla s institucionálním zařazením stranických muzeí do struktury ÚV KSČ. Titul *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ*²⁰ a odborný text *Přesvědčeným komunistou po celý život*²¹ pomohly s pochopením role Pavla Hrona v jeho pozici ředitele MVIL.

Spisová služba ve stranických muzeích byla v 60. letech vedena v analogové formě a vyskytovaly se náznaky, že občas čelila určitému stupni chaotičnosti. Absence spisových značek značně komplikovala prováděný výzkum. Kromě evidence došlé a vydané korespondence chyběla rozsáhlejší organizace, což vedlo k tomu, že dokumenty byly místy nekompletní a odkazovaly na nepřiložené přílohy. Tato situace snižovala informační hodnotu dokumentů a ztěžovala jejich interpretaci. Namísto uceleného systému byly dokumenty rozdělovány do jednotlivých složek na základě tematického či chronologického zaměření, což komplikovalo orientaci v archivních materiálech.

Písemnosti z Archivu Národního muzea byly doplněny o výsledky výzkumu z dalších archivů. Fondy Národního archivu posloužily pro získání informací z archivních sbírek ÚD KSČ²², sekretariátu ÚV KSČ²³ a předsednictva ÚV KSČ.²⁴ Archiv bezpečnostních složek²⁵ zprostředkoval informace o sledování jednotlivých ředitelů stranických muzeí různými složkami STB po konci jejich působení ve stranických muzeích. V Archivu poslanecké sněmovny²⁶ studie čerpala informace z fondů poslanců a zároveň ředitelů stranických muzeí Jana Svobody a Pavla Hrona.

Se zjištěními z Archivu bezpečnostních složek velmi pomohla jeho digitalizace. Ta přinesla usnadnění badatelské činnosti v rámci informací ze sledovacích zpráv STB.²⁷ Funkce celkového textového vyhledávání v archiváliích a možnost nahlížet do archiválií

¹⁹ KAPLAN, Karel. *Aparát ÚV KSČ v letech 1948-1968: studie a dokumenty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 80-85270-20-X.

²⁰ ANEV, Petr, BÍLÝ, Matěj, (ed). *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ A-K. (1921-1989)*. Praha: Academia: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7.

²¹ SKOŘEPOVÁ, Michaela. *Přesvědčeným komunistou po celý život. Osudy předsedy Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ Pavla Hrona*. Paměť a dějiny, 2018, 12.03: 93-97.

²² NA, ÚSTAV DĚJIN KSČ (1946) 1950–1970.

²³ NA, SEKRETARIÁT ÚV KSČ 1966–1971.

²⁴ NA, ÚV KSČ – PŘEDSEDNICTVO 1966-1971.

²⁵ ABS, Detailní popis jednotlivých spisů bude rozepsán na straně 72.

²⁶ APS, Fondy poslanců SVOBODA Jan inv. č. 2534 a HRON Pavel inv. č. 862.

²⁷ Sledovací zprávy se týkají jiných zájmových osob. Ve svazcích jsou informace o bývalých ředitelích stranických muzeí přítomny spíše nahodile. Tyto zprávy pak popisují jejich aktuální zaměstnání, názory vůči režimu atd. Pouze u Miloše Jandy byl veden plnohodnotný sledovací spis na jeho osobu.

z dalších míst jsou velkou výhodou, která zpřístupňuje a ochraňuje archiválie pro další badatele.

Ačkoliv se studie snažila nalézt další informace podstatné pro dané téma i v jiných archivech, např. v Archivu hl. města Prahy, Archivu Českého rozhlasu aj., navazující na zjištění z archiválií Muzea dělnického hnutí, k tématu pražského jara a stranických muzeí se nepodařilo další relevantní prameny nalézt. Výzkum také spatřuje limity v časté nemožnosti ověření pravosti předkládaných informací z dalšího zdroje. Dokumenty z archivní sbírky mnohdy zobrazují události a fenomény, které se dochovaly pouze ve formě archiválií z této sbírky. V případech, kde to bylo možné, se studie pokouší ověřit a doplnit informace například pomocí listin z Národního archivu. Hodnotu výzkumu a zkoumaných dokumentů studie spatřuje, i přes jednostranný, často propagandistický výklad historie, v objevení nových a dosud málo využitých historických zjištění ohledně stranických muzeí.

Studie rovněž nachází podnět pro další výzkum v možnosti získání dalších informací z osobních pozůstalostí některých ředitelů či zaměstnanců, nicméně kromě jednoho pokusu nebyl nalezen způsob, jak se k takovým pozůstalostem dostat. Tento jeden pokus proběhl, když se podle vyzkoumaných informací autor studie pokusil kontaktovat podle adresy jmenovce ředitele Nouzy, jelikož dohledal na dané adrese sídlo podnikatele se stejným jménem. Bohužel pokus o navázání kontaktu v zájmu spolupráce na této studii nebyl úspěšný.

1.2 Současná diskuze na téma stranických muzeí

Odpověď na opodstatnění a relevanci výzkumu tématu sbírek Muzea dělnického hnutí, potažmo stranických muzeí MKG a MVIL je přítomna v současně probíhající odborné diskusi, která má svůj ohlas i v laické veřejnosti. Ačkoliv sbírka je historicky velmi rozsáhlá a stranická muzea vznikla již v druhé polovině dvacátého století, není akademická diskuze na toto téma dosud příliš hojná. Obecně je možno zahrnout všechny příspěvky k tomuto tématu do poslední dekády. Jak již bylo zmíněno, tak sbírku začalo přebírat Národní muzeum v roce 2014 a aktuální výzkumná zjištění lze zařadit až po této události.

Po sametové revoluci sbírky převzalo Muzeum dělnického hnutí vytvořené lidmi z okolí bývalé komunistické strany. Obecně lze konstatovat, že společenská atmosféra byla na témata spojená s komunismem již od sametové revoluce senzitivní. Tyto projevy můžeme nalézt například ve volebních kampaních, či v diskusi nad zákazem komunistické strany. Dalším projevem společenského tématu zasaženým touto debatou je například lustrační zákon. Tento zákon již od devadesátých let provází společenská kontroverze, a i v dnešních

dnech se stále jedná o politicky aktuální téma. Témata spojená s komunismem i v dnešní době polarizují veřejnost. Příkladem, který lze uvést v rámci výzkumu, je situace okolo vydání knihy *13 objektů z (ne)šťastného muzea*²⁸. Vydání této knihy²⁹ představující třináct případových studií i téměř po třiceti pěti letech od sametové revoluce budí mnohé kontroverze. Mimo jiné z důvodu zasazení do dob komunismu a jeho propagace formou nevhodného popisu předmětů ze stranických muzeí. V knize se autoři z ÚSTR již v úvodu snaží vysvětlit důvod její existence a zároveň se snaží obhájit výzkum v oblasti sbírek dělnického hnutí. Autoři knihy se zamýšlí nad hmotnými sbírkami zaniklých muzeí Muzea Klementa Gottwalda a Muzea V. I. Lenina, a nad tím, zda jejich zkoumání může mít v dnešní době ještě opodstatnění. Následně se zamýšlí nad možností zapojit tyto předměty i do dnešní výuky dějepisu. Autoři dochází k závěru, že i když „popisujete něco jako odkaz/dědictví, které selhalo, je třeba nad jeho odkazem odborně diskutovat dál“³⁰.

Zmíněná publikace vyvolala mnohé spory. V různé míře byl kritizován obsah knihy a důvody samotné publikace tohoto díla. Tato veřejná kritika probíhala formou článků například novináře Pavla Šafra³¹ nebo historika Pavla Žáčka³², zprávy ÚSTR o tomto incidentu³³ či prostřednictvím jednání Senátu Parlamentu ČR a schvalování výroční zprávy Ústavu pro studium totalitních režimů a Archivu bezpečnostních složek za rok 2022.³⁴

Další pohled na sbírku dělnického hnutí zprostředkovává článek od Dagmar Erbenové, archivářky, historičky, učitelky dějepisu a externí spolupracovnice Archivu

²⁸ ARNDT, Tereza, MELICHAR, Bohumil a PÝCHA, Čeněk, (ed.). *13 objektů z (ne)šťastného muzea*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2022. ISBN 978-80-7516-019-5.

²⁹ Kniha vznikla v rámci projektu NAKI MK ČR Muzeum dělnického hnutí v 21. století. Hlavním řešitelem projektu bylo Národní muzeum ve spolupráci s ÚSTR. Výsledky projektu DG18P02OVV045. MUZEUM DĚLNICKÉHO HNUTÍ V 21. STOLETÍ, [online]. 2018 <https://www.isvavai.cz/cep?s=jednoduche-vyhledavani&ss=detail&n=0&h=DG18P02OVV045> [cit. 20. 7. 2024].

³⁰ ARNDT, MELICHAR, PÝCHA, (ed.), ref. 27, s. 9-14.

³¹ ŠAFR, Pavel. *Znovu vystavit busty Karla Marxe a uctít čepici Zápotockého? To by se líbilo některým vědcům z ÚSTR*. [online]. 2023. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/znovu-vystavit-busty-karla-marxe-a-uctit-cepici-zapotockeho-to-by-se-libilo-nekterym-vedcum-z-ustr> [cit. 20. 7. 2024].

³² ŽÁČEK, Pavel. *ÚSTR: Jak se z ústavu, jenž měl zkoumat minulost, stala instituce, o kterou se vede politický boj*. [online]. 2023. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/causy/118651/ustr-jak-se-z-ustavu-jenz-mel-zkoumat-minulost-stala-instituce-o-kerou-se-vede-politicky-boj.html> [cit. 20. 7. 2024].

³³ ÚSTAV PRO STUDIUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ. *Závěrečné stanovisko vedení Ústavu pro studium totalitních režimů* [online]. 2023. [Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/zprava-zaverecne-stanovisko-vedeni-ustavu-pro-studium-totalitnich-rezimu/> cit. 2024-07-20].

³⁴ SENÁT PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Výroční zpráva Ústavu pro studium totalitních režimů a Archivu bezpečnostních složek za rok 2022* [online]. 2023. Dostupné z: <https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssnat/htmlhled?action=doc&value=108916> [cit. 2024-07-20].

Národního muzea s názvem *Příspěvek k otázce využití artefaktů ze zaniklých stranických muzeí nejen ve výuce*³⁵. V tomto článku autorka zkoumá důvody, proč se zabývat tematikou stranických muzeí. Přestože uznává problematičnost „*ideologicky zatížené sbírky*“³⁶, jejím argumentem pro další práci se sbírkou je, že může být využita k praktické výuce o moderní historii. Erbenová uvádí, že „*Objeví-li žáci nové souvislosti, propojení teoretických znalostí s jejich praktickou aplikací, a i přes torzovitost některých svých částí může napomoci studiu období státního socialismu*“³⁷. Dále dodává „*Z žakovských výstupů je patrné, že pokud jsou zvoleny vhodné nástroje a postupy, má Sbírka velký potenciál být využita také ve školním prostředí*“.³⁸ Účelem tohoto přístupu je opodstatnit práci se sbírkou mimo jiné v rámci dalšího vzdělávání a využít ji k novým přístupům výuky.

Argument pro další práci se sbírkou Muzeí dělnického hnutí uvádí ve svém článku o historii sbírky dělnického hnutí její hlavní kurátorka Jolana Tothová. Ta zmiňuje, že „*Přestože politické vedení státu ovlivňovalo činnost muzeí a prezentaci sbírek, široký koncept sbírkotvorné činnosti zahrnující významné akvizice i každodenní předměty, od presidentů po řadové účastníky, vytvořil významný pramen pro poznání doby a Sbírka může nabídnout zásadní potenciál pro budoucí výzkum i prezentaci československých dějin*“³⁹.

Opodstatnění výzkumu se z velké míry věnuje také již zmíněná kniha *Sbírky a politika*⁴⁰ z edice Národního muzea, jejímž jedním z autorů je také Jolana Tothová, dále s Tomášem Kavkou, Pavlínou Vogelovou a dalšími. Autoři publikace spatřují hlavní přínos výzkumu sbírek muzeí dělnického hnutí ve stopách historické paměti, která zahrnuje bohaté kolekce předmětů i archiválií. Zpřístupnění těchto kolekcí k odborným, badatelským a dalším účelům dokumentuje svědectví naší minulosti jak pro současnost, tak i pro budoucí generace.

Ačkoliv veřejná debata o tomto tématu je občas napjatá, většinovým pohledem všech odborných prací je důležitost sbírky Muzea dělnického hnutí. Akademický pohled zdůrazňuje hodnoty těchto sbírek jako prostředků pro pochopení historie a společenských procesů v Československu, a to ať pro účely vzdělávání nebo širšího historického povědomí, ale také pro využití k podpoře historického uvědomění a kritické reflexe minulosti.

³⁵ ERBENOVÁ, Dagmar. *Muzeum se představuje. Historie–Otázky–Problémy*, 2023, s. 107.

³⁶ ERBENOVÁ, ref. 35, s. 107.

³⁷ ERBENOVÁ, ref. 35, s. 123.

³⁸ ERBENOVÁ, ref. 35, s. 124.

³⁹ TOTHOVÁ, ref. 10, s. 18.

⁴⁰ KAVKA, VOGELOVÁ, TOTHOVÁ, (ed.), ref. 17.

Výzkum se tak v rámci ukotvení studie do současné akademické diskuse pokusí zpracovat práci metodou založenou na analýze nezpracovaných archivních materiálů. Bude se soustředit na období pražského jara a pokusí se zpracovat nestrannou práci, která popisuje situaci ve stranických muzeích z pohledu jejího vedení, jejího institucionálního zakotvení, z hlediska tehdejších dokumentů a korespondence a celkový obraz se bude snažit doplnit dokumenty z dalších vhodných archivů. Tím se autor bude snažit zodpovědět výzkumnou otázku, jaká byla úloha tzv. stranických muzeí v průběhu pražského jara a jakým způsobem se v nich projevila následná normalizace. Cílem výzkumu je poskytnout ucelený a komplexní pohled na téma stranických muzeí v období pražského jara a následné normalizace s důrazem na jejich vývoj, proměny a dopady na politické a kulturní prostředí v tehdejším Československu.

2 Historický kontext

Muzea a paměťové instituce hrají klíčovou roli v uchování a interpretaci kulturního dědictví a historie. Tyto instituce nejenže chrání fyzické artefakty, ale také představují hmotnou součást národní identity a duchovní nehmotné kulturní dědictví. Muzea poskytují prostředí, ve kterém může veřejnost získávat vědomosti a inspiraci z minulosti, a slouží jako mosty mezi generacemi, umožňují lidem pochopit a ocenit různorodost lidských zkušeností a historických událostí.

Zatímco podstata muzeí zůstává neměnná, interpretace muzejních výstav se může měnit v návaznosti na politický a kulturní kontext, jako tomu bylo například během pražského jara a následné normalizace. V době komunismu v Československu sloužila stranická muzea k propagaci socialismu, komunismu a jejich ideologii. Jejich hlavním úkolem bylo v tehdejší režimu plnit funkci vzdělávací, vědeckou a osvětovou. Tato kapitola by měla poskytnout stručný exkurz do vývoje muzejnictví, ÚD KSČ, stranického muzejnictví a vývoje během pražského jara a následné normalizace.

2.1 Historie muzejnictví do roku 1945

První muzea veřejné povahy se ojediněle objevila už v 17. století, nicméně celková myšlenka vzdělávání a přínosu lidu je typicky osvícenecká, proto se počátek vzniku muzeí v podobě, jak je známe dnes, datuje do 18. století⁴¹. Svými kořeny bylo muzejnictví založeno na shromažďování různých předmětů různých hodnot a charakteru a jejich kombinování do různých sbírek jednotlivci. Nejčastěji byla tato vášeň výsadou panovníků, aristokracie, vysoce postavených duchovních atp.⁴². Specifickým rysem pro české země bylo, že první muzea nevznikala z panovnických sbírek, tak jako ve většině jiných států, ale z iniciativy vzdělavců a aristokratů, kteří se opírali o činnost vědeckých společností či společností přátel umění⁴³. Například vznik jezuitského Musea mathematica se sbírkou astronomických přístrojů se datuje k roku 1722⁴⁴. Zvláštní postavení měly religiózní sbírky vztahující se ke kostelům a klášterům⁴⁵.

Prvním muzeem, které již plnilo funkci instituce otevřené pro veřejnost v pravidelném režimu, tedy muzeem s významem slova blížícím se dnešnímu chápání, je

⁴¹ SKLENÁŘ, ref. 5, s. 8.

⁴² ŠPĚT, ref. 2, s. 10.

⁴³ WOITSCHOVÁ, (ed.), ref. 4, s. 14.

⁴⁴ ŠOBÁŇOVÁ, ref. 3, s. 115.

⁴⁵ ŠPĚT, ref. 2, s. 10.

považováno Gymnaziální muzeum v Opavě, založené v roce 1814⁴⁶. Jednotlivé sbírky již v této době začínají mít ucelený charakter a přestávají být obsahovými hodnotami a někdy také majetkovou podstatou vlastnictvím jednotlivců a dochází k jejich zpřístupnění zájemcům. Vnímání veřejnosti se mění z pouhé zvědavosti na zájem a učení se z prezentovaných sbírek. Za základní rys, který mění sbírky jednotlivců na první muzea, lze označit zespolečnění⁴⁷.

Zakládání a další vývoj muzeí na počátku 19. století u nás bylo ovlivněno národním obrozením, které probíhalo v celé Evropě. Základní myšlenkou obrození bylo objevování národní svébytnosti, zahrnující společný jazyk, zvyky, přírodu a další aspekty. Tato myšlenka byla zkoumána zejména tam, kde národní existence čelila omezené státoprávní subjektivitě. Tak tomu bylo i v Čechách, kde se úcta k národní historii a kultuře stala významným faktorem vzniku muzeí, nejprve nazývaných národními a později zemskými muzei. Například již zmíněné Gymnaziální muzeum v Opavě se stalo zemským muzeem až na konci 19. století. Typickým příkladem zemského muzea, tedy muzea v době národního obrození, bylo pražské Národní muzeum, založené v roce 1818, které reagovalo na vývoj politických a společenských názorů v průběhu let⁴⁸. Stalo se symbolem národa a duchovním centrem a jako instituce se zavázalo, že bude „*shromažďovat vše, co se týká národa, jeho kultury a přírodního prostředí*“⁴⁹. V této době to bylo muzeum, kde se dobové poměry a stav rozvoje vědy odrážely nejvýrazněji⁵⁰. Tyto reakce lze porovnat s reakcemi Moravského zemského muzea v Brně, které byly odlišné, protože národní obrození mělo jiný průběh v Čechách a na Moravě⁵¹. Již v této době se v Národním muzeu řešil jeho návštěvnost. František Palacký v roce 1825 kriticky reagoval na vývoj muzea a požadoval, aby muzeum probudilo skutečný zájem veřejnosti. Tuto myšlenku dále rozvedl Antonín Frič, který razil obecný ohled na návštěvníka, přizpůsobení otevíracích hodin, zařízení plynového osvětlení apod.⁵².

Další osvětovou činnost veřejnosti podporovala i regionální muzea. Díky ústavním a legislativním změnám v Rakousku v polovině 19. století, které usnadnily zakládání spolků, jež byly převážnými zřizovateli muzeí, lze od 60. let 19. století v Čechách pozorovat proces

⁴⁶ WOITSCHOVÁ a JŮN, ref. 6, s. 27-28.

⁴⁷ ŠPÉT, ref. 2, s. 17-18.

⁴⁸ MUZEUM A PROMĚNY SPOLEČNOSTI, ref. 1, s. 8-14.

⁴⁹ ŠOBÁŇOVÁ, ref. 3, s. 117.

⁵⁰ ŠPÉT, ref. 2, s. 18.

⁵¹ WOITSCHOVÁ a JŮN, ref. 6, s. 28-29.

⁵² ŠOBÁŇOVÁ, ref. 3, s. 119.

zakládání tzv. venkovských muzeí, tedy muzeí v regionech⁵³. Touto událostí lze ohraničit období dalších 40 let označovaných jako rané vývojové období regionálního muzejnictví. Ve stejném období, ve vzájemné závislosti s těmito událostmi, prochází Národní muzeum a obě další zemská muzea obdobím krize⁵⁴. V 70. letech 19. století probíhala ekonomická transformace rakouské společnosti, která se snažila o modernizaci. V reakci na tyto změny rostla touha po uchování kulturního dědictví a rozvíjel se lokální patriotismus, který byl mimo jiné podporován právě prostřednictvím muzeí. Od poloviny 60. let 19. století začal počet nově otevřených muzeí prudce stoupat. V posledním desetiletí 19. století vzniklo „národopisné hnutí“ spojené s Jubilejní hospodářskou výstavou v roce 1891 a Národopisnou výstavou československou v roce 1895. Pod jejich vlivem se počet otevíraných muzeí ještě výrazně zvýšil. V této době se také hojně stavěly reprezentativní účelové budovy muzeí. Rovněž Morava začínala v této době vyvažovat Čechy v počtu muzeí.

Celé toto období se vyznačuje zakládáním muzeí a budováním sbírek, jejich představováním veřejnosti a zdůrazňováním přínosu dárců, kteří se zasloužili o vznik národního či místního „pokladu“. Vedle regionálních muzeí začala ve větších městech vznikat muzea uměleckoprůmyslová a další specializovaná muzea. Na přelomu 19. a 20. století se postupně začalo prosazovat třídění sbírek v muzeích a jednotlivé výstavy začaly tvořit logické celky⁵⁵. Funkce muzeí v 19. století lze shrnout jako prezentování sbírek k osvětové činnosti v souladu s dobovými trendy, ovlivněné národním hnutím, a tedy s jistým upevňováním patriotismu. Muzea byla chápána jako vědecké ústavy a badatelská centra a nikoli jako instituce podobné těm dnešním⁵⁶.

Po vzniku samostatné Československé republiky se v oboru muzejnictví objevily nové tendence. Pozvolna se měnilo chápání muzea a jeho úloha ve společnosti na prezentační. Muzejnictví náleželo do kompetence Ministerstva školství a národní osvěty, které usilovalo o jeho koordinaci a o vytvoření organizační struktury. K tomuto účelu vznikl Svaz československých muzeí⁵⁷. Zajímavý je pohled na tuto dobu formou stranicky zabarveného výkladu knihy Historie muzejnictví do r. 1945 od autora Jiřího Špěta, ve kterém je toto období ve vztahu k muzejnictví popsáno jako stagnující až škodlivé kvůli vlivu buržoazie, která „využívala muzeí jako pomocníků k upevnění svého postavení“ a jevila o muzea „okázalý nezájem“. Jedinou událostí, která je hodnocena pozitivně, je již zmíněný

⁵³ WOITSCHOVÁ a JÚN, (ed.), ref. 4, s. 15-17.

⁵⁴ ŠPĚT, ref. 2, s. 34-36.

⁵⁵ MUZEUM A PROMĚNY SPOLEČNOSTI, ref. 1, s. 8-14.

⁵⁶ ŠOBÁŇOVÁ, ref. 3, s. 122-123.

⁵⁷ ŠOBÁŇOVÁ, ref. 3, s. 123-124.

vznik Československého svazu muzeí a galerií roku 1921, organizace, která „*sdužovala muzea, hájila jejich zájmy a usměrňovala jejich činnost a tím prosazovala vliv státní správy*“. Dále je Svaz popisován jako klíčový aktér s mimořádně pozitivním dopadem na rozvoj muzejnictví. Naopak aktivity a události mimo kontrolu tohoto Svazu jsou popisovány jako nedostatečné a nepřínosné.⁵⁸

V předválečné době mnohá muzea zanikala, avšak ještě větší počet nových vznikalo. Byly propagovány nové sbírky a muzea zaměřená na legionářské tradice, historii vojenství, historii venkova a další tradiční témata. Růst sbírek již nebyl tak intenzivní, větší důraz byl kladen na jejich třídění a evidenci. Diskutovalo se o tématech jako centrální evidence sbírek a profesionální růst pracovníků muzejních spolků. Žádná z těchto myšlenek se však výrazně neprosadila, protože období první republiky bylo relativně krátké. Ohlas veřejnosti na muzea také zeslábl, jelikož v této době měla větší konkurenci v podobě filmu, divadla, sportu a dalších zábavních aktivitách⁵⁹. Významným milníkem byl zákon o ochraně památek z roku 1929, který stanovil legislativní rámec pro ochranu kulturního dědictví a posílil roli státu při jeho zachování. V roce 1937 byl přijat zákon o muzeích a galeriích, který vytvořil jednotné standardy pro správu a financování muzeí, a dle jehož legislativy se postupovalo i po válce. Tyto legislativní změny umožnily muzeím nejen uchovávat sbírky, ale také se stát centry vědeckého výzkumu a vzdělávání.⁶⁰

Během druhé světové války zažilo české muzejnictví obtížné období, poznamenané okupací a politickými změnami. Mnohá muzea byla nucena uzavřít své dveře nebo omezit svou činnost kvůli válečným podmínkám a nacistické okupaci. Muzejní pracovníci, z nichž někteří se zapojili do odboje, čelili těžkostem při ochraně a údržbě sbírek, jelikož sbírky byly konfiskovány nebo přemístěny a mnoho cenných artefaktů bylo nenávratně ztraceno nebo zničeno. Po druhé světové válce byla obnově českého muzejnictví věnována značná pozornost, s důrazem na rekonstrukci zničených sbírek a budov. Fridolín Macháček, předseda Svazu českých muzeí, ve svém projevu vyzdvihl nutnost změny ve fungování muzeí a jejich roli v přístupu k uchování a prezentaci kulturního dědictví v nové době. Považoval muzeum za živou kulturní instituci a kladl důraz na ponaučení návštěvníka a využití nabytých znalostí v životě.⁶¹

⁵⁸ ŠPÉT, ref. 2, s. 71-75.

⁵⁹ MUZEUM A PROMĚNY SPOLEČNOSTI, ref. 1, s. 8-14.

⁶⁰ SKLENÁŘ, ref. 5, s. 77-79.

⁶¹ ŠOBÁŇOVÁ, ref. 3, s. 126-128.

2.2 Historie muzejnictví po roku 1945

Po druhé světové válce se muzea začala řídit předválečnými legislativními rámci a hlavním úkolem nově vzniklé české, respektive československé správy, bylo zajistit ochranu původních muzejních sbírek na našem území. Rychlost a úspěšnost tohoto procesu se lišila mezi většími městy a menšími obcemi. Navzdory snahám české správy nebyla ochrana sbírek vždy úspěšná a poválečné období přineslo různé excesy, vandalismus a nekontrolovatelné rabování.⁶²

V roce 1945 a 1946 byly otevírány nové stálé historické expozice, často zaměřené na regionální historii a umělecká díla. Některé expozice připomínaly válečné hrůzy a nacistický okupační teror. Došlo také k posunu v interpretaci vystavených předmětů, kde byl zdůrazňován slovanský přínos a etnicky německé prostředí bylo prezentováno negativně.⁶³

Po únorovém převratu nedošlo k podstatným právním změnám v muzejní činnosti, ale faktický stav se výrazně změnil. Vyvlastňování, likvidace spolků a přeměna struktur na společenské organizace vedly k tomu, že většina muzeí přešla pod státní nebo obecní správu. Nové uspořádání státní správy od roku 1960 částečně narušilo tuto koncepci, ale základní principy zůstaly. Centralizace muzejnictví přinesla negativa jako odtržení muzeí od místní komunity, ztrátu identifikace s městem či obcí či přesuny sbírek a preference regionálních center. Na druhé straně centrálně organizovaná síť přispěla k profesionalizaci muzejní činnosti a zlepšení evidence a ochrany sbírek, i když akvizice mohla trpět nedostatkem dobrovolníků.⁶⁴

Po roce 1948 bylo české muzejnictví ovlivněno politickými tlaky, které diktovaly ideovou náplň expozic.⁶⁵ Muzea v socialistickém Československu sloužila primárně jako nástroje státní propagandy, které měly ovlivnit veřejné vnímání historie a politiky, a to i na úkor objektivního a vyváženého zobrazení historických událostí.⁶⁶ Muzea a výstavy představovaly to nejviditelnější ze vznikající stranické historiografie.⁶⁷ Bylo požadováno, aby výstavy zobrazovaly třídní a sociální střety, úspěchy socialistické vědy a techniky a materialistický výklad světa. To často vedlo k nezajímavým expozicím a likvidaci muzejních předmětů, které se nehodily do ideologického rámce.⁶⁸ Z ÚV KSČ přicházely

⁶² JIRÁSEK, KORBELÁŘOVÁ a ŽÁČEK, ref. 7, s. 1-2.

⁶³ WOITŠCHOVÁ a JÚN, ref. 6, s. 29-30.

⁶⁴ JIRÁSEK, KORBELÁŘOVÁ a ŽÁČEK, ref. 7, s. 2-3.

⁶⁵ JIRÁSEK, KORBELÁŘOVÁ a ŽÁČEK, ref. 7, s. 3.

⁶⁶ DEVÁTÁ, ref. 8, s. 120-129.

⁶⁷ DEVÁTÁ, ref. 8, s. 107-108.

⁶⁸ JIRÁSEK, KORBELÁŘOVÁ a ŽÁČEK, ref. 7, s. 3-4.

požadavky na prezentaci rostoucí životní úrovně a úspěchů socialistické výstavby. To vedlo k tlaku na muzea, aby se zaměřila na dokumentaci současnosti.⁶⁹ Komunistická strana si v rámci svého výkladu přisvojila moderní dějiny a na tomto základě se snažila legitimizovat svou moc.⁷⁰

Výklad moderních dějin měla skrze ÚD KSČ prezentovat zejména stranická muzea.⁷¹ Potřeba jejich vzniku vyvstala z problémů s klasickými muzei, která vlastnila různorodé sbírky nevhodné pro ideologicky zaměřené výstavy. Tradiční vlastivědná muzea byla oproti stranickým muzeím využívána pouze pro dočasné mobilizační nebo výroční výstavy. Přesto tato muzea až do poloviny padesátých let pořádala velkolepé a zpočátku hojně navštěvované akce na podporu komunistického narativu, které byly připravovány přímo ústředním výborem KSČ.⁷²

Naproti tomu cílem stranických muzeí bylo posilovat komunistický diskurs a stát se vzorovými institucemi pro formování ideologií v rámci celého státu. V souladu se sovětským modelem měly tyto instituce zaujmout úlohu v ideologickém vzdělávání a měly být účinným prostředkem propagandy.⁷³ Nejvýznamnějším z těchto nových muzeí bylo právě MKG, které se brzy stalo hlavní autoritou pro interpretaci moderních dějin v Československu. Vedle tohoto muzea vzniklo také MVIL.⁷⁴ Jejich dalšímu vývoji se výzkum bude věnovat v následujících kapitolách.

V 70. letech se situace v tradičních muzeích zhoršila kvůli normalizačním prověrkám. Výstavy často reflektovaly politická výročí, ale s výjimkou roku 1971 převládaly nepolitické výstavy. Od poloviny 80. let se muzea soustředila na různá zajímavá témata, což vedlo k rozmanitější a atraktivnější nabídce výstav.⁷⁵

V devadesátých letech po sametové revoluci dochází k výraznému utlumení muzejní činnosti. Teprve v roce 1995 se v České republice navrácí vzestupná tendence počtu výstav, srovnatelná s rokem 1988 za socialismu. Největší útlum zaznamenaly instituce věnující se soudobým dějinám. Dříve privilegovaná stranická muzea s koncem státu zanikla a jejich veřejné sbírky zprivatizovalo soukromé Muzeum dělnického hnutí vytvořené lidmi z okolí bývalé komunistické strany. Jiná muzea věnující se podobným tématům, ale s nutnou

⁶⁹ JIRÁSEK, KORBELÁŘOVÁ a ŽÁČEK, ref. 7, s. 3.

⁷⁰ DEVÁTÁ, ref. 8, s. 84.

⁷¹ KAVKA, VOGELOVÁ, TOTHOVÁ, (ed.), ref. 17, s. 24.

⁷² ŠUSTROVÁ a HÉDLOVÁ, (ed.), ref. 9, s. 290-291.

⁷³ KAVKA, VOGELOVÁ, TOTHOVÁ, (ed.), ref. 17, s. 23-26.

⁷⁴ ŠUSTROVÁ a HÉDLOVÁ, (ed.), ref. 9, s. 288-290.

⁷⁵ JIRÁSEK, KORBELÁŘOVÁ a ŽÁČEK, ref. 7, s. 4.

kontinuitou i v rámci nového režimu přežila. Například Muzeum SNB se jako resortní muzeum po transformaci SNB proměnilo na Muzeum Policie ČR. Náplň nového policejního muzea se změnila a úspěšně funguje do dnes, což dokládá provázanost státem financovaných muzeí se státem a jeho politikou, i když se ocitla na pokraji zájmu.⁷⁶

2.3 Pražské jaro a normalizace: Cesta stranických muzeí a ústavu dějin KSČ k politické stagnaci

Komunistický aparát se formou historického výkladu snažil veřejně obhájit své politické činy, k čemuž potřeboval adekvátní prostředky. Ve výkladu dějepisectví se jím stala centrální instituce Ústav dějin KSČ⁷⁷, pod něž od počátku podléhal chod stranických muzeí. Ústav patřil pod jeden z nejvýznamnějších útvarů v ÚV KSČ – ideologické oddělení.⁷⁸ Všechna oddělení ÚV KSČ hierarchicky vedl jeho sekretariát⁷⁹, který byl mocensky a politicky nejvýznamnější složkou v aparátu KSČ. Také byl vnímán jako realizátor stranické politiky.⁸⁰

Vzniku ÚD KSČ napomohla první velká ideologicky konstruovaná „Výstava dějin revolučních bojů“. Základem výstavy byl výzkumný proces, který položil základy zkoumání dějin KSČ. Během něj bylo nashromážděno mnohem více materiálů, než bylo pro výstavu potřeba. Po ukončení této divácky úspěšné události panoval ve vedení KSČ konsenzus na založení revolučního muzea se zmíněnými předměty, které by navázalo na vlnu zájmu o komunistická témata.⁸¹ Jejich vzorem byly instituce v Sovětském svazu, které rovněž poskytovaly poradní formu a dozor.⁸² Jako nejzásadnější bylo vnímáno Ústřední muzeum V. I. Lenina v Moskvě.⁸³

⁷⁶ ŠUSTROVÁ a HÉDLOVÁ, (ed.), ref. 9, s. 357-359.

⁷⁷ DEVÁTÁ, ref. 8, s. 120-129.

⁷⁸ Jméno oddělení odpovídá roku 1965. Oddělení zůstávalo v různých obměnách pojmenování od roku 1955 stálým článkem sekretariátu až do konce režimu. KAPLAN, ref. 19, s. 130.

⁷⁹ KAPLAN, ref. 19, s. 27.

⁸⁰ KAPLAN, ref. 19, s. 19.

⁸¹ Soukromým osobám bylo původně slíbeno, že jim budou všechny zapůjčené předměty po skončení výstavy vráceny, nicméně po jejím ukončení byli tito zapůjčitelé informováni, že všechny exponáty budou začleněny do nově koncipovaného muzea. Tento postup odráží typický způsob zacházení nekontrolované politické moci s jednotlivcem. SOMMER, ref. 11, s. 76-89.

⁸² To je evidentní například z dopisů mezi Ústředním muzeem V. I. Lenina v Moskvě a stranickými muzei, kde si vedení stranických muzeí nechává radit a diktovat směry výstav. Běžné byly i návštěvy a osobní konzultace pracovníků moskevského muzea v rámci připravovaných expozic.

⁸³ SOMMER, ref. 11, s. 75.

MKG bylo původně založeno v roce 1952, a to ještě pod původním názvem Museum revolučního hnutí.⁸⁴ Během příprav původní expozice nového muzea zasáhla Československo smrt prezidenta Gottwalda. Předsednictvo ÚV KSČ spolu s ÚD KSČ následně rozhodlo o změně jména na „Muzeum Klementa Gottwalda“.⁸⁵ Vláda ve stejné době rozhodla i o zřízení „Muzea V. I. Lenina“ a v den dvacátého devátého výročí Leninovy smrti bylo muzeum slavnostně otevřeno.⁸⁶

Účel obou muzeí byl odlišný. MKG mělo převážně národní charakter, prezentovalo českou cestu k socialismu a bylo orientováno hlavně na domácí návštěvníky, zatímco MVIL se zaměřovalo na mezinárodní povahu komunistických idejí a cílilo zejména na mezinárodní levicové publikum.⁸⁷ Rovněž umístění ústavů bylo významným faktorem pro budoucnost institucí. MKG bylo umístěno v budově bývalé pobočky městské spořitelny v Rytířské ulici u Uhelného trhu a Leninovo muzeum se nacházelo v Lidovém domě, což připomínalo Leninovu osobní návštěvu tohoto místa během jeho pobytu u českých sociálních demokratů v roce 1912. Muzea se v prvních letech dočkala rekordní návštěvnosti, částečně díky systematicky organizovaným návštěvám, na kterou v dalších letech již nikdy nedokázalo navázat.⁸⁸

V šedesátých letech přichází fenomén zvaný ve státech železná opony Chruščovovského tání a s ním i počátky pražského jara. KSČ přiznala zločiny padesátých let a dlouho nahromaděné a neřešené problémy komunistické strany vedly ke krizi a tím i vzniku opozice vůči stranickému vedení.⁸⁹ Tzv. „Reformátoři“ dospěli až ke zcela novému pojetí demokratického socialismu a politická krize ve vedení strany se v říjnu 1967 stala zřejmou.⁹⁰

Tato situace vedla k událostem XIII. sjezdu KSČ, na němž se konzervativní křídlo strany pokusilo omezit rostoucí liberální a demokratické proudy uvnitř strany i její širší členské základny. Tento pokus však nebyl úspěšný, neboť byl v rozporu s názory většiny obyvatelstva ČSSR i funkcionářského sboru KSČ. Po tomto sjezdu bylo jasné, že Antonín

⁸⁴ JAREŠ, Jakub, PÝCHA, Čeněk a SIXTA, Václav, (ed.). *Jak vystavujeme soudobé dějiny: muzeum v diskuzi*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2020, ISBN 978-80-88292-67-8.

⁸⁵ SOMMER, ref. 11, s. 76-89.

⁸⁶ SOMMER, ref. 11, s. 92.

⁸⁷ KAVKA, VOGELOVÁ, TOTHOVÁ, (ed.), ref. 17, s. 28.

⁸⁸ SOMMER, ref. 11, s. 95.

⁸⁹ NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20. století*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2000, s. 178-180. ISBN 80-902261-4-0.

⁹⁰ VONDROVÁ, Jitka, NAVRÁTIL, Jaromír a MORAVEC, Jan. *Komunistická strana Československa: pokus o reformu (říjen 1967–květen 1968). Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*. Brno: Doplněk, 1999, s. 9-12. ISBN 80-7239-056-2.

Novotný nemůže setrvat na postu prvního tajemníka a na jeho místo v lednu 1968 nastoupil Alexander Dubček, který zastával názor, že reforma strany a užití demokratických principů jsou nevyhnutelné.⁹¹

V předmětných letech proběhla i proměna stranického dějepisectví úzce spjatá s procesem destalinizace a formováním programu reformního komunismu. Stranická historiografie byla nedílnou součástí takzvaného obrodného procesu a sehrála klíčovou roli při vytváření legitimizačního příběhu reformního komunismu. Výklad stranické historie se stal předmětem politických sporů, ve kterém většina badatelů v průběhu šedesátých let, a zejména v jejich druhé polovině, podporovala reformní komunismus.⁹²

Během těchto událostí posílil svou roli i ÚD KSČ, a to zejména změnou svého statutu. To probíhalo hlavně v rámci odpojení od ideologického oddělení a přiznání stavu samostatného vědeckého pracoviště přímo pod ÚV KSČ⁹³. Rovněž došlo ke změně jeho názvu na Ústav dějin socialismu. Vedení ústavu tak využilo proreformní politické konstelace k prosazení dlouho požadovaných změn. Ústav dějin socialismu sám přikládal své roli v reformním procesu značný význam, a i jeho zaměstnanci v těchto letech aktivně podporovali reformní politiku.⁹⁴

Proti rozšiřování činů a myšlenek spojených s proreformním křídlem komunistů ostře bojoval Sovětský svaz. Pro deeskalaci konfliktu souhlasil s bilaterálními rozhovory v Čiernej nad Tisou na setkání, které probíhalo od 29. července do 1. srpna 1968. Při této příležitosti Dubček hájil program reformního křídla KSČ a zároveň přislíbil loajalitu k Varšavské smlouvě a RVHP. Nicméně po návratu se situace z pohledu sovětů a vedoucích představitelů zemí Varšavské smlouvy v Čechách nelepšila.⁹⁵

Rozhodujícím nástrojem, který měl umožnit dosažení symbiózy socialismu s demokracií a svobodou, měl být mimořádný XIV. sjezd KSČ, který se měl konat 9. září 1968. Ke sjezdu v plánovaném termínu nedošlo z důvodu okupace ČSSR sovětskou armádou a vojsky Varšavské smlouvy a odvezení vedoucích funkcionářů do Moskvy. To se stalo podnětem ke svolání mimořádného XIV. sjezdu KSČ, na kterém účastníci odmítli okupaci ČSSR a požadovali propuštění vedoucích funkcionářů z Moskvy.⁹⁶

⁹¹ ANEV, BÍLÝ, (ed.), ref. 20, s. 92-93.

⁹² SOMMER, ref. 11, s. 253-258.

⁹³ NA, ÚD KSČ, fond č. 114, karton č. 113, sign č. 183.

⁹⁴ SOMMER, ref. 11, s. 438-443.

⁹⁵ SCHULZE WESSEL, Martin. *Pražské jaro. Průlom do nového světa*. Praha: Argo, 2018, s. 221-228. ISBN 978-80-257-2514-6.

⁹⁶ ANEV, BÍLÝ, (ed.), ref. 19, s. 96-97.

Z těchto i dalších důvodů požadovalo vedení KSSS od československé delegace držené v Moskvě, aby závěry tohoto sjezdu odmítla a jeho konání prohlásila za neplatné. Kvůli reakci na odmítnutí mimořádného XIV. sjezdu KSČ v Moskvě a na pokračující vojenskou okupaci země se reformní proud v KSČ nacházel ve stále složitější situaci. Přes všechny snahy o zachování a implementaci reformních plánů pražského jara se politický tlak ze strany Sovětského svazu zintenzivnil, což vedlo k postupné normalizaci a návratu k ortodoxnímu sovětskému modelu socialismu. Tento proces byl završen v dubnu 1969, kdy Gustáv Husák nahradil Alexandra Dubčeka ve funkci prvního tajemníka KSČ.⁹⁷

Nové vedení strany tak začalo organizovat čistky, které se neomezovaly jen na vrcholné vedení KSČ. Husákovo vedení si bylo vědomo hrozby, kterou představovaly desítky tisíc obyčejných členů, kteří hráli klíčovou roli v demokratizačních procesech předchozích let. S využitím záminky výměny stranických průkazů tak došlo k masivním čistkám v celé straně. Toto pročištění zasáhlo zejména řady funkcionářů KSČ, kde byli obvykle nejaktivnější a nejvzdělanější členové. Nejvíce byli postiženi vědci, kulturní pracovníci a další významné osobnosti. Vyvrcholením snah normalizačního vedení KSČ o společenské izolování a politickou likvidaci bylo zbavení se těch členů, již se dříve podíleli na snahách o reformu komunismu.⁹⁸

Tyto kroky vedly k likvidaci reformního dějepisce ve státě. Způsob, jakým bylo proti ústavu dějin socialismu a stranickými muzeím zakročeno, naznačuje, že vedení KSČ v nich spatřovalo důležitá centra revizionismu.⁹⁹ Protistranický a revizionistický Ústav dějin socialismu byl zrušen a v květnu 1970 byl založen a budován nový Ústav marxismu-leninismu.¹⁰⁰ Z nové organizační struktury stranických muzeí je také patrné, že ve chvíli zrušení Ústavu dějin socialismu stranická muzea již nespádala pod nově zřízený Ústav dějin marxismu-leninismu, ale přidružila se pro větší kontrolu přímo pod ÚV KSČ, konkrétně pod ideologické oddělení a hospodářskou správu.¹⁰¹ Kroky spojené s odstraněním původního Ústavu dějin socialismu se projeví i ve vedení stranických muzeí. Ve zlomových letech došlo k výměně na pozici ředitelů obou institucí a k zaměstnaneckým čistkám uvnitř obou muzeí.

⁹⁷ ANEV, BÍLÝ, (ed.), ref. 19, s. 99-102.

⁹⁸ ANEV, BÍLÝ, (ed.), ref. 19, s. 101.

⁹⁹ SOMMER, ref. 80, s. 444-445.

¹⁰⁰ ABS, fond A215, signatura „Usnesení orgánů ÚV KS: č. 43-71, Listopad 1968–Květen 1971“, *Usnesení orgánů Ústředního výboru komunistické strany Československa duben 1970*, s. 3-5.

¹⁰¹ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

3 Vedení stranických muzeí během pražského jara a normalizace

Jedním z výsledků výzkumu je zjištění, že se personální obsazení propisuje ve vedení stranických muzeí. V období politického uvolňování a během pražského jara vystupoval na venek za obě muzea zejména ředitel ŘSM Oldřich Nouza. V rámci normalizace společně se zrušením ředitelství stranických muzeí přebírají tuto činnost ředitelé stranických muzeí, Jan Svoboda a Pavel Hron již samostatně. Část studie věnující se ředitelům stranických muzeí má své opodstatnění v rámci personifikace muzeí formou jejich ředitelů.

3.1 Ředitelé stranických muzeí

Postavení stranických muzeí a jeho vedení v aparátu ÚV KSČ vyplývá ze statutů obou muzeí, tzn. organizačních ráďů institucí. V předmětných letech byly veškeré mediální rozhovory ohledně výstav či vlastní prezentace muzea vždy řešeny se současným ředitelem muzea. Rovněž dokumentace, kterou stranická muzea produkovala směrem ven, nesla jména zmíněných ředitelů. I přes to, že ředitelé formálně měli rozhodovací pravomoci, veškerá větší rozhodnutí byla schvalována s ÚD KSČ a případně konzultována se sekretariátem, či předsednictvem ÚV KSČ. V následující části budou představeni ředitelé stranických muzeí, kteří byli pro zkoumané období pražského jara a následné normalizace důležitou spojnici v provádění tehdejších politik skrze muzea. Budou zmíněny dokumenty a akce, které byly pod jejich vedením provedeny či řešeny, a bude popsáno, jaké kroky ve své funkci podnikali. I proto se výzkum zaměří na jednotlivce, kteří i když jsou součástí institucí s vlastní historií a specifiky, tak jsou to především oni, kdo rozhoduje o tom, jak budou naplňovány politiky a příkazy vydané vedením.

Bouřlivé události pražského jara se přímo týkaly pěti ředitelů. Během tohoto kritického období probíhaly následující změny ve vedení stranických muzeí. V MKG proběhla změna nejprve v roce 1968 z Františka Škrlanta na Jana Svobodu a následně funkci převzal v roce 1971 František Marchal. Stejně změny probíhaly i v MVIL, kde byl v lednu roku 1969 vyměněn ředitel Miloš Janda za lety prověřeného straníka Pavla Hrona.¹⁰² Charakteristickým znakem, jak bude dále v kapitolách rozepsáno, je, že dlouholetí pracovníci ve funkcích ředitelů stranických muzeí jsou nahrazeni prověřenými stranickými kádry s pestrou komunistickou minulostí a také to, že se v řízení stranických muzeí projevíly osobní kvality jednotlivých ředitelů.

¹⁰² ŠTVERÁK, ref. 18, s. 438.

3.1.1 Oldřich Nouza – Ředitel ředitelství stranických muzeí

Ředitel ŘSM Oldřich Nouza se narodil v roce 1927. Vystudoval vyšší průmyslovou školu zakončenou maturitou v roce 1948. Členem KSČ byl od roku 1945. Po osvobození pracoval až do roku 1950 jako technický asistent v Českých Budějovicích a od roku 1950 začal pracovat v aparátu KV KSČ rovněž v Českých Budějovicích.¹⁰³

Oldřich Nouza začal svou kariéru v ÚD KSČ v pozici referent oddělení muzeí a výstav v roce 1952 jako absolvent kurzu¹⁰⁴, kde se v roce 1953 stal vedoucím oddělení a pomáhal budovat obě stranická muzea.¹⁰⁵ V roce 1956 opět povýšil a přesunul se na pozici vědeckého pracovníka pro muzeální záležitosti v ředitelství ÚD KSČ.¹⁰⁶ Další pozici, kterou Oldřich Nouza zastával, byla od roku 1965 funkce ředitele nově založeného ŘSM.¹⁰⁷ V té působil až do zániku organizace v roce 1970.¹⁰⁸ Po celou dobu, včetně pražského jara a přicházející normalizace, stál v čele ředitelství jako jediný ředitel.

Během jeho působení v ÚD KSČ, ale následně i z titulu jeho funkce ředitele ŘSM, se Nouzovi dostávalo z vedení ÚD KSČ poměrně velké odpovědnosti. Byl pověřován různými úkoly na celorepublikové úrovni. Je zdokumentována jeho účast, kdy byl z Ústavu dějin KSČ dne 21. 6. 1966 delegován do komise pro památník Bojovníků proti fašismu.¹⁰⁹ Dobře popsána jsou také jeho vyjádření k různým muzejním událostem probíhajícími v dalších regionálních stranických institucích. V archivech MKG je zdokumentována jeho reakce na článek „Muzea přibližují budoucnost“ v deníku Rudé právo ze dne 4. prosince 1966. Článek kladně hodnotil záměr vytvořit dvě nová muzea v Západočeském kraji, která by měla poskytnout modernější interpretaci minulosti a nahradit šest zastaralých muzeí. V tomto kontextu bylo zmíněno zrušení Muzea Karla Marxe¹¹⁰ na Karlovarsku, které podle článku nesplňovalo své poslání, trpělo nedostatkem muzejních předmětů a bylo vnímáno

¹⁰³ NA, ÚD KSČ, a.j. 221, karton 36, bod č. 2.

¹⁰⁴ NA, ÚD KSČ, a.j. 210, karton 35, bod č. 129.

¹⁰⁵ NA, ÚD KSČ, a.j. 221, karton 36, bod č. 2.

¹⁰⁶ NA, ÚD KSČ, a.j. 231, karton 36, bod č. 168.

¹⁰⁷ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 57.

¹⁰⁸ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 21.

¹⁰⁹ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 21.

¹¹⁰ Marxovo muzeum vzniklo v roce 1960 v Karlových varech a bylo jedním z typických oblastních ideologických stranických muzeí. Expozice byly věnovány Karlovi Marxovi a komunistickému hnutí a v budově rovněž sídlil po roce 1968 Dům sovětské kultury. Muzeum bylo zasvěceno K. Marxovi, neboť Karlovy vany s ním byly velmi spjaté, jelikož se zde třikrát léčil. Komunistická strana využívala Marxovy návštěvy k ideologickým účelům, snažila se je propagovat a zdůrazňovat jejich význam. HOLUBEC, Stanislav. *Po stopách Karla Marxe v českých zemích*. [online]. 2019. Dostupné z: <https://denikalarm.cz/2019/10/po-stopach-karla-marxe-v-ceskych-zemich/> [cit. 2024-07-21].

spíše jako tzv. „*papírovna*“.¹¹¹ Oldřich Nouza v reakci na tento článek píše kritický dopis do Rudého práva hlavnímu redaktorovi Oldřichu Švestkovi.¹¹² Ohrazuje se proti názoru, že by se muzeum mělo rušit a konstatuje, že problematika ohledně tohoto konkrétního muzea je velmi složitá. Přiznává, že muzeum má charakter „*papírového*“ muzea, ale že jeho uzavření by nebylo „*taktické*“. Dále upozornil na zkreslení původních informací a sdělil, že muzeum prochází interními změnami a rekonstrukcí. Tuto korekci by chtěl pomocí Rudého práva veřejně otisknout, aby byla vyvrácena nepravdivost původního článku. Podle další korespondence tím spolupráce Karlovarského muzea K. Marxe a stranických muzeí nekončí. Muzeum následně konzultuje změny v rámci své expozice s řediteli Oldřichem Nouzou, Františkem Škrlantem a Janem Svobodou.¹¹³

Během jeho vedení byly organizovány výstavy a expozice, mezi které patří „30 let Mnichova“, „50 let ozbrojených sil“ a „Únor 1948“, o kterých bude podrobněji pojednáno v dalších kapitolách. Rovněž bude diskutována původní „revizionistická“ reinstalace v MVIL. Ze své pozice ředitel Oldřich Nouza rovněž řešil problémy s návštěvností, nedostatečnou personální obsazeností muzea, či se snažil zabránit přestěhování MKG na Pražský hrad.

V období pražského jara je rovněž zaevidovaná stížnost ředitele Oldřicha Nouzy¹¹⁴ na pořad *Písničky s telefonem*.¹¹⁵ Oldřich Nouza se v dopisu adresovanému českému rozhlasu domáhá, aby v následujícím díle byly původně uvedené chybné informace o stranických muzeích, které slyšelo několik tisíc lidí, opravené podle pravdy.¹¹⁶ Komunikace s archivem Českého rozhlasu ohledně uvedeného dílu nebyla úspěšná. Až na jeden díl z jiného období nejsou díly tohoto pořadu k dispozici.

¹¹¹ „*Muzea přibližují budoucnost*“. Rudé právo, 4. prosince 1966, s. 2.

¹¹² Oldřich Švestka byl významným komunistickým novinářem, šéfredaktorem listu Rudé právo a politikem KSČ. Během pražského jara roku 1968 a následně normalizace se zařadil mezi konzervativní a prosovětské politiky. Byl jedním z autorů tzv. zvacího dopisu, který hrál klíčovou roli při invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Po pražském jaru a během normalizace jeho politická kariéra pokračovala. Byl opětovně volen za člena Ústředního výboru KSČ a zastával různé významné stranické funkce. ANEV, Petr, BÍLÝ, Matěj, (ed.). *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ L-Z. (1921-1989)*. Praha: Academia: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018, s. 449-451. ISBN 978-80-200-2973-7.

¹¹³ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 21.

¹¹⁴ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 101.

¹¹⁵ V tomto pořadu moderátoři volali v živém vysílání vysokým funkcionářům komunistické strany a ptali se jich na velmi kontroverzní témata. Pořad byl nesmírně otevřený a kritický a místy i na dnešní poměry svobodné žurnalistiky velmi vyhraněný. KORCOVÁ, Lucie. *Písničky a telefonní hovory z pražského jara 1968*. [online]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/prazske-jako-1968-pisnicky-s-telefonem_2308220957_mst, [cit. 21. července 2024].

¹¹⁶ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 101.

Oldřich Nouza odchází z muzeí již pouze jako řadový pracovník 29. 9. 1970, kdy podepsal s ředitelem MKG Janem Svobodou dohodu o rozvázání pracovního poměru.¹¹⁷ Ve stejném roce byl vyloučen z KSČ.¹¹⁸ Následně pracoval od roku 1971¹¹⁹ v národním podniku Výstavnictví Praha.¹²⁰

3.1.2 Výměna ředitelů v Muzeu Klementa Gottwalda

První ředitel MKG František Škrlant se narodil 14. 10. 1901 a původním zaměstnáním byl soustružníkem kovů. V roce 1919 se stal členem Československé strany sociálně demokratické a zároveň sympatizantem marxistické levice. V roce 1921 přijal roli jednoho ze zakládajících členů Svazu komunistické mládeže. Kvůli své stranické a politické činnosti čelil značným obtížím při hledání zaměstnání. Od roku 1931 zahájil pracovní činnost pro KSČ a odjel do SSSR na Leninskou školu v Moskvě. Po návratu zpět do Čech byl vězněn za referát na schůzi mládeže a za účast na demonstraci ve věznici na Pankráci v Praze. Po propuštění opět pracoval v pololegální práci pro KSČ. Po rozpuštění strany v roce 1939 působil ve vedení ilegální komunistické organizace Praha-venkov. Za jeho činnost byl v září 1940 zatčen gestapem a vězněn v Drážďanech a v koncentračním táboře Flossenburg.¹²¹

Po osvobození v květnu 1945 nastoupil do funkce vedoucího tajemníka KV KSČ na Kladně, kde byl v roce 1949 odvolán pro špatné vedení. V srpnu 1953 nastoupil na ministerstvo vnitra, kde působil na úrovni vedoucího oddělení.¹²² Zde byl činný až do svého jmenování ředitelem MKG od 15. 2. 1956.¹²³

Během první dekády svého působení se v rámci vedení muzea musel vypořádat s různými úkoly, zejména s personální situací, obstaráváním standardního provozu anebo

¹¹⁷ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 93.

¹¹⁸ ABS, sign. ZO-4657 MV, Sledování PhDr. Roberta Horáka v krycím svazku „Věra“ vypracovaný 5. oddělením 1. odboru STB Praha.

¹¹⁹ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 73.

¹²⁰ Ještě v roce 1972 byl při sledovací akci STB veden s jedním z agentů rozhovor o Oldřichu Nouzovi. Ten měl stále pracovat v podniku Výstavnictví a během rozhovoru vyšlo najevo, že zřejmě stále udržoval styky, díky kterým získával cenné zprávy z prostředí vysoké státní a stranické politiky. Dále měl informace o tom, jaká bude situace ohledně návratu vyloučených členů z období normalizace zpět do KSČ, o což sám projevoval zájem. V rozhovoru byl hodnocen následovně „*Nouza je pro mě, velmi prospěšný člověk*“ a také „*Má veškeré zprávy z prostředí státní politiky a stranického dění*“.

ABS, sign. ZO-4657 MV, Sledování PhDr. Roberta Horáka v krycím svazku „Věra“ vypracovaný 5. oddělením prvního odboru STB Praha.

¹²¹ NA, ÚD KSČ, a.j. 214, karton 35, bod č. 129.

¹²² NA, ÚD KSČ, a.j. 214, karton 35, bod č. 129.

¹²³ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 93.

vyřešením a zajištěním nového statutu, tedy organizačního řádu muzea. V rámci plnění svých úkolů lze v jeho zaměstnaneckém listu nalézt stížnost na jeho práci, kde byl v průběhu své práce hodnocen jako nerozhodný, špatně fungující a bez patřičného rozhledu pro svou práci.¹²⁴ I přes to setrval na této pozici až do 1. listopadu 1968, kdy na svou žádost odešel do důchodu.¹²⁵ Za jeho působení mu byl v květnu roku 1960 udělen Řád práce.¹²⁶ Z dostupných zdrojů není zřejmé, že by František Škrlant odcházel z muzea kvůli politické situaci. Z dokumentace vyplývá, že jeho odchod byl diskutovaný a jeho náhrada formou Jana Svobody nebyla pro ÚD KSČ první variantou.¹²⁷

Jan Svoboda se narodil 19. března 1922 v Praze 7.¹²⁸ Členem KSČ byl od roku 1939. Po vyučení mechanikem¹²⁹ v roce 1944 pracoval jako mechanik-optik. Během nacistické okupace pracoval v ilegální organizaci mládeže a později v ilegální organizaci strany. V srpnu 1944 byl zatčen gestapem a později odsouzen k smrti. Byl vězněn na Pankráci, Terezíně, Budyšíně a v Drážďanech. Po náletu na Drážďany, kde byl v tu chvíli vězněn, se mu podařilo uprchnout. Do květnové revoluce se ukrýval v Praze.¹³⁰ Po osvobození vykonával funkci vedoucího tajemníka OV KSČ v Praze XIX, později OV KSČ Praha 2, v roce 1949 byl povolán na KV KSČ, kde pracoval v organizačním oddělení a později na sekretariátu. Od roku 1951 byl pomocníkem I. tajemníka ÚV KSČ a od roku 1953 byl současně vedoucím technického oddělení ÚV KSČ.¹³¹ Jeho kariéra se podařila ověřit i v archivu bezpečnostních složek, kde prochází v hlavičkách mnoha dokumentů v podpisových doložkách. V roce 1963 přešel do funkce vedoucího prvního oddělení ÚV KSČ.¹³² Následně působil od 4. 8. 1969 do 8. 7. 1971 jako ředitel MKG.¹³³ Od 14. 6. 1964 do 31. 12. 1968 byl poslancem Národního shromáždění ČSSR a od 1. 1. 1969 do 25. 11. 1971 byl poslancem Sněmovny lidu Federálního shromáždění ČSSR.¹³⁴ Byl nositelem několika řádů a vyznamenání, jako například vyznamenání Řád 25. února 1948 – Stříbrná medaile, anebo Československý válečný kříž 1939. Jako poslanec Národního shromáždění

¹²⁴ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 93.

¹²⁵ NA, ÚD KSČ, a.j. 214, karton 35, bod č. 452.

¹²⁶ NA, ÚD KSČ, a.j. 214, karton 35, bod č. 129.

¹²⁷ NA, ÚD KSČ, a.j. 214, karton 35, bod č. 452.

¹²⁸ APS, Fondy poslanců, SVOBODA Jan, inv. č. 2534.

¹²⁹ Jednalo se o dvouleté nižší odborné průmyslové vzdělání.

¹³⁰ APS, Fondy poslanců, SVOBODA Jan, inv. č. 2534.

¹³¹ APS, Fondy poslanců, SVOBODA Jan, inv. č. 2534.

¹³² Oddělení tzv. organizačně-politické patřilo mezi stabilní prvky po celou dobu ÚV KSČ. Zabývalo se prací stranických orgánů, výstavbou strany, přípravě a rozmíst'ování kádrů, členské evidenci a statistice a dalšímu. KAPLAN, ref. 19, příloha č. 20, s. 1.

¹³³ ŠTVERÁK, ref. 18, s. 438.

¹³⁴ APS, Fondy poslanců, SVOBODA Jan, inv. č. 2534.

podepsal čestné prohlášení, v němž deklaroval, že nevyzýval písemně ani ústně vlády zemí Varšavské smlouvy k vojenskému zákroku v Československé socialistické republice.¹³⁵

Jeho přijetí a výměna předchozího ředitele Františka Škrlanta doprovázely ze strany ŘSM a Ústavu dějin socialismu obavy o zvládnutí funkce ředitele stranického muzea. Jan Svoboda byl během pražského jara odvolán z funkce vedoucího prvního oddělení ÚV KSČ a byl přeřazen na funkci vedoucího oddělení mládeže ÚV KSČ. Toto oddělení bylo 21. března 1968 zrušeno a Jan Svoboda byl zařazen do čtyřměsíčního kurzu Vysoké školy politické ÚV KSČ. Po jejím ukončení byl nejprve na dovolené a následně byl umístěn jako referent v záloze. Při jednání pracovní skupiny pro řešení mimořádných personálních otázek ÚV KSČ byla řešena pomoc Svobodovi s novým umístěním, ale bezúspěšně.¹³⁶

Proto, když chtěl František Škrlant odejít do důchodu, byla mu nabídnuta tajemníkem ÚV KSČ pozice ředitele MKG. Až následně byla věc projednána za ŘSM s ředitelem Oldřichem Nouzou a za Ústav dějin socialismu s ředitelem Milošem Hájkem.¹³⁷ Ti s tímto pracovním zařazením souhlasili, ale do zápisu projevíli názor, že se tato situace kříží s jejich původními záměry. Jejich představa byla, že nový ředitel bude někdo z řad vedoucích lektorů či kvalifikovaných historiků. Zmiňovali, že Jan Svoboda, ač dlouholetý pracovník stranických orgánů, těmto předpokladům vůbec neodpovídá.¹³⁸ Jako řešení bylo navrženo, že si Jan Svoboda doplní vzdělání formou Vysoké školy politické ÚV KSČ, aby tuto zodpovědnou funkci mohl vykonávat.¹³⁹

Z dostupných zdrojů lze konstatovat, že byl Jan Svoboda na straně nereformních sil. Dne 27. května 1970 jako poslanec Sněmovny lidu vystupoval v rozpravě na straně normalizace svým prohlášením „*Avšak myslím, že ve zprávě by měl být hlouběji a šířeji vyjádřen i takový akt, že pravicově oportunistické a antisocialistické síly spekulovaly s těmito*

¹³⁵ APS, Fondy poslanců, SVOBODA Jan, inv. č. 2534.

¹³⁶ NA, ÚD KSČ, sign. 214, karton 35, bod č. 452.

¹³⁷ Miloš Hájek byl významnou osobností československé historie a politiky. V šedesátých letech se aktivně angažoval v různých komunistických funkcích. Kvůli svým revizionistickým názorům byl během politického uvolnění v 60. letech vyloučen z Vysoké školy politické a přešel do Historického ústavu ČSAV, později pak do Ústavu dějin socialismu. S nástupem normalizace se zapojil do disentu a stal se signatářem Charty 77, v roce 1988 dokonce jejím mluvčím. V osmdesátých letech vedl Klub Obroda, který se po sametové revoluci stal součástí ČSSD.
HORNÍK, Jan. *Příběh Miloše Hájka, jednoho ze spravedlivých mezi národy* [online]. 2016. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/pribeh-milose-hajka-jednoho-ze-spravedlivych-mezi-narody-6511448> [cit. 21. července 2024].

¹³⁸ NA, ÚD KSČ, sign. 214, karton 35, bod č. 452.

¹³⁹ NA, ÚD KSČ, sign. 214, karton 35, bod č. 452.

živly a že to byla fakticky záloha kontrarevoluce“¹⁴⁰. To, že byl pozitivně režimně vnímán, dokazuje článek z deníku Práce z 29. 1. 1971, ve kterém byl ředitel Jan Svoboda označován jako pravdivý a věrný komunista.¹⁴¹

Ještě v únoru píše Jan Svoboda informační záznam o historikovi Míškovi, řediteli Oldřichu Nouzovi a o emigraci jejich spolupracovníka Hellmanna.¹⁴² Zde uvádí, že chtěl s Hellmannem zahájit na členské schůzi KSČ a MVIL disciplinární řízení pro podezření z emigrace. I přes to, že oba již velmi významně tušili, že se Hellman ze zahraničí již nevrátí, tak Míšek vystoupil proti tomuto návrhu a ředitel ŘSM Oldřich Nouza proti jeho návrhu nevystoupil. Jejich tušení vysvětluje tím, že oba zmínění měli k dispozici dopisy, ze kterých je evidentní, že se Hellmann neplánuje ze zahraničí vrátit. Ze záznamu je poznat, že Jan Svoboda jej sepisuje preventivně, aby se z případné další eskalace tohoto problému vyvinil. To potvrzuje i odevzdáním dopisů na SNB v Praze.¹⁴³

Jan Svoboda jednoznačně prokázal svou připravenost a ochotu plnit úkoly normalizace¹⁴⁴ v dopisu z května 1971 adresovaném ideologickému oddělení ÚV KSČ. V tomto dopise podrobně vysvětlil, že mu nepředstavuje žádné obtíže důsledně aplikovat zásady a požadavky stanovené tehdejšími neoficiálními usneseními ÚV KSČ. Jan Svoboda zdůraznil svou připravenost provést personální čistky a propustit všechny zaměstnance, kteří by podle kritérií tohoto usnesení byli považováni za nevhodné.¹⁴⁵

I přes veškerou jeho snahu přiblížit se normalizačnímu směru byl ředitel Jan Svoboda nahrazen ředitelem Františkem Marchalem 8. 7. 1971. Důvodem měla být zpronevěra a nedostatečná sebekritika směrem ke svým pochybením.¹⁴⁶ Jan Svoboda byl i přes svoje

¹⁴⁰ Svoboda o reformních komunistech (pravicové síly) mluví ve smyslu, že spolupracovali s kriminálními živly „Zpráva o stavu kriminality a záměry ministerstva vnitra ČSSR, Generální prokuratury ČSSR a Nejvyššího soudu ČSSR ke zvýšení účinnosti boje proti kriminalitě“ Stenoprotokol z 8. schůze Federálního shromáždění 1969 [online]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1969fs/sl/stenprot/008schuz/s008007.htm> [cit. 21. června 2024].

¹⁴¹ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 86.

¹⁴² V archiváliích se nepodařilo nalézt křestní jméno pracovníka.

¹⁴³ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 6.

¹⁴⁴ V době normalizace dne 30. 12. 1970 napsal Svobodovi jeho bývalý spolupracovník Jaroslav Niče z Českého statistického úřadu žádost o pomoc. Popsal svou situaci náhlého vypovězení z pracovního poměru při návratu po nemoci, a to bez možnosti se vyjádřit. V dopise částečně uvádí, že okolnosti naznačují tomu, že by to mohla být Svobodova vina, ale také píše, že tomuto faktu nechce uvěřit. Zároveň žádá o schůzku, kde by vše mohlo být probráno a vyřešeno jiným způsobem. ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 6.

¹⁴⁵ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 6.

¹⁴⁶ KAVKA, VOGELOVÁ, TOTHOVÁ, (ed.), ref. 17, s. 77.

postoje vyloučen z KSČ a byl hodnocen ve sledovací zprávě STB jako jeden z „radikálních komunistů v Čechách“¹⁴⁷.

Po jeho odchodu si jeho nástupce, nový ředitel MKG František Marchal, na Jana Svobodu a na jeho práci na ÚV KSČ několikrát stěžoval. Konkrétně se stížnosti věnovaly špatné organizaci na výstavách¹⁴⁸, opomenutí důležité výstavy k výročí Klementa Gottwalda a na nevyřešenou otázku doplacení výplat pracovníků muzea.¹⁴⁹

3.1.3 Výměna ředitelů v Muzeu V. I. Lenina

Proreformní ředitel Miloš Janda se narodil 30. 8. 1933 v Knicích. Původním zaměstnáním byl soustružník kovů v ČKD Sokolovo v Praze. Následně byl vyslán v roce 1951 na přípravku a studium na vysoké škole, kterou úspěšně ukončil v oboru historie SSSR na Karlově univerzitě. Kandidátem KSČ se stal 23. 4. 1952, členem KSČ pak následně 30. 11. 1953. Od 1. 7. 1957 pracoval jako obvodní inspektor pro kulturu Obvodního národního výboru pro Prahu 16. Dne 9. 2. 1960 byl do MVIL přijat jako vědecký pracovník-lektor. Následně byl na konci roku 1964 povýšen sekretariátem ÚV KSČ na pozici vědeckého asistenta. Ve svých životopisech je vnímán jako schopný a politicky vyspělý¹⁵⁰ a o jeho dobré práci hovoří i některé dokumenty od ředitele ŘSM Oldřicha Nouzy. Ten dokument, ve kterém je chválen nejvíce, uvádí, že se jedná o spolehlivou osobu, které je možné svěřit závažné úkoly. Jeho dobrou práci oceňoval ředitel Oldřich Nouza na původní reinstalaci MVIL z roku 1966, kde hrál Miloš Janda klíčovou roli.¹⁵¹ Ředitelem se Miloš Janda stal v roce 1967.¹⁵²

Během jeho krátkého vedení došlo k realizaci problematické reinstalace MVIL a zejména k výstavě My a svět v roce 1968. Vnímání jeho osoby se změnilo s událostmi pražského jara, se kterými hlasitě nesouhlasil.¹⁵³ To bylo evidentní zejména z výstavy „My a Svět 1968“, která měla působit v podstatě protisovětsky. Rovněž mu bylo dáváno za vinu, že v objektu muzea sídlila redakce Studentských listů, jež byly známy svými protistranickými a opozičními názory.¹⁵⁴

¹⁴⁷ ABS, sign. KR-797586 MV, Sledování Dr. Oldřicha Jaroše v krycím svazku „Olda“ vypracovaný 1. oddělením 1. odboru STB Praha.

¹⁴⁸ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 6.

¹⁴⁹ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 125.

¹⁵⁰ NA, ÚD KSČ, sign. 221, karton 34, bod č. 377.

¹⁵¹ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 21.

¹⁵² ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 7.

¹⁵³ SKOŘEPOVÁ, ref. 21, s. 97.

¹⁵⁴ NA, ÚV KSČ, Sekretariát 1966-1971, sv. 41, a.j. 68, bod č. 12, Kádrové návrhy.

Změna jeho postojů ve vedení muzea byla doprovázena kritikou ze strany sekretariátu ÚV KSČ, která vyústila v jeho nahrazení Pavlem Hronem. Podle sekretariátu muzeum pod vedením Miloše Jandy nedostatečně plnilo své stanovené úkoly a Miloš Janda se v průběhu svého působení v muzeu dopustil závažných chyb spojených s politickými a ideovými představami.¹⁵⁵

Po zbavení funkce byl Miloš Janda zaměstnán Okresním podnikem bytového hospodářství Prahy 6. Po vyloučení z KSČ byl stále politicky aktivní jako člověk, který i po vyloučení neschvaloval invazi v roce 1968.¹⁵⁶ Kvůli tomu byl sledován STB až do své smrti.¹⁵⁷ Dle spisu se nadále zajímal o podmínky vstupu zpět do KSČ a disponoval dokumenty, které se věnovaly analýze politické situace ve straně v období krizových let 1968–1969, se kterými dál pracoval. Miloš Janda zemřel v roce 1976.¹⁵⁸

Ředitele Miloše Jandu nahradil ve funkci Pavel Hron. Ten se narodil 10. 1. 1917 ve Velkém Beranově v okrese Jihlava¹⁵⁹ a jeho osud jako jediného ředitele stranických muzeí ve zkoumaném období je již ve více verzích odborně dobře zpracován. Vyučen byl pekařem a výuční list získal v roce 1934. Do KSČ vstoupil v roce 1935 a pracoval jako činovník Komunistického svazu mládeže Československa až do roku 1938. Zapojil se do protinacistického odboje a stal se vedoucím pětičlenné ilegální skupiny, která šířila Rudé právo. V březnu 1945 pomáhal v Heleníně vytvořit revoluční národní výbor, kde byl zvolen jeho prvním místopředsedou. Rovněž zde zakládal místní organizaci KSČ, kde se stal předsedou. Do roku 1951 figuroval v různých stranických funkcích. V roce 1951 se stal krajským tajemníkem KSČ v Jihlavě. V letech 1959–1960 se neúspěšně pokoušel dokončit Vysokou stranickou školu v Praze.¹⁶⁰

V roce 1952 se stal poslancem Národního shromáždění a mandát si podržel až do roku 1968, kdy bylo Národní shromáždění nahrazeno Sněmovnou lidu Federálního

¹⁵⁵ NA, ÚV KSČ, Sekretariát 1966–1971, sv. 41, a.j. 68, bod č. 12, Kádrové návrhy.

¹⁵⁶ V rámci svých aktivit byl pozván ke svému velmi dobrému příteli, normalizačnímu ministrovi vnitra Jaromíru Obzinovi, který se ho snažil přesvědčit, aby svého nekorektního jednání zanechal. Janda v tomto období „měl mít problémy s alkoholem a měl nechávat spisy politicky závadného obsahu volně položené, na místech kde je může kdokoliv zcizit“. ABS, sign. TS-791494 MV, Sledování Jaroslava Moravce v krycím svazku „Jarda“ vypracovaný 2. oddělením 1. odboru STB Praha.

¹⁵⁷ ABS, sign. TS-731565 MV, Sledování PhDr. Miloslava Jandy v krycím svazku „Dopravák“ vypracovaný 1. oddělením 1. odboru STB Praha.

¹⁵⁸ ABS, sign. TS-731565 MV, Sledování PhDr. Miloslava Jandy v krycím svazku „Dopravák“ vypracovaný 1. oddělením 1. odboru STB Praha.

¹⁵⁹ APS – Fondy poslanců, HRON Pavel inv. č. 862.

¹⁶⁰ ANEV, BÍLÝ, (ed.), ref. 20, s. 475–477.

shromáždění, kde byl poslancem v letech 1969-1971.¹⁶¹ Působil jak v komisi ÚV KSČ pro přešetření nejdůležitějších politických procesů (tzv. Kolderova komise) ustanovené ÚV KSČ dne 4. 9. 1962¹⁶², tak i jako předseda Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ, kde působil od roku 1962 do roku 1968¹⁶³.

Pavel Hron dle svých dopisů vnímal období pražského jara a jeho přerod do normalizace jako správný.¹⁶⁴ Také již v březnu 1968 požádal na nátlak reformního křídla KSČ o uvolnění z funkce předsedy Ústřední kontrolní a revizní komise, čemuž bylo ÚV KSČ vyhověno a byl odvolán. Pozitivně hodnotil, že během normalizace se socialistický stát upevnil a že díky dobře nastavenému kursu nového vedení KSČ znovu vyhrála volby. V roce 1970 také uvedl, že byl poražen pravicový oportunistus a antisocialistické síly. Zásluhy připisoval pracujícím lidu a vedení strany.¹⁶⁵

Hron se s fungováním stranických muzeí seznámil ve své zprávě o výsledcích revize hospodaření ÚD KSČ, MKG a MVIL z ledna 1968. V ní kritizuje zejména ÚD KSČ, nicméně provoz stranických muzeí hodnotí příznivě.¹⁶⁶ To se změnilo, když v období normalizace, které následovalo po potlačení pražského jara, Pavel Hron zahájil závěrečnou etapu své kariéry. Byl jmenován ředitelem Muzea V. I. Lenina¹⁶⁷ v Praze, kam byl vyslán na konci roku 1969¹⁶⁸. Když Pavel Hron střídal Miloše Jandu ve funkci ředitele muzea, měl v rámci ÚV KSČ plnou důvěru, že muzeum bude pod pevnou kontrolou ÚV¹⁶⁹.

Jeden z jeho prvních úkolů spočíval ve vyhodnocení koncepce muzea a jeho pracovníků, aby bylo zabezpečeno, že muzeum bude sloužit jako efektivní nástroj pro propagaci komunistické ideologie. V rámci tohoto úsilí byl Hron pověřen prováděním personálních čistek, restrukturalizací muzea a přepracováním expozic a výstav tak, aby byly

¹⁶¹ ANEV, BÍLÝ, (ed.), ref. 20, s. 475-477.

¹⁶² ŠTVERÁK, ref. 18, s. 438.

¹⁶³ ŠTVERÁK, ref. 18, s. 438.

¹⁶⁴ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

¹⁶⁵ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

¹⁶⁶ NA, ÚD KSČ, fond č. 114, karton č. 30, bod č. 879 „Zpráva o výsledcích revize hospodaření ÚD KSČ a MKG a MVIL“.

¹⁶⁷ Bývalý vedoucí tajemník akademie věd ÚV KSČ v Praze PhDr. Robert Horák popisoval okolnosti přijetí Pavla Hrona v roce 1968 tak, že ho společně s tehdejšími místopředsedou vlády ČSR Ladislavem Adamcem vybrali na pozici ředitele muzea V. I. Lenina, protože P. Hronovi „Nestačil důchod, přivydělával si na předsednictvu vlády jako kontrolor a aby vytvořil nějaký důvod k vyplácení mzdy“. ABS, sign. ZO-4657 MV, Sledování PhDr. Roberta Horáka v krycím svazku „Věra“ vypracovaný 5. oddělením 1. odboru STB Praha.

¹⁶⁸ SKOŘEPOVÁ, ref. 21, s. 95-96.

¹⁶⁹ NA, ÚV KSČ, Sekretariát 1966-1971, sv. 41, a.j. 68, bod č. 12, Kádrové návrhy.

eliminovány vlivy reformního období pražského jara a bylo zajištěno, že expozice a programy muzea budou v souladu s prosovětskou a konzervativní linií strany.¹⁷⁰

Další problém, který Pavel Hron identifikoval, bylo sloučení obou muzeí pod ŘSM, tudíž se aktivně podílel na jeho zrušení a opětovné vystavění obou muzeí samostatně.¹⁷¹ To, co ředitel Oldřich Nouza hodnotil dříve jako pozitivum, bylo Pavlem Hronem chápáno jako důvod, kvůli kterému je muzeum v rozpadu. Oldřich Nouza dříve vnímal spojený kolektiv jako řešení špatné personální situace, kdežto Pavel Hron se vyjadřoval k neúnosné špatné kádrové situaci v obou muzeích.¹⁷² Zajímavé zjištění je, že ve své zprávě v rámci ekonomických úspor navrhol obě muzea sloučit do jednoho, proti čemuž ÚD KSČ v roce 1967 protestoval. Tehdy argumentoval již jednotným vedením v rámci ŘSM a úplným rozmělněním dvou jiných směrů obou muzeí.¹⁷³

Během jeho působení došlo k reinstalaci původní expozice a organizaci výstavy věnující se Leninovi. Rovněž měl na starosti vydání knížky 20 let MVIL. O těchto událostech bude pojednáno v dalších kapitolách tohoto výzkumu. Ve své roli ředitele byl mimořádně aktivní, dával rozhovory do novin, organizoval opravy muzea a snažil se stabilizovat personální situaci. Ředitelem byl do 29. 3. 1977.¹⁷⁴

Pavel Hron byl celý život stranickým funkcionářem zaměřeným na svou kariéru. Při jeho nástupu do funkce ředitele bylo jeho úkolem uvést jedno z reformních center do pořádku. Tento úkol zahrnoval jak personální reorganizace, tak zavedení nového směru pro expozice a výstavy. Existuje možnost, že jeho nadřízení již byli vyčerpáni jeho přístupy a dospěli k závěru, že vzhledem k tomu, že muzeum již „znormalizoval," měl by jej také řídit. Pavel Hron sledoval své cíle neúprosně a bez ohledu na překážky, takže bylo umístění na tuto pozici bezpečnou volbou, neboť byl vnímán jako osoba, co se před ničím nezastaví.¹⁷⁵

3.2 Shrnutí

Osobní příběhy ředitelů stranických muzeí měly výrazný vliv na koncept a činnost těchto institucí. Oldřich Nouza a Miloš Janda během pražského jara a následné normalizace

¹⁷⁰ SKOŘEPOVÁ, ref. 21, s. 95-96.

¹⁷¹ NA, ÚV KSČ, Sekretariát 1966-1971, sv. 61, a.j. 109, bod č. 3, „Zaměření činnosti, statut a systemizace Muzea V. I. Lenina v Praze“.

¹⁷² ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

¹⁷³ NA, ÚD KSČ, fond č. 114, karton č. 30, bod č. 879 „Zpráva o výsledcích revize hospodaření ÚD KSČ, MKG a MVIL“.

¹⁷⁴ ŠTVERÁK, ref. 18, s. 438.

¹⁷⁵ SKOŘEPOVÁ, ref. 21, s. 97.

hráli klíčovou roli ve formování ideologického směru MVIL. Jejich dlouholeté působení v aparátu KSČ a zkušenosti v muzeálním sektoru jim umožnily efektivně prosazovat své názory a přístupy při organizaci výstav a vedení muzea. Osobní příběh Pavla Hrona se projevil v jeho téměř inkvizitorské roli během normalizace, kdy kvůli své práci zapříčinil osobní tragédie a vyhazovy konkrétních pracovníků muzea a očistu muzea od tzv. „pravcového oportunistu“.

Oldřich Nouza a Miloš Janda svými aktivitami a rozhodnutími výrazně ovlivňovali, jakým způsobem muzea prezentovala historii a ideologii KSČ a to plně v duchu tehdejších reformních sil uvnitř KSČ. Nouza, díky svým dlouholetým zkušenostem a pozici v KSČ, dokázal udržet muzeum v souladu s politickými požadavky strany. Janda, známý svými proreformními postoji během pražského jara, měl na druhou stranu vliv na liberálnější směřování muzea, což nakonec vedlo k jeho nahrazení Pavlem Hronem. Pavel Hron se svou nekompromisní a tvrdou metodikou zajistil, že muzea během normalizace zůstala pevně pod kontrolou konzervativního křídla KSČ, což zahrnovalo personální čistky a restrukturalizaci expozic, aby odpovídaly prosovětským hodnotám strany.

Naproti tomu MKG nemělo v průběhu pražského jara pod vedením Františka Škrlanta a Jana Svobody tak výraznou stabilitu a jasný směr. František Škrlant, první ředitel MKG, byl za svou kariéru několikrát obviněn ze špatného vedení a byl kritizován za nerozhodnost a nedostatečnou efektivitu. Ředitel Jan Svoboda přišel z ÚV KSČ, bez zkušeností a bez odpovídajícího vzdělání. Vedení ÚD KSČ a ŘSM již tehdy projevovalo obavy, jestli tuto funkci zvládne. I on byl následně kritizován za špatnou organizaci a špatnou finanční stránku muzea. Nedostatečná zkušenost obou ředitelů vedla k problémům při správě muzeí a organizaci výstav. Zatímco v MVIL pod vedením Oldřicha Nouzy a Miloše Jandy byly prováděny výrazné ideologické úpravy a restrukturalizace, MKG zaostávalo a svůj možný proreformní potenciál tak téměř vůbec nevyužilo.

4 Výstavy a expozice v kritických letech

Výstavy a dočasné expozice, které jsou významně zastoupené v archivních fondech stranických muzeí, jsou hlavním tématem této kapitoly. Jelikož jsou některé z výstav v dokumentech pouze okrajově zmíněny, není možné všechny výstavy a expozice analyzovat do stejných podrobností. Výzkum je tak v podstatě rozšířenou sondou postihující jak obsah a typologii výstav a expozic, tak i s tím spojenou výstavní a realizační praxi. To se týká například výstavy k výročí „150 let od narození K. Marxe“, „50 let od vzniku Československa“ a dalších. V případech, v nichž archivní fondy ze sledovaného období poskytují dostatečné množství archivních materiálů a poskytují ucelený obraz o expozicích a výstavách ve sledovaném období, bude výzkum zobrazovat jejich propojení se stranickou politikou (a to obecně i s tím co požadoval např. ÚV KSČ) a různými směry tehdejšího historického vývoje v Československu.

4.1 Výstavy během politického uvolnění

První výstava s dostatečně dochovaným archivním materiálem „30 let Mnichova“ se dle dokumentů odehrávala v MKG a zaměřovala se na historické a politické důsledky Mnichovské dohody. Byla ve sledovaném období vnímána v českém a slovenském povědomí jako symbol politické proradnosti a ustupování před agresí. Připomínala zradu a její bezprostřední důsledky pro brzkou okupaci a zánik československého státu. Reflektovala širší historické souvislosti, včetně úlohy československé buržoazie a selhání zahraniční politiky, zahraničního a spojeneckého ukotvení meziválečného Československa, které předurčily politické zajištění samostatnosti v roce 1945. Prostřednictvím výstavy byla zdůrazněna i nová koncepce státu a zásadní přestavba vnitřní struktury Československa na budoucím socialistickém základě, čímž se tehdejší stranická elita snažila ukázat význam Mnichova pro vznik budoucí pevné vazby na Sovětský svaz a tehdejší politické dění. Sovětský svaz měl být pochopen jako nejdůležitější garant poválečné československé samostatnosti. Ve výstavě byl kladen velký důraz na vysvětlení neschopnosti tehdejšího vedení státu v čele s prezidentem Benešem. Hlavním argumentem, mělo sloužit jeho možné odvrácení v případě, že by vedení státu přijalo vojenskou pomoc od Sovětského svazu. Výstava svým vyzněním měla za cíl diskreditovat tehdejší buržoazii a ukázat KSČ jako garanta budoucího vývoje a samostatnosti a trvalého spojení se Sovětským svazem.¹⁷⁶ Původní limit pro výstavu byl 500 000 korun československých, přičemž poslední odhad

¹⁷⁶ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 21.

nákladů se vyšplhal až na 750 000 korun československých. Výstava probíhala na konci roku 1968.¹⁷⁷

Další realizovaná výstava s dostatečným fondem dochovaných archivních materiálů je výstava pro MVIL „50 let ozbrojených sil SSSR“. Ta byla sekretariátem ÚV KSČ schválena 28. 7. 1967 a následně uspořádána ve spolupráci s vojenským historickým muzeem. Byla plánována na 6 měsíců v průběhu roku 1968 a měla se zaměřovat na zdůraznění historické úlohy Sovětské armády a jejího významu pro světový mír a socialismus. Hlavní myšlenka prolínající se výstavou bylo spojenectví a přátelství Československa a Sovětského svazu. Výstava byla koncipována do 4 hlavních úseků, a to vznik sovětské armády, její výstavba, velká vlastenecká válka a role armády v ní a pojetí armády Sovětského svazu jako záruky světového míru. Náklady na uspořádání této výstavy se odhadovaly na 50 000 Kč.¹⁷⁸

Další realizovanou událostí byla výstava ke dvacetiletému výročí „Únor 1948“. Tu začal připravovat v roce 1966 národní podnik Výstavnictví pro MKG z pokynu Sekretariátu ÚV KSČ.¹⁷⁹ Dle dopisu na Ministerstvo vnitra byla snaha během příprav této akce pojmout výstavu zajímavě a originálně.¹⁸⁰ Ředitel Nouza tak přicházel s do jisté míry kontroverzními tématy, která by se mohla na výstavě zobrazit. Patřila mezi ně například: Atentáty na ministry – bombové balíčky, pochod studentů na Pražský hrad 23. 2.1948, hodnocení Února 1948 zahraničním tiskem a další.¹⁸¹ Na výstavu byl plánován finanční limit 150 000 - 200 000 Kč.¹⁸² Výstava byla otevřena v únoru 1968.¹⁸³ Specifickým rysem této výstavy bylo, že se odehrávala v problematičtém roce 1968, roce pražského jara, a svými tématy demonstrovala uvolněnější atmosféru tehdejší doby. Balíčky a další zmíněná témata byla spíše kontroverzní, tehdejší vládnoucí mocí spíše zamlčovaná a připomínat je formou výstavy bylo v zásadě velmi odvážné.

Největší kontroverzi v období pražského jara způsobila výstava „My a svět v roce 1968“. Ta byla organizována Milošem Jandou a trvala jen od března do července 1969. Výstavou a jejím obsahem se MVIL jasně postavilo na stranu reformních sil v KSČ ve společnosti a jednalo se tudíž o akci budící velkou pozornost. Obsahem výstavy měly být

¹⁷⁷ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 101.

¹⁷⁸ NA, ÚV KSČ, Sekretariát 1966-1971, fond č. 114, karton č. 30, bod č. 840, *Plán výstav stranických muzeí na rok 1968*.

¹⁷⁹ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 21.

¹⁸⁰ Stejně zadání měla i původní reinstalace v MVIL.

¹⁸¹ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 21.

¹⁸² ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 21.

¹⁸³ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 101.

fotografie i autentické dokumenty a byly zde zobrazeny nejvýznamnější politické události nejen u nás, ale i ve světě.¹⁸⁴ V rámci tuzemské části byl sledován časový vývoj roku 1968 od sešlosti mládeže a studentů přes abdikaci prezidenta Antonína Novotného, volbu nového prezidenta Ludvíka Svobody, jednání v Čierné nad Tisou se sovětskými zástupci až po průběh srpnových okupačních událostí a jednání pléna ÚV KSČ v posledních dvou měsících roku. Tato podoba výstavy byla pro komplikovanou situaci z roku 1968 těsně před zahájením, 7. března, kvůli stranickým orgánům neotevřena a její následné zpřístupnění bylo spojeno s redukcí exponátů hovořících o srpnových dnech a okupaci vojsky Varšavské smlouvy. Výstava se nově soustředila pouze na situaci ve Vietnamu, Kubě, Číně atd.¹⁸⁵ Výstava byla doplněna původními dokumenty, které informovaly o nejvýznamnějších událostech roku 1968. Výstava byla následně hodnocena novým ředitelem Pavlem Hronem jako „ostudná a protisovětská“¹⁸⁶.

4.2 Původní „problematická“ reinstalace hlavní expozice v MVIL

Sekretariát ÚV KSČ rozhodl dne 26. 6. 1965 o celkové reinstalaci MVIL a stanovil, že se reinstalace bude zaměřovat zejména na dějiny dělnického hnutí leninismu, KSSS a důležitost V. I. Lenina. Československu se výstava měla věnovat pouze v základních rysech a muzeum se mělo budovat jako jediné muzeum v Československu, které se bude v plné šíři věnovat problematice mezinárodního dělnického hnutí.¹⁸⁷ Předsednictvo ÚV KSČ plánovalo tuto reinstalaci jako hlavní akci k 50. výročí Velké říjnové socialistické revoluce.¹⁸⁸ V roce 1966 bylo předpokládané datum odhalení expozice upřesněno na listopad 1967.

Konkrétně v rámci ideové rady MVIL panovala představa, že reinstalace bude provedena ve třech základních cílech. První celek se měl zaměřovat na dějiny leninismu a dějiny mezinárodního dělnického hnutí. Druhý celek měl konfrontovat celek první prostřednictvím tzv. opozičníků, proti kterým musela marxistická ideologie bojovat. Třetí celek se měl věnovat nejvýznamnějším mezníkům světových dějin v kontextu dějin leninismu.¹⁸⁹ Ředitel Nouza se během konzultací vyjadřoval, že expozice by měla být hlavně orientována na dějiny mezinárodního dělnického hnutí a leninismu.¹⁹⁰ Reinstalace opravdu

¹⁸⁴ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 81.

¹⁸⁵ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 81.

¹⁸⁶ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 18.

¹⁸⁷ NA, ÚD KSČ, fond č. 114, karton č. 30, bod č. 807.

¹⁸⁸ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 7.

¹⁸⁹ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 7.

¹⁹⁰ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 21.

byla realizována k 50. výročí Velké říjnové socialistické revoluce. Expozice byla umístěna v prvním a druhém patře na ploše 1830 metrů čtverečních.¹⁹¹ Hlavní ambicí, se kterou se výstava měla vypořádat, bylo výročí 6. „pražské“ všeruské konference Sociálně demokratické dělnické strany Ruska v pražském Lidovém domě, které se Lenin osobně v roce 1912 účastnil.¹⁹²

Již při přípravách bylo všem organizátorům zřejmé, že se jedná o něco inovativního a nevyzkoušeného. Již během plánování došlo k debatám o tom, jakým způsobem zobrazit kontroverzní postavu Josefa Stalina. Byla patrná snaha upozadovat Stalinovy citace a jeho zobrazení omezit spíše na dobu před rokem 1924 a to včetně chyb, kterých se dopustil.¹⁹³ Rozhodnutí zobrazit Stalina především v kontextu jeho činnosti před rokem 1924 a zdůraznit jeho chyby ukazuje snahu o částečnou revizi jeho historického vnímání, což nebylo v této době typické. Rozhodnutí naznačuje pokus o vyváženější přístup k historii, který již tehdy mohl být vnímán jako revizionistický nebo dokonce nebezpečný. Tato skutečnost naznačuje pokus o promyšlenější přístup k historickým postavám, který mohl být částečně ovlivněn uvolněním politické atmosféry před příchodem pražského jara. Expozice byla představována jako světový unikát, který měl zodpovědět široký okruh historických otázek. Již při přípravách bylo upozorňováno, že tato výstava se bude zabývat otázkami a oblastmi, kterými se dosud nikdo nezabýval.¹⁹⁴

Dle prvotních plánů měla reinstalace stát cca dva miliony korun československých.¹⁹⁵ Národní podnik Výstavnictví následně dle předložených plánů muzea odhadl, že reinstalace v těchto rozměrech bude stát čtyři miliony korun československých. V návaznosti na tuto skutečnost byly vyjednány úpravy v rozpočtu tak, aby rozpočet nepřekročil tři a půl milionu korun československých.¹⁹⁶ I při těchto vysokých částkách nebylo v dokumentech ÚV KSČ, ani ve sbírkách MKG a MVIL nalezeno, že by navýšení sumy skoro o 60 % mělo být problematické. Také dle dalších dokumentů byla reinstalace MVIL prioritou tehdejšího ÚD KSČ. Zde lze pozorovat, jakou prioritu komunistická strana přikládala muzejním expozicím jako prostředkům propagandy. Celková cena za reinstalaci se nakonec vyšplhala přesně na 3 078 705,16 korun československých.¹⁹⁷

¹⁹¹ NA, ÚD KSČ, fond č. 114, karton č. 30, bod č. 807.

¹⁹² ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 101.

¹⁹³ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 57.

¹⁹⁴ NA, ÚD KSČ, fond č. 114, karton č. 113, sign č. 829.

¹⁹⁵ NA, ÚV KSČ, Sekretariát 1966-1971, sv. 25, a.j. 38, bod č. 1.

¹⁹⁶ NA, ÚD KSČ, fond č. 114, karton č. 30, bod č. 807.

¹⁹⁷ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 57.

Všech schůzí ideových rad MVIL, které byly na téma reinstalace svolány, se účastnil a aktivně do nich zasahoval již zmíněný ředitel Ústavu dějin KSČ Pavel Reiman¹⁹⁸, ale i historik Václav Pubal¹⁹⁹, ředitel kabinetu muzejní a vlastivědné práce²⁰⁰. Expozice byla během příprav konzultována s delegací Institutu marxismu-leninismu v Moskvě²⁰¹ a dne 27. října 1967 byla ještě nedokončená expozice shlédnuta pracovníky sovětského velvyslanectví. Tito pracovníci dle dopisu přicházeli do muzea s určitými obavami, kvůli dojmu, který si vytvořili na základě některých článků tehdejšího tisku. Tyto obavy byly dle názoru ředitele MVIL Jandy vyvráceny. Nicméně když byli sověští hosté požádáni, aby sdělili svůj názor na tu tuto expozici, měli k jejímu vyznění výhrady. Například zmínili, že v expozici je nedostatečně zobrazeno budování socialismu. Již tehdy byla celá expozice pro sovětské velvyslanectví předmětem nevole a působila na ně jako revizionistický, nebezpečný a nepromyšlený počin.²⁰²

Reinstalace byla rovněž provázena chaotickou domluvou ohledně termínů, rozpočtu a nedostatečné koordinace prací ze strany národního podniku Výstavnictví. Tyto několikrát zmíněné nedostatky byly nakonec řešeny na osobní schůzce s ředitelem tohoto podniku Vondrou²⁰³ dne 15. 6. 1967²⁰⁴. I přes to slavnostní otevření proběhlo v plánovaném termínu a dne 6. listopadu 1967 v 11 hodin²⁰⁵ byla expozice otevřena. Byla umístěna ve 26 sálech a to ve 14 sálech patra prvního a ve 12 sálech patra druhého.²⁰⁶ Na zahájení byly pozvány vrcholné osobnosti tehdejšího vedení strany, členové byra, tajemníci a vedoucí ÚV KSČ, diplomaté, sovětské delegace, televize, tisk aj. Před zahájením expozice byla uspořádána tisková konference.²⁰⁷ Výstava byla na svou dobu velmi moderní. Obsahovala světelné mapy, diagramy, audio a video nahrávky a působila velkolepým a zajímavým dojmem.

¹⁹⁸ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 7.

¹⁹⁹ Václav Pubal prošel ve svém životě několika stranickými funkcemi. Při práci na Ministerstvu kultury pomáhal vytvořit Kabinet muzejní a vlastivědné práce při Národním muzeu, kde se stal později na dlouhá léta ředitelem. Kabinet byl jedním z hlavních nástrojů Ministerstva kultury pro organizaci a řízení muzeí, ale i pro cenzuru a upevňování vlivu KSČ v tuzemském muzejnictví. Václav Pubal byl za svou činnost po roce 1968 v československém muzejnictví právem označován jako „muzejní normalizátor“. WOITSCHOVÁ a JŮN, ref. 6, s. 115-116.

²⁰⁰ NA, ÚD KSČ, fond č. 114, karton č. 113, sign č. 829.

²⁰¹ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 22.

²⁰² KAVKA, VOGELOVÁ, TOTHOVÁ, (ed.), ref. 17, s. 155.

²⁰³ Křestní jméno se z dokumentů nepodařilo dohledat.

²⁰⁴ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 118.

²⁰⁵ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 101.

²⁰⁶ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 21.

²⁰⁷ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 101.

Po uvedení hodnotilo ŘSM novou expozici velmi kladně, primárně díky pozitivnímu vnímání návštěvníků, stejně tak starých členů strany, ale i návštěvníků ze sovětského velvyslanectví.²⁰⁸ Tomu odpovídala i došlá korespondence, ve které například umělecký poradní sbor ředitele národního podniku Výstavnictví hodnotil finální expozici až na drobné nedodělky velmi příznivě.²⁰⁹ Reinstalace je také hodnocena „*návštěvníky (i zahraničními) jako úspěšné dílo*“, ve zprávě Ústřední revizní komise z 30. 1. 1968, jejímž předsedou byl budoucí ředitel MVIL Pavel Hron.²¹⁰

4.3 Normalizační tendence v nových výstavách stranických muzeí

První snahou oprostit se od původní proreformní práce stranických muzeí byla výstava „Lenin 1870-1970“. Ta byla důležitým nástrojem propagandy, která měla za cíl upevnit vliv komunistické ideologie v tehdejší Československu během období normalizace. Z analýzy kontextu výstavy vychází její širší politické pozadí a v období normalizace sloužila jako nástroj k upevnění vlivu komunistické ideologie v zemi.

Výstava se z důvodu většího odpoutání od revizionistických stranických muzeí konala v Jízdárně Pražského hradu. Řídící komise ideového orgánu výstavy byla ustanovena společně se schválením výstavy sekretariátem ÚV KSČ 7. 11. 1969. Členy komise byli členové ÚV KSČ, ministři kultury obou zemí, ředitel a zástupce ředitele Ústavu dějin socialismu, ředitel Kabinetu muzejní a vlastivědné práce a další. Členem byl také ředitel ŘSM Oldřich Nouza.²¹¹ Následně se 10. března stal členem komise i Pavel Hron.²¹² Ve zkoumaných dokumentech lze rozpoznat, že již při zpracování dokumentů pro sekretariát jsou patrné korigované a vynechané části, které se věnovaly popisu těžké doby a nemožnosti uspořádat celostátní výstavu tohoto typu. Při přípravě výstavy byl členem tvůrčího kolektivu výstavy Miloš Janda, ovšem již jen jako vědecký pracovník muzea. Výstava měla vyobrazovat osobu V. I. Lenina a jeho dílo jako stimulátor politického, ekonomického

²⁰⁸ NA, ÚV KSČ, Sekretariát 1966-1971, fond č. 114, karton č. 31, bod č. 869.

²⁰⁹ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 118.

²¹⁰ NA, ÚD KSČ, fond č. 114, karton č. 30, bod č. 879, „*Zpráva o výsledcích revize hospodaření ÚD KSČ a MKG a MVIL*“.

²¹¹ NA, ÚD KSČ, fond č. 114, karton č. 30, bod č. 807.

²¹² ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 18.

a sociálního převratu.²¹³ Jeho osoba a leninismus měly být uvedeny jako nová epocha lidských dějin.²¹⁴

Výstava návštěvníky vítala známým veršem komunistického básníka Majakovského²¹⁵ „*Lenin žil, Lenin žije, Lenin bude žít...*“. Výstava používala na tehdejší dobu moderní prvky jako variabilní nasvícení, zvukové dekorace atp.²¹⁶

Výstava byla slavnostně otevřena 20. dubna 1970 v 10 hodin jako jedna ze dvou výstav k 100. výročí narození V. I. Lenina.²¹⁷ Zahájení provázela projev normalizačního ministra kultury ČSR dr. Miroslava Brůžka.²¹⁸ Jeho náměstek dr. Josef Švagera v dopisu adresovaném P. Hronovi výstavu velmi chválil, vyslovil poděkování a uznání za práci, kterou MVIL učinila.²¹⁹ Výstavy se rovněž účastnilo vedení a členové strany, činitelé orgánů ČSR, představitelé armády ale i delegace SSSR atd.²²⁰

Návštěvnost výstavy byla pro předsednictvo ÚV KSČ velmi důležitý parametr. Kromě standardních nástrojů propagace byla patrná snaha zvýhodnit výstavu a organizovat návštěvy. Například jízdné na tuto výstavu bylo zvýhodněno, pořádala se soutěž o zájezd do Moskvy či byly organizovány školní výlety na výstavu.²²¹

²¹³ Výstava byla členěna do čtyř částí. První část se zabírala podmínkami vzniku dělnického hnutí a nastíněním předpokladů pro vznik marxismu. Druhá část uváděla pouze osobu V. I. Lenina. Výstava se v této části rozdělovala na různá témata, jako Leninův životopis, jeho současníci, on jako osobnost, práce pro stranu a pro revoluci a jeho odkaz. Třetí část popisovala, jakým způsobem Leninovo učení ovlivnilo československé dělnické hnutí, KSČ a ČSR. Poslední část se věnovala volně vloženým dílčím tématům, která umožňovala aktivnější zapojení návštěvníků, např. nahrávka Leninova hlasu, odznaky a známky s Leninem, kresby, plakáty atd. NA, ÚD KSČ, fond č. 114, karton č. 30, bod č. 807.

²¹⁴ NA, ÚD KSČ, fond č. 114, karton č. 30, bod č. 807.

²¹⁵ Vladimír Vladimirovič Majakovskij byl ruský básník, dramatik a esejista a spoluzakladatel ruského futurismu. Stalin považoval Majakovského za nejvýznamnějšího a nejtalentovanějšího básníka sovětské éry. Z jeho podnětu se z Majakovského stal kulturní komunistický básník, po kterém byly pojmenovány ulice, stavěly se mu pomníky a vznikl kult „básníka revoluce“. KOVAŘÍK, Jan a STÝBLOVÁ, Tereza. *Vladimír Vladimirovič Majakovskij – záhadná smrt bubeníka revoluce* [online]. 2023. Dostupné z: <https://www.mujirozhlas.cz/pribehy-z-kalendare/vladimir-vladimirovic-majakovskij-zahadna-smrt-bubenika-revoluce> [cit. 2024-07-23].

²¹⁶ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 93.

²¹⁷ NA, ÚV KSČ, Sekretariát 1966-1971, sv. 44, a.j. 75, bod č. 17.

²¹⁸ Miloslav Brůžek byl československý komunistický politik a ministr kultury ČSR. V letech 1969-1970 jako ministr prosazoval politiku inspirovanou heslem Jánose Kádára „Kdo není proti nám, je s námi“ a podařilo se mu zlomit počáteční opozici v řadách kulturních pracovníků proti normalizační politice. Zároveň byl osobou spojenou s velkými personálními čistkami v kulturních institucích. Jeho odchod z ministerského postu v roce 1973 mohl být zapříčiněn jeho mírnější přístup k normalizační politice v kultuře. Antikvariát Avion. *Miloslav Brůžek*. [online]. Dostupné z: <https://www.antikavion.cz/autor/miloslav-bruzek> [cit. 2024-07-23].

²¹⁹ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 7.

²²⁰ NA, ÚV KSČ, PŘEDSEDNICTVO 1966-1971, fond č. 25, sign. 185, bod č. 964.

²²¹ NA, ÚV KSČ, PŘEDSEDNICTVO 1966-1971, fond č. 25, sign. 185, bod č. 964.

Výstava „Lenin 1870-1970“ představuje významný příklad kulturní a politické propagandy v období normalizace v Československu. Její pečlivá příprava, ideologická kontrola a široká účast politických činitelů ukazují důležitost, kterou komunistický režim přikládal prezentaci Leninova odkazu. Struktura a obsah výstavy byly navrženy tak, aby systematicky a komplexně představily Leninovu osobnost a jeho vliv, zatímco interaktivní prvky měly za cíl zapojit návštěvníky aktivně do děje. V komplexním vnímání výstava sloužila jako nástroj pro posílení ideologické jednoty a upevnění vlivu komunistické ideologie v tehdejší společnosti. Úsilí, se kterým tehdejší vedení využívalo tuto výstavu, ukazuje, jak tehdejší ÚV KSČ pracovalo s kulturou jako nástrojem politické moci a jak důležitou roli hrály kulturní události v šíření a upevňování ideologií. Výstava „Lenin 1870-1970“ tak zůstává příkladem propojení kultury a politiky v dějinách Československa.

Další dvě výstavy věnující se postavě Lenina byly uspořádány v prostorách MVIL. První výstava „Lenin člověk – XX. století“ byla slavnostně otevřena dne 14. 4. 1970 v 10:00.²²² Byla prvním pokusem vedení v MVIL o nápravu špatně vnímané reinstalace. Výstavu shlédlo 135 000 návštěvníků.²²³ Zahájení výstavy se zúčastnili člen předsednictva Antonín Kapek, tajemník ÚV KSČ Jan Fojtík, tajemník byra ÚV KSČ Oldřich Švestka²²⁴ a ředitel Pavel Hron. Výstava byla umístěna v přízemních sálech MVIL.²²⁵

Další výstavou, která se otevřeně vyjadřovala k problematice roku 1968, byla výstava „Lenin, SSSR a my“. Ta byla otevřena 30. března 1971 v 11 hodin, a ačkoli to nebyl původní úmysl, byla tato akce považována za ústřední akci k 50. výročí založení Komunistické strany Československa²²⁶ a byla otevřena v den zahájení XXIV. sjezdu KSSS²²⁷. Při zahájení měl proslov tajemník městského výboru KSČ v Praze Karel Beránek.²²⁸ V něm zdůrazňoval „význam osobnosti a díla V. I. Lenina, úzké přátelství a spolupráci ČSSR se Sovětským svazem, budoucnost a obranu socialismu“ apod. Také se věnoval problematickému období pražského jara. Zmínil, že ve výstavě byla „věnována velká pozornost problematickým letům 1968–1969, která byla charakterizována politickou

²²² NA, ÚV KSČ, Sekretariát 1966-1971, sv. 44, a.j. 75, bod č. 17.

²²³ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 18.

²²⁴ Viz ref. 112.

²²⁵ NA, ÚV KSČ, Sekretariát 1966-1971, sv. 44, a.j. 75, bod č. 17.

²²⁶ Původní akci k 50. výročí založení Komunistické strany měla být celková reinstalace MKG.

²²⁷ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 81.

²²⁸ Karel Beránek byl vysokoškolský pedagog, tajemník pro propagandu a agitaci Městského výboru v Praze, člen ÚV KSČ, a další. Praktický celý život strávil jako komunistický funkcionář. Byl kritikem „krizového“ vývoje a obhájce česko-sovětského přátelství. Během pražského jara byl pro své názory odsunut na vedlejší kolej a následná normalizace mu znovu otevřela cestu zpět do vysoké politiky. ANEV, BÍLÝ, (ed.), ref. 20, s. 162-163.

krizi a sovětskou invazí do Československa“. Tento zásah prezentoval jako „*nezbytnou bratrskou pomoc, která pomohla zachránit československý socialismus před zhroucením*“. Celkově by se projev dal opět hodnotit jako ideologický boj proti oportunistu a revizionismu. Zahájení rovněž provázela delegace členů předsednictva a sekretariátu ÚV KSČ, tehdejší poslanci a vedoucí pracovníci tehdejšího režimu.²²⁹

Nosnou myšlenkou výstavy bylo vysvětlit, že socialismus v Československu se ocitl na pokraji katastrofy a že sovětská intervence byla klíčová pro obnovení stability a pokračování socialistického vývoje. V tomto kontextu byly také zdůrazněny jak Smlouva o přátelství, tak domnělá fakta o roli Sovětského svazu jako ochránce a podporovatele československého socialismu. Výstava tak nejenže přiblížila historické události, ale také sloužila jako nástroj politického vzdělávání a upevňování ideologické jednoty mezi oběma státy.²³⁰

Výstava se zaměřovala na Leninovy pobyty v Praze a jeho vliv na československé dělnické hnutí, zároveň prezentovala dokumenty týkající se Velké říjnové socialistické revoluce. Jedním z hlavních témat výstavy byl význam leninismu a jeho přínos pro socialistické hnutí, přičemž byla věnována pozornost spolupráci mezi Sovětským svazem a Československem v oblastech průmyslu, zemědělství, vědy a techniky. Dokumentovala význam leninismu a obsahovala modely družic, planetární stanice Luna, skafandr a další objekty z kosmického výzkumu zapůjčené ze SSSR.²³¹ Výstava rovněž zobrazovala vzájemné vztahy mezi ČSSR a SSSR, potažmo mezi KSČ a KSS od Velké říjnové revoluce do roku 1971. Rovněž ukazovala v pozitivním smyslu novou spojeneckou smlouvu z května 1970.²³² Výstava byla otevřena denně od 9 do 18 hodin kromě pondělí, a poskytovala návštěvníkům komplexní pohled na historické a vědecké úspěchy Sovětského svazu a jejich dopad na Československo.²³³ Také upozorňovala „*na přátelský vztah SSSR a KSČ, který ani revizionismus a pravicový oportunismus nemůže rozbít*“²³⁴.

Dle velkého množství článků o této výstavě dochovaných v archivu muzea, celou výstavu provázela velká mediální pozornost. Dle deníku Práce ze dne 17. 4. 1971 navštívil výstavu i prezident Ludvík Svoboda.²³⁵ V rozhovoru se zástupcem ředitele MVIL

²²⁹ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 81.

²³⁰ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 81.

²³¹ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 19.

²³² ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 81.

²³³ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

²³⁴ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

²³⁵ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 81.

Alexandrem Ježkem pro deník Večerní Praha z 31. 3. 1971 Alexandr Ježek srovnával tuto úspěšnou výstavu s neúspěšnými roky 1968-1969 v rámci návštěvnosti.²³⁶ Výstava měla mít tou dobou dle článků již přes 200 000 návštěvníků.²³⁷ Při pořádání výstavy v MVIL byla záměrem dle tehdejšího vedení další náprava pošramocené pověsti v rámci předchozích špatně vnímaných oportunistických výstav a expozic.²³⁸

4.4 Normalizační reinstalace hlavních expozic v MKG a MVIL

V této části studie analyzuje přístupy k procesu revize a přestavby muzejních expozic v období normalizace v MVIL a MKG. V kontextu politických a ideologických změn po roce 1968 došlo k výrazným úpravám expozic, které měly reflektovat nové směry a požadavky normalizačního režimu. Výzkum bude zkoumat, jakým způsobem byly expozice vnímány novým vedením, jaké konkrétní změny byly provedeny, a jakým způsobem tyto změny odrážely širší společenské a politické cíle tehdejšího režimu. Cílem je poskytnout komplexní pohled na to, jak byly muzejní expozice využívány jako nástroje politické propagandy a jak se tyto praktiky promítly do kulturního a historického diskurzu té doby.

4.4.1 Revize a přestavba hlavní expozice v MVIL během normalizačního období

S nástupem normalizace a výměnou vedení v MVIL za ředitele Pavla Hrona začala být původní reinstalace vnímána velmi negativně. Pod jeho dohledem během roku 1971 začali zaměstnanci MVIL pracovat na reinstalaci prvního patra bez pomoci dalších národních podniků. Cena první fáze byla vyčíslena cca na 100 000 Kč.²³⁹

Jak vnímal nový ředitel původní expozici je patrné z jeho úvodníku v knize 20 let muzea V. I. Lenina a také ze zprávy o činnosti MVIL za rok 1970. V knize ředitel Hron uvádí, že reinstalaci vnímal jako důležitý prvek revizionismu a oportunismu. V expozici negativně vnímal, že Hitler, Mussolini, Franco a další byli dle něj v jedné řadě s V. I. Leninem.²⁴⁰ Ve zprávě se pohoršuje nad vyškrtnutím důležitých témat a období Leninova života.²⁴¹

²³⁶ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 81.

²³⁷ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 81.

²³⁸ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 18.

²³⁹ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

²⁴⁰ HRON, Pavel. *20 let Muzeum V. I. Lenina v Praze: sborník o dvacetileté činnosti: 1953-1973*. Praha: Muzeum V. I. Lenina, 1973, s. 24-25.

²⁴¹ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

O faktu, že se nejednalo pouze o názor pro čtenáře, ale o jeho skutečné přesvědčení, vypovídají různé dopisy ze sbírek a dopis pro ÚV KSSS, kde Pavel Hron informuje o přípravě nové podoby stálé expozice muzea, kterou měl na starosti. Hron zde odsuzuje původní expozici jako plnou nedostatků. Charakterizuje ji jako expozici, která neodpovídala poslání a postavení muzea, a zároveň zde žádá o pomoc a spolupráci na nové expozici.²⁴² Žádané pomoci se mu dostalo formou opakovaných návštěv pracovníků Ústředního muzea V. I. Lenina v Moskvě, kteří pomáhali při nápravě nedostatků v expozici.²⁴³

I přes snahu tehdejšího vedení přebudovat expozici vlastními silami tak, aby odpovídala novému politickému směru, se to nepodařilo. Byl předložen návrh na vybudování zcela nové expozice plánované na otevření v roce 1972 k 55. výročí Velké říjnové revoluce a 50. výročí vzniku SSSR. I přes plánované použití cca 70 % původních zařízení expozic byl odhad nákladů národním podnikem výstavnictví stanoven na 2 112 000 korun československých²⁴⁴. S celkovou reinstalací interních prostor se začalo 2. 1. 1972 a skončila 30. 10. 1972.

Již při přípravách nové reinstalace bylo dbáno na to, aby byla výstava propagačně dobře zajištěná. Kromě standardní výroby průvodců, letáčků, pozvánek a různých dalších upomínkových předmětů MVIL poskytovalo sdělovacím prostředkům informace z průběhu práce, a to jak ve formě přípravy materiálů, tak i psaním samostatných článků. Rozhovor o nové expozici poskytl jak zástupce ředitele Alexandr Ježek, tak i samotný ředitel Pavel Hron.²⁴⁵

Zároveň byl kladen důraz na to, aby se při realizaci vycházelo ze závěrů XIV sjezdu KSČ čili ze „zápasu o socialistický profil našich lidí, proti buržoazním přežitkům a proti tendencím ideologické diverze imperialistického světa“²⁴⁶ ve smyslu upoutání pozornosti návštěvníků a veřejnosti novou normalizační expozicí.

V archivních materiálech je zaznamenán detailní soupis fotografií, které byly odstraněny během rekonstrukce původní expozice v listopadu 1971. Mezi významné změny patří odstranění fotografií zobrazujících první a druhou prozatímní vládu, skupinu frankistických generálů včetně generála Franca, stejně jako portréty významných politických osobností jako byli americký prezident Harry S. Truman, ministr zahraničí George C. Marshall a německý kancléř Konrad Adenauer. Dále byly odstraněny mnohé

²⁴² ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

²⁴³ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

²⁴⁴ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

²⁴⁵ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

²⁴⁶ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

fotografie Adolfa Hitlera a Benita Mussoliniho, například ta, jež zachycuje jejich setkání v Mnichově. Z expozice byla rovněž odstraněna společná fotografie Antonína Novotného a Alexandra Dubčeka, jakož i společná fotografie Nikity Chruščova a Johna F. Kennedyho. Z dokumentace dále vyplývá, že byla demontována celá část věnovaná Antonínu Novotnému, N. S. Chruščovovi a N. A. Bulganinovi, včetně informací o jejich projevech a návštěvách.²⁴⁷

Nová expozice se zaměřovala na život a dílo V. I. Lenina v novém pojetí předkládaném na XIV. sjezdu KSČ. Hlavní myšlenka, která měla expozici provázet, měla být „*neustálou prací za stálý socialismus a boj proti revisionismu a pravicovému oportunismu*“. Otázce krizového období 1968-1969 byl věnován velký zřetel. Expozice byla dělena do dvanácti oddílů, které se věnovaly různým obdobím Leninova života, jako například budování strany, říjnové revoluci, jeho boji za socialismus a další.²⁴⁸

Znovuotevření reinstalované expozice se konalo 21. prosince 1972. Slavnostní vernisáž navštívilo kromě standardně pozvaných vedoucích představitelů a exponovaných kádrů i širší předsednictvo již znormalizovaného ÚV KSČ. Mezi členy delegace patřil Alois Indra, Vasil Biľak, Lubomír Štrougal, Miloš Jakeš, ale i Gustáv Husák. Výstavu rovněž navštívila delegace Ústředního muzea V. I. Lenina z Moskvy. Na slavnostní otevření bylo pozváno cca 150 osob. Znovuotevření se rovněž věnovala velká mediální pozornost a provázela jej tisková konference.²⁴⁹

Pojetí nové reinstalace ukazuje, jak bylo pro tehdejší vedení důležité změnit narativy původní reinstalace z uvolněného období před pražským jarem, a rovněž předvádí, jak byly muzejní expozice využívány jako politické nástroje a jak se odrazily širší společenské a politické změny v muzejní praxi v období pražského jara. Výstava měla být jedním ze signálů, kterým se veřejnosti představovalo překonání pravicových oportunistických sil.²⁵⁰ Zajímavým zjištěním je, že dle již zmíněné zprávy ústřední revizní komise pod vedením tehdejšího předsedy a budoucího ředitele MVIL Pavla Hrona byla součástí zmínka o původní reinstalaci, ke které zpráva neměla připomínku.²⁵¹

Součástí reinstalace byla i proměna tzv. Leninovy síně. K 60. výročí konání již zmíněné VI. „pražské“ všeruské konference SDDSR, která se konala v Lidovém domě, bylo

²⁴⁷ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

²⁴⁸ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

²⁴⁹ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 74.

²⁵⁰ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 74.

²⁵¹ NA, ÚD KSČ, fond č. 114, karton č. 30, bod č. 879, „Zpráva o výsledcích revize hospodaření ÚD KSČ a MKG a MVIL“.

rozhodnuto o nové podobě nejdůležitějšího prvku v celém muzeu. Ke změně došlo zejména v předsálí – tzv. dokumentární části. Měly být odstraněny původní prvky, které sem byly dodány z předchozí reinstalace.²⁵² Leninova síň odkazovala na šestou všeruskou konferenci SDDSR, která se konala 18 až 30 ledna v roce 1912. Síň měla pro komunistickou propagandu velkou hodnotu. Tato důležitost byla patrná díky nestandardnímu řešení reinstalace. Ta nezůstala v rukou ředitele muzea, ale měl se o ní osobně postarat a zabezpečit ji tajemník byra ÚV KSČ Oldřich Švestka²⁵³, kterému byly takové úpravy ve standardních případech pouze předkládány, aby se projednaly na sekretariátu ÚV KSČ. I při této úpravě měly být hlavními myšlenkami „*boj proti oportunistu a demonstrace vnitřní jednoty strany a její vedoucí úloha*“²⁵⁴. Hlavním dokumentem nové podoby síně byla rezoluce O likvidátorství a o skupině likvidátorů. Na těchto prvcích byl zobrazen boj proti oportunismu dovedenému až do organizačního rozchodu jeho nositeli²⁵⁵ a obrazně měl přiblížit pohled pražského jara a následné normalizace. Sál ve světle nového politického kurzu představil výsledky, průběh a význam této konference pro komunistické hnutí ve světě. Součástí byly Leninovy rukopisy, dokumenty z historie Komunistické strany Sovětského svazu, první pamětní kniha z této síně, fotografie prvních návštěvníků aj.²⁵⁶

4.4.2 Reinstalace hlavní expozice v MKG

Původním plánem bylo reinstalaci celkové expozice MKG zahájit ve stejném termínu jako původní reinstalaci. Přípravy pro obě expozice, jak již bylo uvedeno, započaly v roce 1965. Ke zpoždění došlo v rámci nejistoty ohledně stěhování MKG na Pražský hrad.

Ještě na začátku roku 1968 bylo základní ideovou koncepcí reinstalace MKG vytvoření muzea boje dělnické třídy a muzea dějin Komunistické strany Československa. Dějiny KSČ byly vnímány jako nejdůležitější součást novodobé historie, a proto byla potřeba se na ně prostřednictvím expozice více zaměřit a představit je veřejnosti. Tato výstava měla být zaměřena na dějiny dělnického hnutí z pozice našeho regionu na rozdíl od nově otevřené expozice MVIL, která se zaměřovala na mezinárodní pohled na dělnickou třídu.²⁵⁷

²⁵² ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

²⁵³ Viz ref. 112.

²⁵⁴ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 79.

²⁵⁵ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

²⁵⁶ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 79.

²⁵⁷ NA, ÚD KSČ, fond č. 114, karton č. 30, sign. č. 871.

Expozice měla několik termínů, kdy mělo dojít k jejímu otevření. Již v květnu 1968 se plánovalo, že expozice by měla být otevřena k 50. výročí vzniku komunistické strany s cílem expozici otevřít někdy v roce 1971.²⁵⁸ Na schůzi sekretariátu ÚV KSČ na začátku roku 1969 proběhla žádost ze strany ŘSM o odklad termínu dodání podkladových materiálů pro možný začátek reinstalace MKG a žádost o schválení nového jména muzea na Muzeum moderních československých dějin. Důvodem byla dle této zprávy možnost použít ve spolupráci s ministerstvem kultury a informací některá zařízení z výstavy 25. výročí Slovenského národního povstání. Původně stanovený termín otevření v roce 1971 tím neměl být ohrožen. Přesun termínu byl ze strany sekretariátu schválen, nové jméno MKG však nikoliv.²⁵⁹

V rámci činnosti stále ještě Ústavu dějin socialismu byly na konci roku 1969 připravovány akce k 50. výročí KSČ. I zde bylo explicitně zmíněno, že MKG se svou prací soustředí na vypracování nové stálé expozice. Dle ústavu bylo cílem dodat *Plastický obraz historického procesu, tvořící nejdůležitější obsah novodobých československých dějin – padesáti let revolučního zápasu československé dělnické třídy a její strany.*²⁶⁰

V roce 1970 se výstava předsednictvu ÚV KSČ již začínala jevit v jasnějších obrysech. Na její organizaci se stále ještě podílel ředitel Jan Svoboda. Z dokumentů působí, že příprava začínala nanovo a je zde zmíněno, že expozice musí vznikat ideově a propagandisticky správně tak, aby výstava byla významnou posilou v procesu obnovování narušených hodnot. Předpokládaná cena výstavy měla být 6,5 milionu korun československých a veškeré kroky²⁶¹ v rámci nové expozice měly být konzultovány přímo se sekretariátem ÚV KSČ. Zde došlo k dalšímu odložení termínu na listopad 1971, k 75. výročí narození Klementa Gottwalda. Důležitost, kterou předsednictvo přikládalo tomu, jak bude nová expozice vypadat je patrná i v rámci porovnání ideové rady vyžádanou v tomto případě s tou, která byla sestavena k tehdejší problematice expozici MVIL.²⁶²

Reflektující je obměna složení ideové rady. Při prvních přípravách expozice MVIL byl předsedou ideové rady již zmíněný ředitel ÚD KSČ Pavel Reiman. Komise byla patnáctičlenná a polovina účastníků komise byli zaměstnanci ŘSM. Patřili mezi ně pouze dva zaměstnanci ÚV KSČ, z toho jeden byl pracovník hospodářského oddělení.²⁶³ Situace

²⁵⁸ NA, ÚV KSČ, Sekretariát 1966-1971, sv. 25, a.j. 38, bod č. 1.

²⁵⁹ NA, ÚV KSČ, Sekretariát 1966-1971, fond č. 114, sign. č. 184, bod č. 917.

²⁶⁰ NA, ÚV KSČ, Sekretariát 1966-1971, fond č. 114, sign. č. 184, bod č. 957.

²⁶¹ Například schvalování scénáře, architektury, organizace a hospodářská správa atd.

²⁶² ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 125.

²⁶³ NA, ÚD KSČ, fond č. 114, karton č. 113, bod č. 829.

v rámci reinstalace MKG byla velmi odlišná. Ideová rada zodpovědná za to, jak bude nová reinstalace vypadat, byla ve složení vysoce postavených komunistických kádrů: ředitel MKG, tři členové ideologického oddělení ÚV KSČ, člen nového normalizačního Ústavu marxismu leninismu, člen z Vysoké školy politické ÚV KSČ. Komise byla dvanáctičlenná a tři členové byli zakládajícími členy KSČ.²⁶⁴ I na této situaci lze demonstrovat, jak bylo vyznění nové expozice pro ÚV KSČ důležité.

Expozice²⁶⁵ byla budována na 2 500 metrech čtverečních a otevření mělo být akcí celostátního významu²⁶⁶. Expozice si dávala za cíl reagovat na důsledky „společenské krize“ s tím, že hodnoty dělnické třídy je nutno stále chránit a rozvíjet²⁶⁷. V expozici byl věnován celý jeden sál událostem pražského jara s výstavou časově ohraničenou léty 1960-1968. Obsahoval normalizačně okomentované dokumenty o posledních sjezdech, dokumentaci „krizového vývoje“ i světový pohled na „pomoc“ vojsk Varšavské smlouvy. Největší důraz byl kladen na zobrazení pléna ÚV KSČ v dubnu 1969, na kterém byl do vedení strany zvolen Gustáv Husák, a dále na dokumenty o Poučení z krizového vývoje po XIII. sjezdu a rezoluci o jednotné straně.²⁶⁸ MKG bylo pro přípravu expozice uzavřeno během července a srpna 1971²⁶⁹ a z dochované dokumentace lze pozorovat, že otevření MKG se v rámci reinstalace několikrát posouvalo. Ještě v květnu 1973 nebylo jasné, kdy se muzeum otevře, a v návaznosti na to se samozřejmě měnily i plány.²⁷⁰ Muzeum s novou expozicí bylo nakonec slavnostně otevřeno až 30. dubna 1974.²⁷¹

Reinstalace MVIL před normalizací a MKG po nástupu normalizace odrážejí rozdílné politické a ideologické kontexty. MVIL se snažila o kritičtější a komplexnější přístup k dějinám, zatímco MKG se zaměřovala na ortodoxní a propagandisticky správné zobrazování historie, které mělo posilovat narušené hodnoty po pražském jaru. Tyto rozdíly ukazují, jak se muzejní expozice měnily v závislosti na politických změnách a jak byly využívány jako nástroje propagandy.

²⁶⁴ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 125.

²⁶⁵ Expozice byla členěna na dva úseky. První úsek byl ohraničen lety 1917-1945 a byl věnován „vzniku strany, budování dělnického hnutí v ČSR, druhé světové válce a osvobození Československa sovětskou armádou“. Druhá část se zaměřovala na roky 1945-1970 a byla věnována „výstavbě socialismu a tomu, jakým výzvám a úkolům ve dvou desítkách let čelil, a to včetně krize z let 1968-1969, se zaměřením na obnovu a upevňování vedoucí úlohy stran“ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 125.

²⁶⁶ NA, ÚD KSČ, fond č. 114, karton č. 31, bod č. 957.

²⁶⁷ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 125.

²⁶⁸ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 45.

²⁶⁹ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 125.

²⁷⁰ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 6.

²⁷¹ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 45.

4.5 Neuskutečněné výstavy

V nejkritičtější části pražského jara vedení Ústavu dějin socialismu začalo komunikovat s ministerstvem kultury ohledně přípravy výstavy „Květnové oslavy k druhé světové válce“. Mělo se jednat o společnou akci k uplynutí čtvrtstoletí od Slovenského národního povstání a Květnového povstání proti fašistickým okupantům. Výstava měla být prezentována v rámci slavnostního otevření nového muzea v Banské Bystrici a toto otevření měla reflektovat i výstava v Praze. Návrh byl uspořádat společnou výstavu a věnovat se moderním dějinám, což byl dlouhodobý cíl ŘMS, který v tuto chvíli prosazoval už i Ústav dějin socialismu. Dopis ze dne 16. 9. 1968 z Ústavu dějin socialismu rovněž komentuje, zřejmě z euforie pražského jara, že „*konečně dochází ke zrovnoprávnění obou národů*“. Návrh výstavy byl ambiciózní a mělo se pro něj uvolnit celé jedno patro s rozměry 1 000 metrů čtverečních. Z dokumentu je ovšem patrné, že i když ředitel Nouza výstavu uskutečnit chtěl, tak k ní nikdy nedošlo.²⁷²

Druhou zdokumentovanou neuskutečněnou výstavou byla „Volební praxe a volební praktiky za předmnichovské republiky“. Ta byla plánovaná na 18. 10. 1971 a MVIL spolupracovalo na přípravách společně se Státním ústředním archivem v Praze, historickou sekcí Socialistické společnosti. Výstava již byla konstruována ve stínu let 1968 a 1969 a měla nabídnout pozitivní pohled na normalizační situaci.²⁷³ Tématy byly kritika buržoazie a kapitalistického systému, historie volebních podvodů a manipulací, protifašistický odboj, úspěchy KSČ a boj o moc, historické paralely, kritika minulých režimů a role dělnických rad a přímé demokracie.²⁷⁴ I když byl popis těchto témat silně zabarven stranickým viděním a popisoval mnohá negativa předmnichovských voleb, výstava představující tyto volby byla i přesto velmi riziková. Možným důsledkem výstavy byly otázky a diskuse, které představovaly potenciální ohrožení stability a legitimacy komunistického režimu. Připomínání demokratických principů a kritika volebních manipulací a nespravedlností mohly vést k odhalení nedostatků a selhání současného systému, což by bylo pro režim velmi nebezpečné.

Výstava měla dále poukazovat na význam dělnických rad a revolučních výborů v rámci jejich klíčové role v organizaci dělnického hnutí a přímé demokracii.²⁷⁵ Toto téma bylo nebezpečné pro období normalizace, protože připomínání a vyzdvihování větší

²⁷² ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 101.

²⁷³ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 101.

²⁷⁴ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

²⁷⁵ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

participace dělníků na rozhodování mohlo být vnímáno jako hrozba pro centralizovanou moc KSČ. Texty z výstavy naznačovaly vnitřní problémy a frakční boje před druhou světovou válkou uvnitř KSČ.²⁷⁶ Diskuse o konfliktech, které zahrnovaly mocenské boje a ideologické rozdíly mezi členy strany, byla pro období normalizace citlivá. Pro komunistický režim bylo nezbytné prezentovat KSČ jako vždy jednotnou a silnou organizaci, která je schopná efektivně vést zemi a udržet si důvěru lidu.

Rizika spojená s historickou analýzou volebních manipulací odhalovala nedemokratické praktiky, které podryývaly důvěru ve volby a politický systém jako celek²⁷⁷. Mohla být pro období normalizace citlivým tématem, protože komunistický režim sám praktikoval volební manipulace a nedemokratické postupy. Diskuse o volebních podvodech by mohla podnítit veřejnou kritiku a nedůvěru vůči současným volebním procesům pod vedením KSČ. I přes tyto obavy je oficiálním důvodem toho, že výstava nebyla realizována, tvrzení, že tak bylo učiněno v rámci obav a nesouhlasu řídicích složek²⁷⁸ převzít technickou a hospodářskou zajištěnost.²⁷⁹

4.6 Shrnutí

Cílem výstav v obou obdobích byla propagace stranických názorů, které striktně kopírovaly rozhodování nejvyšších pater stranické hierarchie. To se v období pražského jara projevilo statečnou snahou pořádat výstavy novým a inovativním způsobem a s kontroverznějšími tématy. Prvky tehdejšího uvolnění lze pozorovat ve výstavě „My a svět 1968“ a problematické původní expozici v MVIL. Fakticky tak muzea naplňovala oficiální stranickou linii, hlavně při reinstalacích stálých expozic. Výstava „My a svět 1968“ ve zjitřeném čase 2. poloviny roku 1968 naopak v některých ohledech překročila i reformní program, který začal být v dané situaci již na faktickém ústupu.

Normalizační změny ve stranickém muzejnictví můžeme spatřovat v několika po sobě jdoucích výstavách věnovaných Leninovi. Jejich vyznění směřovalo na protireformní politiku a vedlo k podpoře normalizačního směru. Lenin byl v tomto případě využit jako příklad odpovědného a ideologicky uvědomělého stranického předáka, schopného úspěšného boje s revizionismem a oportunismem. Oba tyto směry byly tak demaskovány jako největší nepřátelé marxisticko-leninské a postupně normalizované KSČ. V organizaci

²⁷⁶ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

²⁷⁷ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

²⁷⁸ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

²⁷⁹ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

a propagaci normalizace můžeme sledovat určité zpoždění, kdy se myšlenky normalizace začínají projevovat ve stranických muzeích až v letech 1970. Zároveň jsou původní výstavy odsuzovány jako oportunistické.

Důležitým zjištěním je, že původní expozice byla v období před pražským jarem přijímána pozitivně, což se během následné normalizace zcela změnilo. V MVIL je patrné, že v rámci reinstalace došlo k výraznému posunu v interpretaci původní expozice, přičemž byla nezbytná její kompletní rekonstrukce z důvodu revizionistických prvků. Dokončení reinstalace hlavní expozice MKG, ač plánované přibližně na stejnou dobu, bylo zpožděno až do roku 1975. Důvodem byly komplikace se stěhováním či získání vybavení výstavy z jiné expozice. Rovněž personální situace jak v oblasti vedení, tak mezi zaměstnanci nebyla optimální, což mohlo mít vliv na vzniklé zdržení. Tím se hlavní expozice MKG vyhnula podobné vlně kritiky, která byla namířena proti původní reinstalaci v MVIL.

Výzkum zjistil, že při přípravách výstav a expozic neměla stranická muzea k dispozici vlastní štáb režimních stranických historiků. Vedení muzea muselo zadání libret směřovat na externí pracovníky.²⁸⁰ Z těchto důvodů docházelo i přes tvrdá hodnocení a cenzuru k dezinterpretaci původního zadání. Do výstav a expozic se často dostávaly prvky, které nepotvrzovaly tvrdou režimní propagandu. To lze přisuzovat neustále zmiňované špatné personální zajištění stranických a spolehlivých kádrů a nezkušenosti a neodbornosti tehdejších zaměstnanců muzeí. Monopolně vládnoucí KSČ tak i přes veškerou snahu nikdy plně neovládla tehdejší historiografii a také si proto nikdy nevytvořila dostatečný kádr stranicky uvažujících historiků. Stranická muzea tak nikdy nemohla úspěšně plnit všechny úkoly, obzvláště vzdělávací, výchovné a osvětové, které jim KSČ zadávala.

²⁸⁰ Historiky, lidé z univerzit, akademie věd, národního muzea atd.

5 Stranická muzea jako instituce

Tato kapitola bude věnována činnosti ŘSM a stranických muzeí MKG a MVIL během kritických let pražského jara a následné normalizace. Zaměří se na organizační změny, výzvy a problémy, kterým tyto instituce čelily v daném období. Hlavní pozornost bude věnována personálním obtížím, poklesu návštěvnosti, snahám o modernizaci výstav a vlivu politického prostředí na jejich provoz a správu.

5.1 Ředitelství stranických muzeí a stranická muzea v letech pražského jara

Ředitelství stranických muzeí, dále ŘSM, bylo založeno v roce 1965²⁸¹ a během své pětileté existence²⁸² převzalo téměř veškerou administrativu a provoz obou muzeí²⁸³, což je doloženo v dokumentaci přímo z muzeí i v dokumentaci z ÚV KSČ. ŘSM převzalo rovněž tzv. *jednotné vedení stranických muzeí a jejich veškerou agendu i korespondenci*.²⁸⁴ Rovněž veškerá výběrová řízení na pracovní pozice pro obě muzea byla organizována v kancelářích ředitelství umístěných v budově Muzea Klementa Gottwalda v Rytířské ulici č. 29, Praha.²⁸⁵

Složky úřadu ŘSM v předmětných letech obsahovaly škálu standardních úředních dokumentů pro chod takovéto instituce. Mezi ně patřily například žádosti o pomoc z jiných ústavů na téma zapůjčení či navrácení předmětů ze sbírek, vyřizování příchozích či vydaných faktur, komunikace stran ohledně výstav a expozic s ÚD KSČ, pomoc s bytovou situací zaměstnanců, či třeba komunikace s SNB ohledně ukradeného dalekohledu ze svých sbírek. Dokumenty mimo jiné obsahují, jaké kroky byly podniknuty v oblastech jako správa archivů, plánování výstav, personální management a údržba prostor.²⁸⁶ Ze zápisů porad vedení rovněž plyne snaha soustředit administrativu z MVIL do budovy MKG pod vedení ŘMS.²⁸⁷

Z analýzy dokumentů rovněž vyplývá, že kromě standardní škály úředních úkonů pro chod takové instituce ŘSM ve vytyčeném časovém období řešila primárně tři hlavní problémy. Konkrétně se jednalo o personální nesnáze, problémy s návštěvností a v návaznosti na to, jaké výstavy a jaký program budou v muzeích prezentovány.

²⁸¹ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 57.

²⁸² NA, ÚV KSČ, Sekretariát 1966-1971, sv. 61, a.j. 109, bod č. 3.

²⁸³ Tomu odpovídalo i nařízení poště, aby veškerou poštu směřovanou na oba tyto úřady směřovalo pouze z ŘSM. ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 21.

²⁸⁴ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 7.

²⁸⁵ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 21.

²⁸⁶ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 21.

²⁸⁷ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 7.

Na téma personálních problémů a nedostatku zaměstnanců je naráženo opakovaně. Špatnou zaměstnaneckou obsazenost ředitel hodnotil například v roce 1966 ve stížnosti ÚD KSČ, ve které psal, že „*odcházení nejlepších kádrů citelně ochromuje činnost muzea*“.²⁸⁸ Také bylo analyzováno několik zápisů ze schůzí vedení, kterých se v letech 1966-1967 účastnili oba ředitelé MKG a MVIL a jejich nadřízený, ředitel ŘSM. Tyto porady se obvykle zabývaly běžným chodem muzeí, ale byly na nich řešeny i již zmíněné personální otázky, jako nízká obsazenost pracovních míst, rozhodování o obsazenosti jednotlivých pozic, schvalování honorářů za vedlejší práce, odchody do důchodu či doporučení na zahraniční výjezdy.²⁸⁹ Samotným vedením bylo založení tohoto ředitelství hodnoceno velmi kladně z důvodu spojeného pracovního kolektivu, ve kterém se dalo lépe vypořádat právě s nedostatkem zaměstnanců.²⁹⁰

Problém s klesající návštěvností v obou muzeích řešilo ŘSM rovněž již od samotného vzniku.²⁹¹ To dokazují i číselné záznamy, kdy od roku 1962 do roku 1967 celková návštěvnost obou muzeí klesala z 243 000 na 138 000 návštěvníků za rok. Dle vedení měl být důvodem zastaralý stav stálých expozic, který měl mít vliv na klesající návštěvnost.²⁹²

Od roku 1965 do roku 1967 bylo návštěvníkům MKG poskytnuto 2 249 odborných lekcí.²⁹³ Vedení se zastaralost stálých expozic snažilo kompenzovat nepravidelnými výstavami. Téma klesající návštěvnosti se objevuje také v zápisech z porad vedení, na kterých se řešilo, jaké výstavy budou či nebudou uskutečňovány. Další navrhované řešení bylo přebírání výstav z jiných institucí a co nejčastěji promítání filmů.²⁹⁴

Dále byla patrná snaha o co nejrychlejší zajištění reinstalace obou stálých expozic a napravení tak současného, méně divácky atraktivního stavu. Již od začátku svého působení se tak kolektiv tohoto muzea začal soustředit na vyřešení reinstalace v MVIL, na kterém se podíleli odborní pracovníci z obou stranických muzeí.²⁹⁵

²⁸⁸ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 21.

²⁸⁹ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 7.

²⁹⁰ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 7.

²⁹¹ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 7.

²⁹² ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 7.

²⁹³ Odborné lekce prováděli tzv. lektori. Ti provázeli jednotlivými výstavami a na komentovaných prohlídkách návštěvníky vedli skrze expozice a výstavy. NA, ÚV KSČ, Sekretariát 1966-1971, sv. 25, a.j. 38, bod č. 1.

²⁹⁴ Návrh byl promítat v neděli filmy pro děti, či přenést část akcí klubu filmového diváka do MKG. ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 7.

²⁹⁵ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 7.

Snaha o rychlé provedení reinstalace v MKG byla patrná, nicméně to nebylo možné, kvůli plánovanému přesunutí MKG na Pražský hrad. Ze strany ÚD KSČ, tak i ŘSM probíhala snaha přesun odvrátit. V roce 1967 bylo rozhodnuto, že dříve než v roce 1975 toto stěhování nenastane.²⁹⁶ I přes to s přesunem nadále počítal návrh výhledového plánu investic pro roky 1968 až 1970 z roku 1967.²⁹⁷

Dne 2. 5. 1968 ŘSM a ÚD KSČ předložilo sekretariátu ÚV KSČ žádost o zařazení bodu o uzavření MKG k 20. 5. 1968. Jako důvod byla uvedena snaha předejít možné kritice za opravdu akutní neaktuálnost tehdejších expozice.²⁹⁸

Zároveň byla na stejném jednání oficiálně projednávána revokace rozhodnutí o stěhování a přemístění MKG na Hrad, které bylo, jak vyplývá z fondů a z další korespondence ÚD KSČ a ŘSM, komentováno jako „*spadlé z nebe*“. Zástupci těchto úřadů se rovněž ohradili, že stěhování by nemělo proběhnout bez jakékoli odborné konzultace. Původní záměr ze strany stranických muzeí ÚD KSČ byl reinstalaci expozice MKG udělat společně s reinstalací MVIL již při schvalování v roce 1965. Cílem ŘSM bylo vybudovat expozici nových a nejnovějších dějin Československa.²⁹⁹ Tomu měl odpovídat i nový název. MKG se během let 1968-1969 mělo přejmenovat na Muzeum moderních dějin.³⁰⁰ Návrh stěhování na Pražský hrad byl nakonec zastaven a na reinstalaci MKG se opět začalo pracovat.

Před pražským jarem, konkrétně od roku 1965 do roku 1968, byl obvyklý provozní rozpočet obou muzeí včetně ředitelství v průměru 1,7 milionu korun československých na rok. Z toho skoro polovinu činily náklady na mzdy a zbytek byl rozdělen do energií, na údržbu a další provozní výdaje. V obou muzeích v předemtných letech pracovalo celkem 46 pracovníků, z toho 6 vědeckých, 11 odborných, 3 administrativní a 26 technických.³⁰¹ Zajištění výstav a expozic bylo řešeno s hospodářským odborem ÚV KSČ a do provozního rozpočtu tak tyto výdaje nezasahovaly.

Vstupné do obou muzeí v roce 1968 činilo 1 koruna československá za dospělého a 0,40 korun československých za mládež, vojsko a hromadné návštěvy. Na výstavy byl vstup zdarma. Během roku 1968 došlo ke změně a vstupné bylo uplatněno i na výstavy.³⁰²

²⁹⁶ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 21.

²⁹⁷ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 69.

²⁹⁸ NA, ÚV KSČ, Sekretariát 1966-1971, sv. 25, a.j. 38, bod č. 1.

²⁹⁹ NA, ÚV KSČ, Sekretariát 1966-1971, sv. 25, a.j. 38, bod č. 1.

³⁰⁰ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 101.

³⁰¹ NA, ÚD KSČ, fond č. 114, karton č. 30, bod č. 879 „*Zpráva o výsledcích revize hospodaření ÚD KSČ, MKG a MVIL*“.

³⁰² ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 101.

Stranicky významný rok 1968 byl důležitým rokem i pro stranická muzea. Důležitost roku 1968 je vnímána například v korespondenci pro MKG z Československé televize z června roku 1967. Ředitel hlavní redakce publicistiky Arnošt Frydrych upozorňuje na historickou důležitost roku 1968 a připomíná, že by se v rámci příprav na něj nemělo nic opomenout. Nabízí řediteli Nouzovi televizní pořady,³⁰³ které budou k historickým událostem v roce 1968 vysílány, a prosí o nabídky, jak do těchto pořadů muzea mohou přispět, či o další nápady k opomenutým námětům.³⁰⁴

V období okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy se záznamy o aktivitách uvnitř muzejních institucí stávají vzácnými. Jediným přímým dokladem, který se zabývá děním uvnitř muzeí, je dopis odeslaný ředitelem knihovny Národního muzea, Dr. Karlem Švehlou. V tomto dopise Dr. Švehla apeluje na shromáždění veškerého dokumentačního materiálu, který by zaznamenal události okupačních dnů po celé zemi. Dále žádá o přesměrování těchto materiálů do Národního muzea, což mělo umožnit jejich budoucí akademické zpracování.³⁰⁵

Z analýzy mediálních zpráv z období po pražském jaru vyplývá, že zaměstnanci stranických muzejních institucí se aktivně účastnili politického dění, a to na straně reformních sil. Příkladem je článek z deníku Lidová demokracie z 29. prosince 1968, který informuje o podpoře známého reformního komunisty Josefa Smrkovského k volbě předsedy Federálního shromáždění. Tento zdroj uvádí, že mezi podporovateli nebyli pouze zaměstnanci velkých průmyslových podniků jako například Škoda, a odborové svazy, ale zmiňuje také závodní organizace MKG a MVIL spolu s Ústavem dějin socialismu. Tento údaj naznačuje, že muzejní instituce a jejich zaměstnanci byli aktivně zapojeni do politického dění, což ukazuje na vztahy mezi politikou a muzejní praxí té doby.³⁰⁶

Výzkum rovněž odhalil následující zajímavé zjištění. Z prozkoumaných archiválií lze vyčíst, že události roku 1968 byly prezentovány pouze v omezené míře a muzea se soustředila na běžný provoz. Velmi zřídka lze narazit na komentář o těžké době, který se ale až na časové období, kdy byl takový komentář napsán, nedá spojit s pražským jarem. Naopak v dokumentech z období normalizace je na období oportunistu a revizionismu naráženo opakovaně.

³⁰³ Televizní pořady s názvy 20. výročí února, pořad k Mnichovu, Boje Legií, 28. říjen atd.

³⁰⁴ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 21.

³⁰⁵ ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 101.

³⁰⁶ ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 86.

5.2 Nová organizace stranických muzeí a vliv normalizace

Příchod normalizace znamenal pro MVIL a MKG změnu ve formě nového vedení muzeí, nového směru hlavních expozic a přímé napojení k ÚV KSČ. Vnímání stranických muzeí během normalizačního období lze analyzovat na základě článku „Šli proti nám“ ze stranicky řízeného deníku Práce z 1. 2. 1971. Stranická muzea zde byla označena jako „*Jedno z ohnisek ideového rozvratu a centrem kontrarevoluce*“.³⁰⁷

Dne 27. 7. 1970 došlo ke zrušení ŘSM³⁰⁸, jelikož bylo označeno jako jedno z center revizionismu. Z výzkumu vyplývá, že se zrušením ŘSM nebyly spojeny větší administrativní opatření a z dochovaných fondů nejsou patrné větší reorganizační změny. ŘSM působilo jako zastřešovací organizace bez většího výkonného aparátu, prakticky bez organizačního smyslu a jednalo se spíše o koordinační prvek pro úřadování obou muzeí. V MKG a MVIL se nový směr projevil také přijetím nového statutu.³⁰⁹ Ten je formálně znovu osamostatnil a vymanil je z područí ŘSM.³¹⁰

MKG v rámci nové organizace začalo svoji činnost uskutečňovat ve spolupráci s institutem marxismu-leninismu a vysokou školou politickou při ÚV KSČ, přičemž institut marxismu leninismu neměl v rámci exekutivy žádnou pravomoc. Ředitel získal pomocný orgán, „ideovou radu MKG“³¹¹, jejíž obsazení schvaloval sekretariát ÚV KSČ. Tato rada měla na starosti veškeré návrhy expozic, výstav a plány činností muzea. Muzeum nově spadalo přímo pod ÚV KSČ. V rámci ideové stránky jej řídilo ideologické oddělení ÚV KSČ.³¹² Tím se vedení muzea dostalo pod přímou kontrolu vedení strany. Ředitel MKG byl hierarchicky postaven jako osoba, co řídí muzeum pro vnímání veřejnosti, nicméně v rámci postavení v ÚV KSČ má výkonné pravomoci zástupce oddělení čili se ocitnul v přímé podřízenosti vedoucího ideologického a hospodářského oddělení.³¹³

Nový statut MVIL byl mnohem méně podrobný. Ředitel MKG měl ve svém statutu pevně dané procesy, které v daných situacích musel plnit. Oproti tomu ředitel MVIL měl ve svém rozhodování mnohem volnější prostor. MVIL nově stejně jako MKG začalo spadat přímo pod ÚV KSČ. Zásadní rozdíl v obou nových statutech byl patrný při jmenování ideové rady ředitelem MVIL. Ten si nemusel svou ideovou radu nechat schvalovat, ale s ÚV KSČ

³⁰⁷ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 86.

³⁰⁸ NA, ÚV KSČ, Sekretariát 1966-1971, sv. 25, a.j. 38, bod č. 1.

³⁰⁹ Ve smyslu organizační řád muzea.

³¹⁰ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 125.

³¹¹ Osobnosti na nominaci do ideové rady ještě na jaře 1971 oslovuje ředitel Svoboda. ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 6.

³¹² ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 125.

³¹³ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

členy pouze konzultoval.³¹⁴ Přijaté změny ve statutech poskytovaly řediteli MVIL vyšší míru důvěry. Je pravděpodobné, že vedení ÚV KSČ schválilo statut v obtížném období vedení ředitele Svobody. Na ředitele Hrona bylo, díky jeho dlouhodobé politické kariéře, větší spolehnutí z hlediska rozhodování, a proto byl vnímán jako důvěryhodnější. I zde výzkum odhalil, jak se projevíly osobní kvality ředitelů ve vedení stranických muzeí.

Pod vedením Pavla Hrona začala v MVIL výměna vedoucích a politických pracovníků. Na jejich místo přicházeli noví, nezkušení, často nestraničtí kolegové.³¹⁵ V rámci nedostatku pracovníků se nedařilo plnit vytyčené úkoly. Například MVIL zaostávalo ve sběru a zpracování dokumentů, v publikační činnosti, v zaškolování nových lektorů, či ve zpracování a inventarizaci věcných fondů a knihovny. Rovněž bylo hodnoceno, že bývalé vedení zanechalo v rámci zmíněných nedostatků novému vedení Pavla Hrona „*velký nepořádek*“, například že ponechali knihovnu v „*dezolátním stavu*“.³¹⁶ Nové vedení si stanovilo za cíl poučit se jak z politických, tak praktických chyb předchozího období³¹⁷ a snížit v rámci rozpočtu své výdaje.³¹⁸ Dle dlouhodobého plánu MVIL z roku 1971 byla projevena touha se v dalších letech zaměřit na mladé návštěvníky, zajistit podmínky pro dobrou práci lektorů, především pro ně zajistit studium, například ve spolupráci s Vysokou školou politickou ÚV KSČ a hlavně u těchto nových nezkušených pracovníků probudit zájem.³¹⁹

MKG během normalizace k 30. červnu 1971 zaměstnávalo třicet pracovníků včetně ředitele. Mezi nimi byli čtyři lektori, šest odborných referentů, dvě administrativní pracovnice, dva členové ostrahy, pět uklízeček na částečný úvazek a jedna na plný úvazek, jeden vedoucí údržby, jeden topič/údržbář, jedna fotografka a jedna pokladní.³²⁰ Po srovnání tohoto seznamu se zaměstnaneckými listy je evidentní, že do roku 1975 byli stejně jako v MVIL prakticky všichni odborní a političtí pracovníci vyměněni³²¹, a to většinou na

³¹⁴ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

³¹⁵ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

³¹⁶ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

³¹⁷ Mezi chyby patřilo vypořádání se s projevy pravicového oportunismu. ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

³¹⁸ Zaměřit se na dodržování předepsaných částek přidělených na mzdy, stavební a projektové práce a další. ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 125.

³¹⁹ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

³²⁰ ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 125.

³²¹ Jedním z těchto případů byl v MKG historik Rudolf Míšek, jehož situace je v dokumentech podrobně zaznamenána. Míšek se pokusil soudně napadnout platnost dohody o ukončení pracovního poměru, avšak soud jeho žalobu zamítl. Přesto mu vedení muzea pomohlo získat nové zaměstnání, které nebylo politicky exponované. ANM, Sbíрка MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 125.

základě vzájemné dohody o ukončení pracovního poměru.³²² Tyto skutečnosti naznačují systematickou výměnu odborných a politických zaměstnanců v MKG během normalizace. Výměna pracovníků mohla být motivována snahou posílit ideologickou kontrolu, což bylo pro nastalou situaci typické.

Pomyslným ustálením normalizačních poměrů v MVIL bylo vydání knihy „20 let Muzea V. I. Lenina v Praze“ v roce 1973, jejímž autorem byl Pavel Hron. V ní srovnával boj a historické souvislosti sovětských bolševiků a očištění strany od pravicového oportunistu. Ve svém textu kritizuje vedoucí instituci stranických muzeí Ústav dějin KSČ a přisuzuje jim aktivní roli revizionistů. Podle něj bylo důvodem sloučení obou muzeí do ředitelství stranických muzeí a následný organizační nepořádek pramenící z tohoto kroku.³²³ Tento názor prezentoval například v tomto úryvku, „V roce 1970 došlo k výměně vedení muzea a v průběhu roku odešla velká většina politických pracovníků. Mnozí z nich byli vyloučení a vyškrtnutí ze strany“.³²⁴ Nedostatky z přechodí expozice byly napraveny³²⁵ a bylo třeba kroku, kterým by bylo navázáno na dobrou práci V. I. Lenina, Marxe a Engelse. Tím byla dobře přijatá výstava „Lenin, člověk dvacátého století“, která byla charakterizována jako dovršení porážky pravicových oportunistických antisocialistických sil a která se od původní „pravicové“ výstavy velmi lišila.³²⁶

³²² ANM, Sběrka MDH, Muzeum Klementa Gottwalda, karton č. 92 a 93.

³²³ HRON, ref. 240, s. 10-23.

³²⁴ HRON, ref. 240, s. 25.

³²⁵ Společně s druhou instalací probíhala oprava budovy, při které byla provedena výměna oken, oprava střechy a fasády a došlo k přestavbě kina. Celková částka na zajištění rekonstrukce těchto prostor byla 1.430.000 Kč ANM, Sběrka MDH, Muzeum V. I. Lenina, karton č. 21.

³²⁶ HRON, ref. 240, s. 26-30.

5.3 Shrnutí

Z výzkumu plyne, že stranická muzea usilovala v reformních letech o fungování jako klasické muzejní či paměťové instituce a po celou dobu se snažila plnit osvětovou a lidovými výchovnou roli. Rovněž se soustředila na zobrazení moderních dějin, což lze sledovat například v rámci MKG. Zde bylo zaměření celkové reinstalace směřováno zejména na moderní dějiny, či je znatelné při snaze muzeum přejmenovat na „Muzeum moderních československých dějin“. Posun k moderním dějinám je možné pozorovat i v období normalizace, zde již ale z pozice zobrazení oportunistu a revizionismu. V reinstalacích hlavních expozic obou muzeí byl kladen zřetel na období pražského jara s propagandisticky výhodným vyzněním pro tehdejší vládnoucí garnituru.

Činnost obou muzeí byla svým zaměřením rozdělená, v MKG na národní a v MVIL mezinárodní úroveň: MKG prezentovalo českou cestu k socialismu a bylo orientováno hlavně na domácí návštěvníky, a naopak MVIL mělo širší mezinárodní záběr, zaměřovalo se na prezentaci komunistických idejí v mezinárodním kontextu a cílilo na mezinárodní levicové publikum.

Obě muzea měla problém naplňovat své cíle z důvodu nedostatku kvalifikovaného personálu. Nedostatek zaměstnanců vedl k nutnosti využívat externisty a přebírat výstavy z jiných institucí. Tento problém je opakovaně zmiňován v rámci celého zkoumaného období. Činnost obou muzeí byla výrazně ovlivněna požadavky ÚV KSČ, či případně ÚD KSČ. Klíčové pro fungování muzeí bylo vše, co si ÚV KSČ představoval nebo vyžadoval. Tento vliv byl patrný i ve chvílích, kdy byla muzea podrobena reorganizacím nebo čistkám, jako například během normalizace, kdy se stranická muzea snažila distancovat od proreformních aktivit.

Důležitým zjištěním je rovněž provázanost politického vedení ÚV KSČ a směřování muzeí. Muzea plnila prakticky beze zbytku stranickou linii a úkoly, které jim byly zadány. To se projevovalo prostřednictvím výstav, jejich směřování a personálního obsazení jednotlivých muzeí. Tento směr byl patrný zejména ve zmíněných výstavách, které měly vzdělávací a osvětovou funkci, a sloužily k propagaci socialistických myšlenek tehdejšího proreformního či normalizačního stranického vedení. Výstavy kopírovaly politickou linii aktuálního vedení a často se během plánování odkazovaly na závěry sjezdů. Byly často organizovány s vedlejšími motivy, které se skrývaly za myšlenkou hlavní. Skrytá manipulace se pak zaměřovala například na lepší vyznění kroků husákovského vedení během a po pražském jaru. V propagaci normalizace můžeme sledovat zpoždění, kdy se

myšlenky normalizace začínají projevovat až po ujasnění směru ve vedení v ÚV KSČ a až následně jsou pozorovatelné ve stranických muzeích v sedmdesátých letech.

Čistky byly prostředkem k výměně politicky neloajálních osob a obě muzea se během přicházející normalizace dostala pod přímější kontrolu ÚV KSČ. Stranická muzea byla vnímaná jako centra revizionismu a výměna na pozici ředitelů za prověřené zkušené stranické kádry dokazuje, že si tehdejší vedení ÚV KSČ chtělo pojistit budoucí vývoj muzeí požadovaným směrem.

Výzkum rovněž odhalil, že politické směřování a jeho následné provedení mohou mít různé podoby. Ve vývoji obou stranických muzeí je viditelné, že jak za doby proreformních let, tak i v období následné normalizace hrála personální politika důležitou roli. MVIL pod vedením dlouholetého zkušeného zaměstnance Miloše Jandy bylo nejprve velmi angažované v provedení původní reinstalace a následných výstav. Tento proreformní směr následně vyvrcholil výstavou „My a svět 1968“. Během výměny vedení přebíral Pavel Hron iniciativu a budoval normalizační směr a změny v původní expozici. Rovněž se snažil v různých formách informovat o revizionismu a oportunistu v MVIL a o krocích, které směřují k jeho vymýcení v této instituci. Situace v MKG byla jiná. Oba ředitelé byli v průběhu vedení muzea obviňováni ze špatného vedení muzea a provedení celkové reinstalace se nepodařilo zorganizovat ve smluveném čase. Oba ředitelé rovněž nebyli dle fondů během proreformního ani normalizačního příliš iniciativní a spíše vyčkávali na příkazy z vedení strany.

I přes veškerou snahu tehdejšího režimu, ve formě štědrých financí, velkých možností v oblasti mediální prezentace, či výrobě muzejních propagačních předmětů byla muzea neoblíbená. To se projevovalo ve velmi nízké návštěvnosti, kdy největší podíl činily povinné exkurze do muzeí prostřednictvím škol, podnikových zájezdů, stranických organizací atd.

Nenaplněným původním záměrem stranických muzeí bylo přeměnit muzea Klementa Gottwalda a V. I. Lenina na centrální muzejní instituce, které by spravovaly pobočky dalších stranických muzeí v republice a určovaly směr i tradičnímu muzejnímu systému. Během jejich působení se vývoj naopak ubíral opačným směrem k budování rozptýlené sítě s lokálními zřizovateli.³²⁷

V průběhu let dokázala stranická muzea vybudovat hodnotné sbírky, a to jak po stránce muzejní, tak po stránce archivní. Tyto sbírky zahrnují cenné artefakty a dokumenty,

³²⁷ KAVKA, VOGELOVÁ, TOTHOVÁ, (ed.), ref. 17, s. 26.

kteřé představují důležité historické a kulturní dědictví. Tento úspěch je podložen dokumentací, konkrétně registraturami, ze kterých čerpala tato studie.

Cílem výzkumu bylo zodpovědět výzkumnou otázku „Jaká byla úloha tzv. stranických muzeí v průběhu pražského jara a jakým způsobem se v nich projevila následná normalizace?“. Výzkum na tuto otázku odpovídá následovně. Stranická muzea byla po celou dobu řízena centrálně skrze ÚV KSČ. MKG a MVIL po celou sledovanou etapu plnilo úkoly, které byly zadány stranickým vedením, a to ať proreformním, tak následně normalizačním. To se projevovalo skrze personální obsazení obou muzeí, v rámci organizace stálých expozic či výstav anebo pokusy o oživení návštěvnosti. Stále větší příklon tzv. stranických muzeí na stranu reformních sil, patrný především v MVIL tak odrážel postupné prohlubování společenských reforem a skutečnost, kdy konzervativní špičky KSČ stále více ztrácely kontrolu nad tehdejší československou společností. Ta jednoznačně požadovala hlubokou demokratizaci tehdejších poměrů. Úkoly, se kterými se obě muzea musela vypořádat, ale podléhaly odlišnému vedení ve formě rozdílného obsazení na pozicích ředitelů obou muzeí. Provedení proreformní, či normalizační politiky ve stranických muzeích podléhalo osobním ambicím a zkušenostem zmíněných ředitelů. I přes podobná politická zadání muzea fungovala odlišně, což výzkum přičítá právě osobním kvalitám ředitelů. Angažovanost, míra osobních zkušeností, snaha o pochopení společenského pnutí a nepochybně i motivy osobní odvahy se výrazně propsaly do dějů spojených s vývojem ve stranických muzeích. Osudy jednotlivců a celých institucí se tak více než dramaticky protnuly v konkrétních historických událostech.

Závěr

Výzkum se zaměřil na úlohu stranických muzeí v období pražského jara a následné normalizace. Cílem studie bylo zodpovědět výzkumnou otázku „Jaká byla úloha tzv. stranických muzeí v průběhu pražského jara a jakým způsobem se v nich projevila následná normalizace?“. Hlavním výzkumným záměrem tedy bylo zjistit, jakými změnami prošla stranická muzea a jak se v nich následně projevily důležité politické změny.

Výzkum odhalil, že stranická muzea byla pro vedení KSČ důležitými institucemi v rámci stranické propagandy a pohledu KSČ na moderní dějiny. Činnost stranických muzeí byla ovlivněna nejen ideologickými změnami během Pražského jara, ale i politickými zásahy ze strany vedení KSČ v rámci normalizace. Výsledky ukazují, že během pražského jara došlo k určitému uvolnění, které umožnilo dočasnou liberalizaci a demokratizační procesy ve stranických muzeích, zejména v MVIL. Po srpnové invazi a nástupu normalizace začalo normalizační vedení KSČ prosazovat novou politiku, kterou tato muzea opět striktně ideologicky kopírovala. Tyto změny však paradoxně odrážejí skutečnost hluboké loajálnosti stranických muzeí vůči špičkám vedení KSČ. Zprvu se tak staly nástrojem reformních sil a následně se poměrně rychle podvolily normalizačnímu kurzu.

Výzkum odhalil, že politické směřování mělo zásadní vliv na vývoj obou stranických muzeí, přičemž personální politika ve vedení muzeí hrála klíčovou roli. MVIL pod dozorem Miloše Jandy a Oldřicha Nouzy prosazovalo proreformní směry, což se projevilo v jejich činnosti ve formě nové stálé expozice, výstavou „My a svět 1968“ a dalšími. Po Jandově výměně převzal Pavel Hron iniciativu a zahájil normalizační změny, včetně úprav původní expozice. V MKG byla situace odlišná, oba ředitelé čelili obviněním ze špatného vedení a nedostatečné iniciativy a prosazování jejich vedení nebylo tolik účinné.

Nejdůležitějším zjištěním studie je, že stranická muzea byla po celou zkoumanou dobu řízena centrálně ÚV KSČ, nicméně stejné zadání na řízení muzeí se díky personálnímu obsazení obou muzeí projevovalo odlišně. Stranická muzea v rámci jejich fungování nemohla ani neprováděla protirežimní politiku. Vedení muzeí vždy kopírovalo politiku vydávanou ÚV KSČ. Když bylo vedení ÚV KSČ proreformní, byla politika stranických muzeí stejná. Srovnatelně se politika uvnitř stranických muzeí měnila i během přicházející normalizace. Rozdílem bylo provedení a kvalita jednotlivých výstav a expozic, personální čistky atd. v jednotlivých stranických muzeích skrze tehdejší ředitele.

Lze konstatovat, že cíl práce byl naplněn. Práce přinesla ucelený pohled na vývoj stranických muzeí v Československu v kontextu pražského jara a normalizace, včetně jejich

transformace a vlivu, který chtěly vytvářet na společnost. Nové poznatky mohou sloužit jako základ pro další výzkum, který by mohl dále analyzovat například regionální rozdíly ve fungování těchto muzeí nebo jejich specifický vliv na různé společenské skupiny.

Ačkoliv obě muzea měla trvalé problémy s nedostatkem kvalifikovaného personálu, což vedlo k závislosti na externistech a přejímání výstav z jiných institucí, tak v průběhu let dokázala vybudovat hodnotné archivní a muzejní sbírky. Tyto fondy zahrnují cenné artefakty a dokumenty, které představují důležité historické a kulturní dědictví. Tento úspěch je podložen dokumentací, konkrétně úředními registraturami, ze kterých výrazně čerpala tato studie.

Seznam použité literatury

Archivní prameny

Archiv Národního muzea

Sbírka Muzea dělnického hnutí, Muzeum Klementa Gottwalda.

Sbírka Muzea dělnického hnutí, Muzeum V. I. Lenina.

Národní archiv Praha

Ústřední výbor 1945-1989, Praha, NAD č. 1261.

- PŘEDSEDNICTVO 1966-1971. Číslo listu NAD:1261/10.
- SEKRETARIÁT ÚV KSČ 1966–1971. Číslo listu NAD:1261/23.
- ÚSTAV DĚJIN KSČ (1946) 1950–1970. Číslo listu NAD:1065.

Archiv bezpečnostních složek

Fond A215, signatura „*Usnesení orgánů ÚV KS: č. 43-71, Listopad 1968–Květen 1971*“.

Usnesení orgánů Ústředního výboru komunistické strany Československa duben 1970.

Signatura KR-797586 MV, *Sledování Dr. Oldřicha Jaroše*. Krycí svazek „*Olda*“ vypracovaný 1. oddělením 1. odboru STB Praha.

Signatura TS-731565 MV, *Sledování PhDr. Miloslava Jandy*. Krycí svazek „*Dopravák*“ vypracovaný 1. oddělením 1. odboru STB Praha.

Signatura TS-791494 MV, *Sledování Jaroslava Moravce*. Krycí svazek „*Jarda*“ vypracovaný 2. oddělením 1. odboru STB Praha.

Signatura ZO-4657 MV, *Sledování PhDr. Roberta Horáka*. Krycí svazek „*Věra*“ vypracovaný 5. oddělením 1. odboru STB Praha.

Archiv Parlamentu ČR

Fondy poslanců, SVOBODA Jan, inventarizační číslo 2534.

Fondy poslanců, HRON Pavel, inventarizační číslo 862.

Literatura

ANEV, Petr a BÍLÝ, Matěj, eds. *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ A-K (1921-1989)*. Praha: Academia: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7.

ANEV, Petr a BÍLÝ, Matěj, eds. *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ L-Z (1921-1989)*. Praha: Academia: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018. ISBN 978-80-200-2973-7.

ARNDT, Tereza, MELICHAR, Bohumil a PÝCHA, Čeněk, (ed.). *13 objektů z (ne)šťastného muzea*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2022. ISBN 978-80-7516-019-5.

DEVÁTÁ, Markéta. *Vědní koncepce KSČ a její institucionalizace po roce 1948. Práce z dějin vědy*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2010. ISBN 978-80-7285-123-2.

ERBENOVÁ, Dagmar. *Muzeum se představuje. Historie–Otázky–Problémy*, 2023, 15.2: 107-124.

HRON, Pavel. *20 let Muzea V.I. Lenina v Praze: sborník o dvacetileté činnosti: 1953-1973*. Praha: Muzeum V.I. Lenina, 1973.

JAREŠ, Jakub, PÝCHA, Čeněk, SIXTA, Václav, (ed.). *Jak vystavujeme soudobé dějiny: muzeum v diskuzi*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2020, ISBN 978-80-88292-67-8.

JIRÁSEK, Zdeněk, KORBELÁŘOVÁ, Irena, ŽÁČEK, Rudolf. *České muzejnictví pod vlivem politických změn po roce 1945. Muzea v procesu transformace*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004.

KAPLAN, Karel. *Aparát ÚV KSČ v letech 1948-1968: studie a dokumenty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 80-85270-20-X (brož.).

KAVKA, Tomáš, VOGELOVÁ, Pavlína a TOTHOVÁ, Jolana, (ed.). *Sbírky & politika: Collections & politics*. Praha: Národní muzeum, 2022. ISBN 978-80-7036-717-9.

Muzeum a proměny společnosti: VIII. celorepublikové kolokvium na aktuální téma českého muzejnictví: Brno, 4.-5. listopadu 2014: sborník příspěvků. Vydání 1. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky, z.s., 2015. 186 stran. ISBN 978-80-86611-71-6.

NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20. století.* Praha: Aleš Skřivan ml., 2000. ISBN 80-902261-4-0.

Rudé právo: ústřední orgán Komunistické strany Československa. Praha: Komunistická strana Československa. ISSN 0032-6569. Ročník 47, číslo 334, 1966, 4. prosince.

SCHULZE WESEL, Martin. *Pražské jaro. Průlom do nového světa.* Praha: Argo, 2018. ISBN 978-80-257-2514-6.

SKLENÁŘ, Karel. *Společnost Národního muzea v dějinách i v současnosti.* 1. vyd. Praha: Společnost Národního muzea, 2007. 95 s. ISBN 978-80-86078-74-8.

SKOŘEPOVÁ, Michaela. *Přesvědčeným komunistou po celý život. Osudy předsedy Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ Pavla Hrona.* Paměť a dějiny, 2018, 12.03: 93-97.

SOMMER, Vítězslav. *Angažované dějepiscectví: stranická historiografie mezi stalinismem a reformním komunismem (1950-1970).* České dějiny (NLN, Nakladatelství Lidové noviny: Ústav českých dějin Univerzity Karlovy). V Praze: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7308-378-6.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Edukační potenciál muzea.* 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 394 s. Monografie. ISBN 978-80-244-3034-8.

ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I.: (do roku 1945).* 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003. 120 s., [14] s. obr. příl. ISBN 80-210-3206-5.

ŠTVERÁK, František. *Schematismus k dějinám Komunistické strany Československa (1921-1992): základní informace o ústředních orgánech a biografické údaje o vedoucích představitelích strany.* Vydání: 2., opravené a rozšířené. Praha: Národní archiv, 2018. ISBN 978-80-7469-060-0.

ŠUSTROVÁ, Radka a HÉDLOVÁ, Luba, (ed.). *Česká paměť: národ, dějiny a místa paměti.* Historie (Academia). Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2411-4.

TOTHOVÁ, Jolana. Sbírnka Muzea dělnického hnutí – rozsáhlý soubor předmětů, archiválií a knih. *Museum: Museum & Regional Studies*, 2017, 55.2.

VONDROVÁ, Jitka, NAVRÁTIL, Jaromír a MORAVEC, Jan. *Komunistická strana Československa: pokus o reformu (říjen 1967–květen 1968). Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*. Brno: Doplněk, 1999. ISBN 80-7239-056-2.

WOITSCHOVÁ, Klára a JŮN, Libor. *Národní muzeum v éře Československa*. Praha: Národní muzeum, 2019, ISBN 978-80-7036-595-3

WOITSCHOVÁ, Klára, (ed.). *Dějiny Náprstkova muzea*. Praha: Národní muzeum, 2023. ISBN 978-80-7036-775-9.

Internetové zdroje

ALARM. *Po stopách Karla Marxe v českých zemích*. [online]. 27. 10. 2019. Dostupné z: <https://denikalarm.cz/2019/10/po-stopach-karla-marxe-v-ceskych-zemich/> [cit. 2024-07-21].

ANTI KVARIÁT AVION. *Miloslav Bružek*. [online] Dostupné z: <https://www.antikavion.cz/autor/miloslav-bruzek> [cit. 2024-07-23].

HORNÍK, Jan. Příběh *Miloše Hájka, jednoho ze spravedlivých mezi národy* [online]. 27. 2. 2015. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/pribeh-milose-hajka-jednoho-ze-spravedlivych-mezi-narody-6511448> [cit. 21. července 2024].

KORCOVÁ, Lucie. *Pisničky a telefonní hovory z Pražského jara 1968* [online]. 22. 8. 2023. Dostupné z: https://www.irozhlaz.cz/veda-technologie/historie/prazske-jako-1968-pisnicky-s-telefonem_2308220957_mst, [cit. 21. července 2024].

KOVAŘÍK, Jan a STÝBLOVÁ, Tereza. *Vladimir Vladimirovič Majakovskij – záhadná smrt bubeníka revoluce* [online]. 20. 7. 2023 [cit. 2024-07-23]. Dostupné z: <https://www.mujirozhlaz.cz/pribehy-z-kalendare/vladimir-vladimirovic-majakovskij-zahadna-smrt-bubenika-revoluce>.

MUZEUM DĚLNICKÉHO HNUTÍ V 21. STOLETÍ [online]. 2018. <https://www.isvavai.cz/cep?s=jednoduche-vyhledavani&ss=detail&n=0&h=DG18P02OVV045> [cit. 20. 7. 2024].

SENÁT PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Výroční zpráva Ústavu pro studium totalitních režimů a Archivu bezpečnostních složek za rok 2022* [online]. 27. 7. 2023. Dostupné z: <https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=108916> [cit. 2024-07-20].

ŠAFR, Pavel. *Znovu vystavit busty Karla Marxe a uctít čepici Zápotockého? To by se líbilo některým vědcům z ÚSTR* [online]. 22. 3. 2023. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/znovu-vystavit-busty-karla-marxe-a-uctit-cepici-zapotockeho-to-by-se-libilo-nekterym-vedcum-z-ustr> [cit. 20. 7. 2024].

STENOPROTOKOLY Z POSLANECKÉ SNĚMOVNY 1969–1971. *Zpráva o stavu kriminality a záměry ministerstva vnitra ČSSR, Generální prokuratury ČSSR a Nejvyššího soudu ČSSR ke zvýšení účinnosti boje proti kriminalitě“* Stenoprotokol z 8. schůze Federálního shromáždění 1969 [online]. 27. 5. 1970 Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1969fs/sl/stenprot/008schuz/s008007.htm> [cit. 21. července 2024].

ÚSTAV PRO STUDIUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ. *Závěrečné stanovisko vedení Ústavu pro studium totalitních režimů* [online]. 2023 [Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/zprava-zaverecne-stanovisko-vedeni-ustavu-pro-studium-totalitnich-rezimu/> cit. 2024-07-20].

VADEMECUM NÁRODNÍHO MUZEA. [online]. 2024. Dostupné z: <https://vademecum.nm.cz/nm/permalink?xid=4963104de478978b9617fe5f9eabe0ac>“ [cit. 2024-07-20].

ŽÁČEK, Pavel. *ÚSTR: Jak se z ústavu, jenž měl zkoumat minulost, stala instituce, o kterou se vede politický boj* [online]. 4. 5. 2023. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/causy/118651/ustr-jak-se-z-ustavu-jenz-mel-zkoumat-minulost-stala-instituce-o-kterou-se-vede-politicky-boj.html> [cit. 20. 7. 2024]

Obrazové přílohy

Obrazová příloha 1: Muzeum Klementa Gottwalda

Zdroj: Archiv Národního muzea

Obrazová příloha 2: Jan Svoboda ředitel Muzea Klementa Gottwalda

Zdroj: Archiv Poslanecké sněmovny

Obrazová příloha 3: Muzeum V. I. Lenina

Zdroj: Archiv Národního muzea

Obrazová příloha 4: Pavel Hron ředitel Muzea V. I. Lenina

Zdroj: Archiv Poslanecké sněmovny

Obrazová příloha 5: Leninova síň

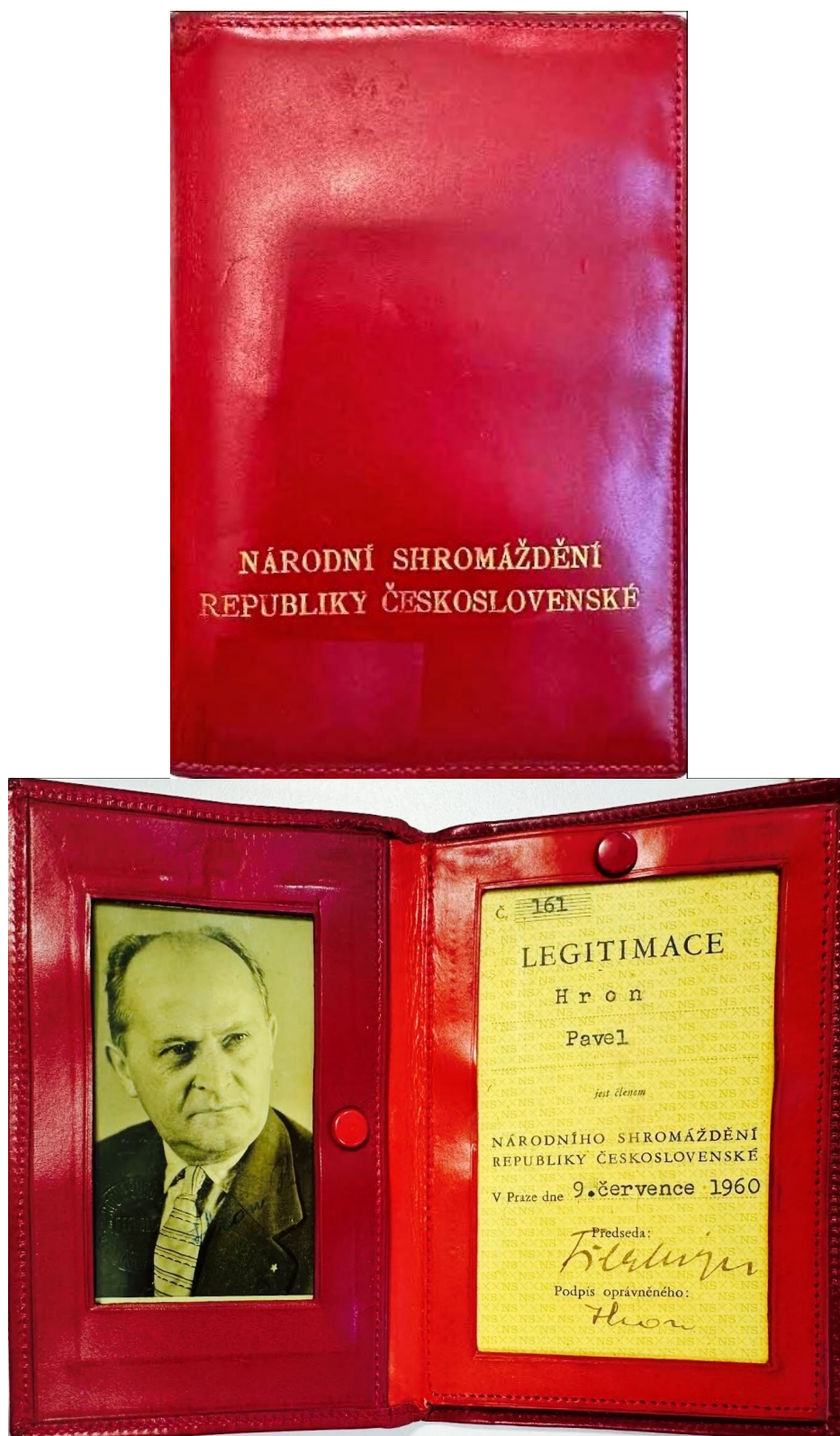
Zdroj: Archiv Národního muzea

Obrazová příloha 6: Propagační odznáčky k výstavě Lenin 1870-1970

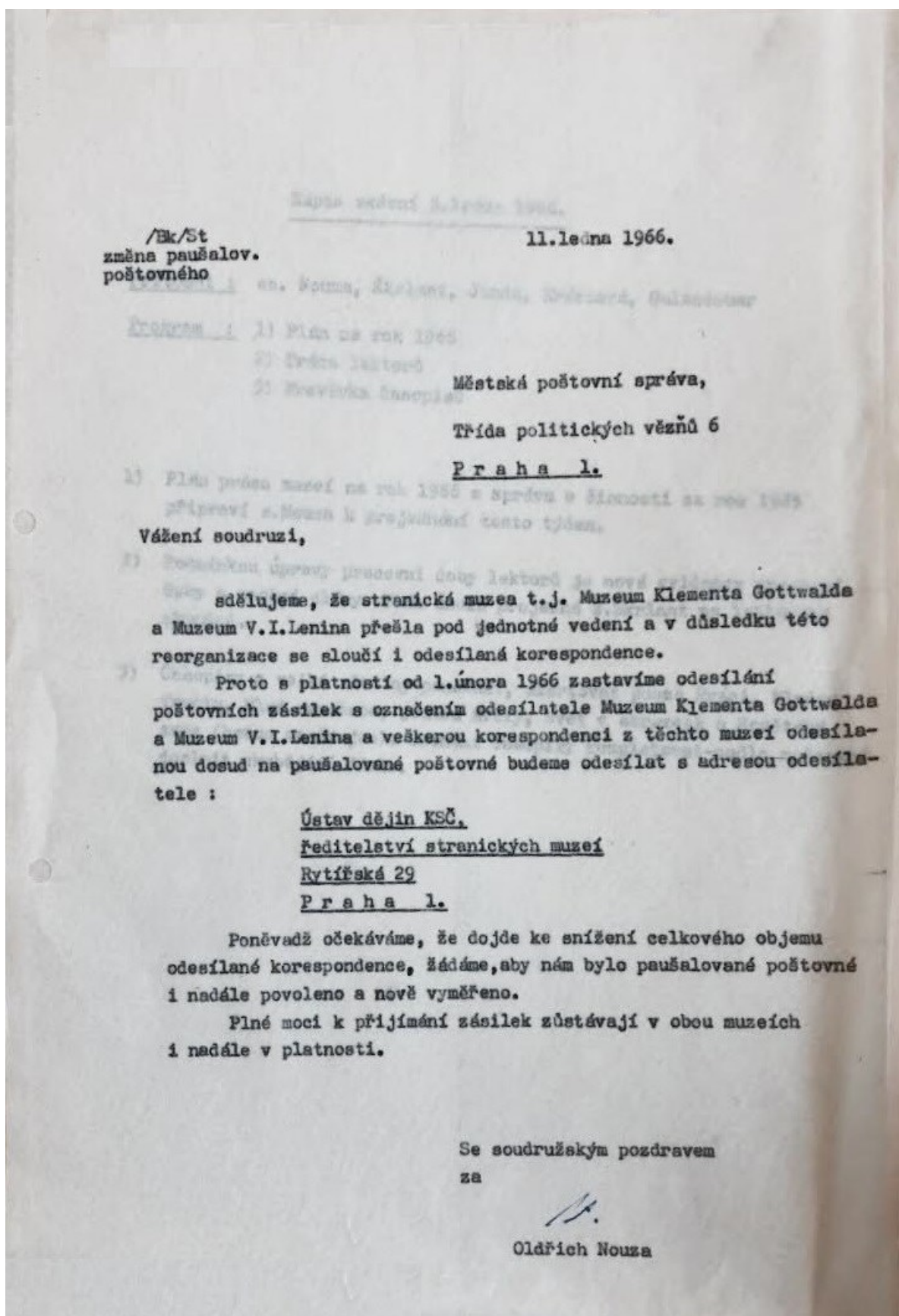
Zdroj: Archiv Národního muzea

Obrazová příloha 7: Legitimace Pavla Hrona do Národního shromáždění

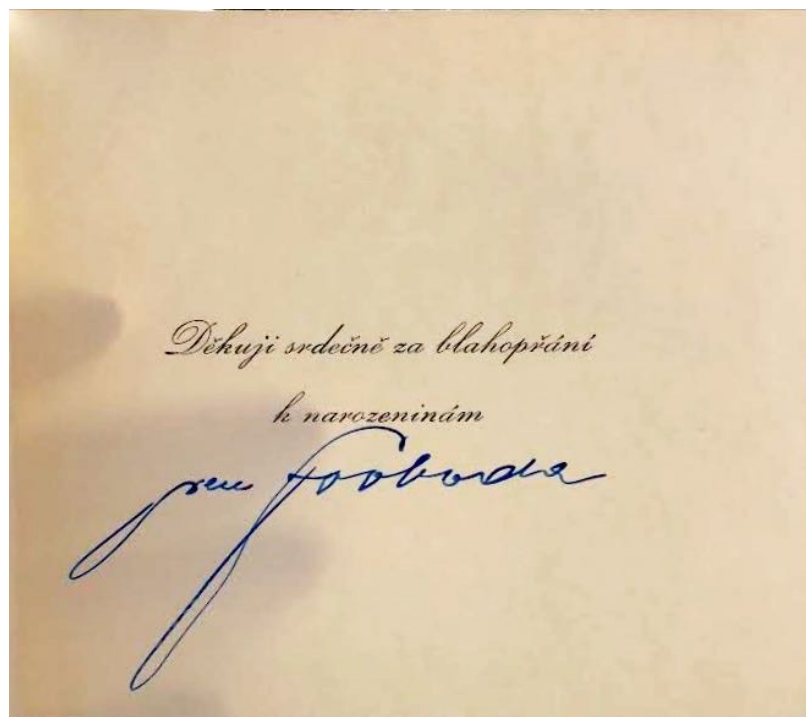
Zdroj: Archiv Poslanecké sněmovny

Obrazová příloha 8: Dopis oznamující vznik Ředitelství stranických muzeí

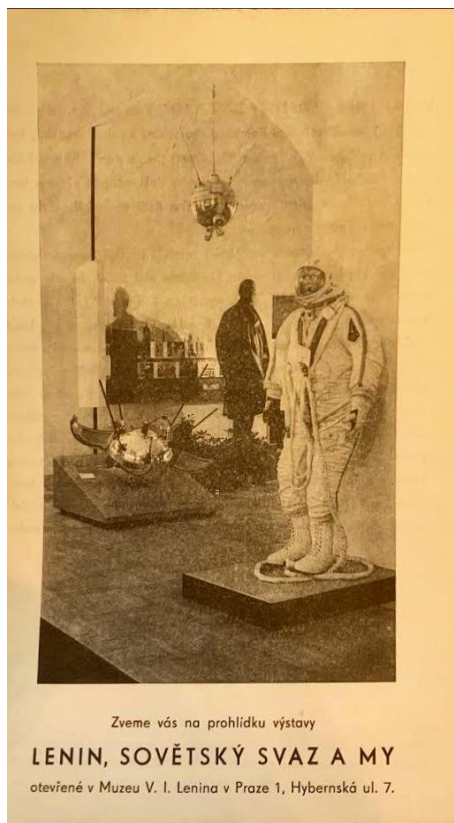
Zdroj: Archiv Národního muzea

Obrazová příloha 9: Poděkování pracovníkům MVIL od prezidenta Ludvíka Svobody

Zdroj: Archiv Národního muzea

Obrazová příloha 10: Pozvánka do MVIL na výstavu Lenin, Sovětský svaz a my

Zdroj: Archiv Národního muzea